ΙΛΙΣΟΣ

Ἔτος 10ον ★ Νοεμ. - Δεκ. 1965 ★ Τεῦχος 42ον

Τὸ καλύτερο δῶρο
γιὰ τὶς γιορτὲς
ἕνας τόμος ΙΛΙΣΟΥ
ἢ μιὰ ἐτησία συνδρομὴ
ἢ ἕνα καλὸ βιβλίο.

★

Τόμοι ΙΛΙΣΟΥ δρχ. 50
Ἐτησία συνδρομὴ δρχ. 50

★

Ὅσοι ἀγαπᾶτε τὸν ΙΛΙΣΟ
Ἀποστείλατε τὴ συνδρομή σας
γιὰ τὸ 1966.

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Δραγατσανίου 6 (Πλατεῖα Κλαυθμῶνος), ὄροφος 6ος, ΑΘΗΝΑΙ - 122

Διευθυντής ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐπιμελητὴς ὕλης ΧΡΙΣΤΟΣ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 10ον ✻ Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1965 ✻ ΤΕΥΧΟΣ 42

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες

νοσταλγοὶ τοῦ παρελθόντος

Ὑπὸ ΕΥΑΓΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ
Γεν. Διευθυντοῦ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης

Ἀπὸ τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος εἶναι ἡ ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένη ἱκανότης πρὸς παρατήρησιν τῶν φαινομένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Καὶ ἡ ἱκανότης αὐτὴ εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ψυχοφυσιολογικὰς θεωρίας περὶ τῆς φύσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ Ἕλλην ᾐσθάνετο ἀρρήκτως ἑαυτὸν συνυφασμένον. Ὁ Ἕλλην ἐγνώριζεν ἄριστα ὅτι ἡ φύσις ζῇ τὴν αὐτήν, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, ζωήν. Καὶ καθὼς συνήθως συμβαίνει, ἡ παρατήρησις τῶν φαινομένων τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἡ ὁποία ηὐξάνετο εἰς τὴν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν φύσιν, προσελάμβανε κατ' ἀνάγκην μορφὴν ἀναλογίας πρὸς τὰ συγγενῆ φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Καὶ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν τῆς ψυχολογίας τοῦ Ἕλληνος, ὅτι ἡ πλουσία ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο λίαν ἀνεπαρκὴς εἰς ἔκφρασιν τῶν φαινομένων τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου.

Εἰς τὸν Ἕλληνα ἦτο ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τοῦ συγκεκριμένου, ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὴν στενήν του σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν. Διὸ καὶ δὲν ἱκανοποιεῖτο εἰς τὰς ἐξεζητημένας φράσεις τῶν λεπτεπιλέπτων ψυχικῶν καταστάσεων. Μόνον μὲ τὴν βοήθειαν ζων-

τανῆς συγκρίσεως, ἀναλογίας ἢ καταλλήλου ἐπιθέτου καὶ μεταφορᾶς, λαμβανομένων ἀπὸ τὴν φύσιν, μόνον ἔτσι ἠμποροῦσε νὰ ἀποκτήσῃ παλμὸν ἐσωτερικῆς ζωῆς ἡ ἀφῃρημένη λέξις. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν εἰς τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἕλληνος τούτου μὲ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικὸν καὶ ξηρὸν καὶ πυκνὸν ὕφος, ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν σελίδα, συναντῶμεν ἐκφραστικοὺς τρόπους τῆς φιλοσοφικῆς γλώσσης συνδυαζομένους πρὸς εἰκόνας ποὺ ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν.

Ὁ δεσμὸς πρὸς τὴν φύσιν ἐδημιούργει εἰς τὸν Ἕλληνα τὸ θαυμαστὸν αἴσθημα τοῦ μέτρου. Καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο τοῦ μέτρου ἀπέτρεπε τὸν Ἕλληνα νὰ κάμῃ κάτι ποὺ θὰ ἐτάρασσε τὴν ἁρμονικὴν τάξιν τῶν φυσικῶν νόμων. Καὶ ὁ χαρακτηριστικὸς ἄρα διὰ τὸν Ἕλληνα ἀφορισμὸς «μηδὲν ἄγαν», ἔστω καὶ ἂν ἐλέχθη ἀπὸ ἕνα τῶν λεγομένων ἑπτὰ σοφῶν, ὅμως ἠχεῖ ὡς ἀπόφθεγμα λαϊκῆς σοφίας, διότι καθρεπτίζει τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο τοῦ μέτρου ἐγίνετο ἔκδηλον εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, συνετέλεσε δὲ ὥστε νὰ ἀναπτυχθῆ εἰς τὸν Ἕλληνα ἀπηρτισμένον τὸ αἴσθημα τοῦ ἱεροῦ παρελθόντος του.

Τὸ αἴσθημα τοῦτο τοῦ παρελθόντος καὶ αἱ μορφαὶ τῆς ἐκδηλώσεώς του ἐνδιέφεραν ἐναγωνίως τὸν Ἕλληνα. Καὶ τὸ ζήτημα εἵλκυεν ἐξ ἴσου τὴν προσοχὴν καὶ τῶν μεγάλων φιλοσόφων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἐραστῶν τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι ἀφιέρωναν εἰς τὴν ἔρευνάν της ἰδιαιτέρας πραγματείας, ὅπως λόγου χάριν ὁ Μανεθώς, γράψας περὶ ἀνθρωποκτονίας εἰς τὸ περὶ ἀρχαϊσμοῦ καὶ εὐσεβείας βιβλίον. Καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀρχαιότητος ἐλάμβανεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σημασίαν προβλήματος ψυχολογίας καὶ ἠθικῆς, διότι ἔθιγε τὰ ἀπασχολοῦντα τοὺς Ἕλληνας προβλήματα: τῆς ἀναπτύξεως τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην ἀρέσκεται συχνὰ νὰ μελετᾷ διττῶς τὴν φύσιν μὲ τὸ σύνολον τῶν φαινομένων της. Ὁ Ἕλλην παρατηρεῖ διαφορὰς ὅταν ἐξετάζῃ τὴν ἐσωτερικήν του ζωὴν καὶ παραβάλλῃ τὰς ἐκδηλώσεις της πρὸς τὴν πέριξ φύσιν. Εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς τῆς φυσικῆς του ζωῆς ὁ Ἕλλην αἰσθάνεται πάντοτε ἑαυτὸν ὡς μέρος τῆς φύσεως, - φρονεῖ ὅτι ζῆ καὶ αὐτὴ βίον παρεμφερῆ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον. Εἰς τὴν βάσιν τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων τοῦ Ἕλληνος εὑρίσκεται ἡ ἀντίληψις ὅτι εἶναι αὐτόχθων, ὅτι ἡ γῆ ζῆ ζωὴν γυναικός, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἀναπτυσσόμενον σπόρον.

Ἐξ ἄλλου παρετήρει ὁ Ἕλλην εἰς τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον φαινόμενα ποὺ δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν. Ὅθεν καὶ συνεπέραινεν, ὅτι μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου καὶ τῆς φύσεως ὑπάρχει ἀντίθεσις, καίτοι συχνὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιστοίχων φαινομένων ὅσα παρετήρει εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως. Ἡ ἐξωτερικὴ φύσις, τὸ φυσικὸν μέρος τοῦ ἀνθρώπου καὶ μέρος ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἐνεργείας ποὺ συνδέεται πρὸς τὸν

ἄνθρωπον - ὅπως ἡ ἀγάπη, ἡ ὀργή, ἡ πεῖνα - ἀπετέλουν διὰ τὸν Ἕλληνα συμπαγὲς ὅλον. Ἀπ' ἐναντίας, ὁλόκληρος τάξις φαινομένων τοῦ ψυχικοῦ βίου ἦσαν καταφανῶς ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν φύσιν. Καὶ οἱ φιλόσοφοι, ὅταν διέκριναν τὰ φύσει δεδομένα ψυχικὰ φαινόμενα ἀπὸ τὰ θέσει κεκτημένα ψυχικὰ φαινόμενα ἡρμήνευαν τὴν ἀντίθεσιν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν κατὰ φύσιν πράξεων καὶ τῶν κατ' ἔθος πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ρήτορες, ὅταν ἐξηγοῦν νομικὰς σχέσεις, προσπαθοῦν νὰ διαστείλουν τὸν ἄγραφον νόμον ἀπὸ τὸν φυσικὸν νόμον. Εἰς αὐτὰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἡ φύσις ἐνοεῖτο ὡς ἀντίθεσις.

Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας εἶχεν ἱστορικὴν ἀφετηρίαν. Συνήθως ὅμως ὁ Ἕλλην ἐνόμιζεν, ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου ὁρμητήριον εἶχον τὴν ὁρατὴν φύσιν. Καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰ φαινόμενα αὐτῆς προσεπάθει νὰ ἑρμηνεύῃ ὁ Ἕλλην τὰς συνθέτους ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ του βίου. Ὁ Ἕλλην εἶχε τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ φύσις παρεῖχεν εἰς τὸν ζῶντα ὀργανισμὸν διαφόρους ἰδιότητας, αἱ ὁποῖαι ἀπήρτιζαν διάφορα ἔθη καὶ τοὺς ποικίλους χαρακτῆρας. Κυριώτατα δὲ αἱ ἰδιότητες αὐταὶ ποὺ ἔδιδεν ἡ φύσις ἐξεδηλοῦντο εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι αὐτός, ἀντιθέτως πρὸς τὰ λοιπὰ ζῶα, ἔχει φύσιν πλήρη, φύσιν ὡλοκληρωμένην, φύσιν ἀποτετελεσμένην, ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης.

Δυνάμει δὲ τῆς διαρκοῦς καλλιεργείας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδιότητος μὴ ἐμφύτου, ἀλλ' ἐπικτήτου, ἀπηρτίζετο εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡρισμένον ἔθος, καὶ ἤρχιζεν ὁ ἄνθρωπος ἐθίζεσθαι, ἤρχιζε δηλαδὴ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ἕξιν αὐτήν. Ἕνεκα δὲ τῆς διαρκοῦς ἀσκήσεως, τὸ κεκτημένον ἔθος ἐρριζώθη πλέον καὶ μετεβλήθη, κατὰ τὸν Σταγιρίτην, εἰς φυσικὴν ἰδιότητα. Ἔγινε λοιπὸν τὸ ἔθος δευτέρα φύσις καὶ ἀπετέλεσε στοιχεῖον εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος καὶ ὁ χαρακτὴρ ὑπέταξε τὸν ἄνθρωπον ὡς θεότης, ὅπως διδάσκει ὁ Ἡράκλειτος.

Σιγά - σιγά, καὶ εἰς εὐρυτέραν ὁλονὲν ἐφαρμογήν, τὰ ἔθη ἀπέβαιναν ἤθη καὶ ἐγίνοντο παράγοντες εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ἐθῶν ὡρισμένης πολιτείας. Εἰς δὲ τὴν κατόπιν κοινόλεκτον φράσιν «ἤθη καὶ ἔθη» ὁ Ἕλλην περιέλαβε τὸ σύνολον τῶν διακριτικῶν γνωρισμάτων καὶ ἰδιοτήτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τόσον τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν δημόσιον βίον, ὅσον καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν ἰδιωτικόν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ποικίλα ταῦτα ἔθη ἐχώριζον οἱ Ἕλληνες ὡρισμένα ἔθη, τὰ ὁποῖα ἰδιαιτέρως ἐσέβοντο λόγῳ τῆς σπουδαίας καὶ εὐρυτέρας ἀξίας των. Καὶ ἦσαν τὰ ἔθη ὅσα ἐπεκράτουν εἰς τοὺς προγόνους τῶν συγχρόνων, εἰς τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἄνδρας ὅσοι ἔζων κατὰ τοὺς εὐδαίμονας χρόνους τῆς μυθικῆς περιόδου ἢ ἁπλῶς εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθόν, ὅπου εἰς παραδεισίαν κατάστασιν ἐτοποθέτουν οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ τὴν εὐτυχίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάζοντο τὰ ἔθη αὐτὰ «τὰ τοῦ πατρὸς ἔθη» καὶ εἶχον σημασίαν ἱερῶν ἐντολῶν. Καὶ εἰς τοὺς

ἔπειτα χρόνους ἐτιμῶντο ὡς ὑποδείξεις τοῦ ὑψίστου «ἀγράφου νόμου». Καὶ ὁ θέλων νὰ ὀρθοποδῇ εἰς τὴν ζωὴν ὤφειλε νὰ κανονίσῃ τὸν βίον κατὰ τὰ πάτρια ἔθη.

B΄

Εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ αἴσθημα ἀπὸ τὴν μὴ ἱκανοποίησιν ἐκ τοῦ παρόντος λαμβάνει μορφὴν διαρκοῦς φαινομένου. Τὸ αἴσθημα τοῦτο ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων ὁ εὐαίσθητος χαρακτὴρ ἐταλάντευε τὴν διάθεσίν των καὶ μεθίστα αὐτὴν ἀποτόμως ἀπὸ τὴν φαιδρότητα εἰς τὴν δυσαρέσκειαν διὰ τὰς ἐλλείψεις ἢ τὰς νομιζομένας ἐλλείψεις τοῦ ἐνεστῶτος. Καὶ ἐστρέφετο ὁ Ἕλλην εἰς τὸ παρελθὸν - καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἀπώτερον καὶ ἀπώτατον παρελθὸν - ἀπὸ τὴν μὴ ἱκανοποίησιν αὐτὴν εἰς τὸ παρόν, ἡ ὁποία καὶ ὅταν ἀκόμη συνέβαινε νὰ πληροῦται ἡ χαρά, ἐνέκρυπτε τὸ δυνατὸν τῆς δυστυχίας, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ἱστόρημα διὰ τὸν δακτύλιον τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους. Καὶ εἰς τὸ ἐξιδανικευμένον τοῦτο παρελθὸν ἐζήτει ὁ Ἕλλην τὴν ποθητὴν ἱκανοποίησιν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν εἰρήνην, - ὅ,τι ἐν γένει δὲν προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὸ σύγχρονον περιβάλλον.

Καὶ χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα, ὅτι, διακρινόμενος διὰ τὴν ἰσχυροτάτην τάσιν πρὸς πᾶν τὸ συγκεκριμένον, ἐγνώριζε νὰ ζῇ, ὅσον κανείς, εἰς τὸ παρόν. Καὶ ὅταν τοῦτο ἦτο λαμπρὸν ᾐσθάνετο ὁ Ἕλλην, ὅτι «ἡδὺ τὸν βίον ζῆν», ὅτι εἶναι γλυκερὰ ἡ ζωή. Καὶ ὅταν ἐπέπιπτον αἱ συμφοραί, ὁ Ἕλλην ἀπεχώρει μὲ τὰς σκέψεις του καὶ τοὺς πόθους εἰς τὸ μακρινὸν παρελθὸν καὶ τὸ ἀνέπλαττε διὰ τῆς φαντασίας του ὡς περασμένον εὐτυχὲς παρόν. Ἀντιθέτως ὁ Ἕλλην δὲν ἐγνώριζε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς αὐτὸν τὸ μέλλον, καίτοι προσεπάθει νὰ τὸ διαγνώσῃ διὰ τῆς μαντείας. Ὁ Ἕλλην δὲν ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸ μέλλον καὶ δὲν ἠρέσκετο νὰ παραπέμπῃ εἰς αὐτὸ τοὺς προσφιλεῖς του πόθους. Μόνον τὸ παρελθὸν ἔδυδεν εἰς τοὺς πόθους τοῦ Ἕλληνος τὴν ἐπιθυμητὴν μορφήν.

Τὸ αἴσθημα τοῦτο τοῦ παρελθόντος καὶ ὁ πόθος ζωῆς σύμφωνα πρὸς τὰ πατροπαράδοτα, «κατὰ τὰ πάτρια», ἥνωναν τὰς ἐπὶ μέρους παραστάσεις τῆς θρησκείας, τῶν ἐθῶν καὶ τῶν ἠθῶν εἰς μίαν συνείδησιν, εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἀδιασπάστου ἑνότητος τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Ἡ ἰσχυρὰ δὲ ἀνάπτυξις τοῦ αἰσθήματος τοῦ οἰκείου παρελθόντος ἐπλούτιζε τὸν ψυχικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων μὲ πλεῖστα δεδομένα. Καὶ ὅπως τὸ αἴσθημα τοῦ ἀδιασπάστου δεσμοῦ πρὸς τὴν φύσιν, οὕτω καὶ τὰ δεδομένα αὐτὰ προσέδιδον εἰς τὴν περὶ κόσμου θεωρίαν τοῦ Ἕλληνος χαρακτῆρα ἠρέμου συνδυασμοῦ τῶν σκέψεων τοῦ παρόντος καὶ τῶν ἀναπλαττομένων παραστάσεων τοῦ παρελθόντος. Καὶ ὁ Ἕλλην ἔζη ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐνεστὼς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀδιάσπαστον πρὸς αὐτὸ παρελθόν.

Μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι πᾶν τὸ ὡραῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ὅτι ἠμπορεῖ τοῦτο νὰ ἐπαναληφθῇ εἰς τὸ παρὸν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς τηρήσεως τῶν π α τ ρ ί ω ν, - ὁ Ἕλλην ὁ πιστὸς εἰς τὰ πάτρια ᾐσθάνετο νὰ ὑψώνεται γῦρό του ἰσχυρὸν τὸ τεῖχος τῆς ἑ-

θνικῆς παραδόσεως. Καὶ τὸ τεῖχος τοῦτο ἀπεχώριζε τὸν Ἕλληνα ἀπὸ τοὺς μὴ Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζε βαρβάρους. Καίτοι δὲ τοὺς Ἕλληνας διέκρινεν ἀνοχὴ ἔναντι τῶν ξένων, ὅμως ἐπίστευον, ὅτι, ἀφοῦ οἱ βάρβαροι δὲν ἔζων εἰς τὴν αὐτὴν γῆν, ὅπου ἐγεννήθησαν οἱ πατέρες τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν ἀμέτοχοι τῶν ἑλληνικῶν πατρίων, ἦσαν ἄρα εἰς τοὺς ἀντίποδας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι καὶ μόνοι ἦσαν ἄξιοι νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι. Καὶ δὲν θὰ μᾶς ἐκπλήξῃ τὸ πρᾶγμα ὅταν ἀναπολήσωμεν, ὅτι εἰς τὰ πάτρια καταλέγονται αἱ μεγάλαι, αἱ θεμελιωτικαὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἔννοιαι ποὺ ἵδρυσαν οἱ Ἕλληνες, - ἡ ἔννοια τῆς πεφωτισμένης εὐσεβείας, ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ἠθικῆς, ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς, ἡ ἔννοια τοῦ νόμου, ἡ ἔννοια τῆς δίκης, ἡ ἔννοια τῆς ὀρθῆς πολιτείας, ἡ ἔννοια τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ποὺ πρῶτος κηρύττει Θαλῆς ὁ Μιλήσιος καὶ ὀλίγον ἔπειτα Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος καὶ κατόπιν ὅλη ἡ φιλοσοφικὴ παράδοσις μέχρι τοῦ «ἐπιεικοῦς» τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς περιλάμπρου Στοᾶς.

Ὑπάρχουν εἰς τὸν Ἕλληνα στιγμαὶ ποὺ νομίζει ὅτι ἡ ὅλη σωτηρία του ἔγκειται εἰς τὴν σεβασμίαν ἀρχαιότητα, εἰς τὴν μίμησιν τῆς ζωῆς τῶν προγόνων, εἰς τὴν συντήρησιν τῶν πατρίων. «Μόνον οὕτω - λέγει ὁ Ἰσοκράτης - καὶ τὴν πόλιν μας θὰ σώσωμεν καὶ τῶν Ἑλλήνων θὰ γίνωμεν σωτῆρες». Τὰ νέα ἐθεωροῦντο βλαπτικὰ καὶ αἱ ἐπιδεικνυόμεναι τάσεις πρὸς νεωτερισμοὺς ἐγίνοντο ἀντικείμενον περιφρονήσεως, διότι ὁ νεωτερισμὸς ἐνομίζετο καὶ ὑπόσκαψις τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος. Τὰ «παλαιὰ καὶ εἰθισμένα καὶ ἔννομα» τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι τὸ ἱερὸν παρελθόν, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες ὁμιλοῦν μὲ εὐλάβειαν καὶ ἠρεμίαν. Τὰ νέα εἶναι κραυγαλέα, ἀπότομα καὶ ἀπερίσκεπτα, διότι οἱ σύγχρονοι ἔγιναν χειρότεροι, οἱ ἠθικοὶ ὅροι τοῦ βίου ἤλλαξαν καὶ ἡ ὅλη ζωὴ ὠλίσθησε πρὸς τὴν παρακμήν. Ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον εὑρίσκομεν τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν τέταρτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Καὶ ἡ τεραστία δύναμις τῆς παραδόσεως ἐμποδίζει τὸν Ἕλληνα νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ παλαιά, διότι, εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν διακόπτει τὸν δεσμὸν μὲ τὸ παρελθὸν καὶ γίνεται συνεργὸς εἰς τὴν κατάπτωσιν τῆς πολιτείας, ἔξω τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει διὰ τὸν Ἕλληνα σωτηρία.

Εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Ἑλλήνων τὰ παλαιὰ παρίστανται μὲν ὡς παρελθόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς ἀκόμη ζῶν, ἐξακολουθητικῶς, κόσμος. Καὶ πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον συνδέεται ὁ Ἕλλην καὶ ἀπὸ καταγωγῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ πόθους νοσταλγικούς. Καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἀποθέτει τὰς ἐλπίδας τῆς πληρώσεως προσδοκιῶν, τὰς ὁποίας τὸ παρὸν διαψεύδει. Καὶ εἶναι λοιπὸν εὐνόητον, ὅτι τὴν γῆν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐβλάστησαν οἱ πατέρες καὶ οἱ πάπποι καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ πρόγονοι, τὴν γῆν ὅπου ἔζησαν καὶ ἠργάσθησαν κατὰ θείαν ἐντολήν, τὴν γῆν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζαν πάτριον γῆν, - πατρίδα. Καὶ ἐνῷ εἰς τὴν ρίζαν τῆς λέξεως γῆ ἐμβάλλουν οἱ Ἕλληνες τὴν ἔννοι-

αν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ θήλεος, - εἰς τὴν ρίζαν τῆς λέξεως πατρὶς ἐμβάλλουν ἔννοιαν ποὺ ἐκφράζει τὴν σχέσιν των πρὸς τὰ παλαιά. Διὰ τοῦτο καὶ «θεοὶ πατρῷοι» ὠνομάσθησαν οἱ θεοὶ ποὺ ἐπροστάτευσαν τοὺς «πατέρας», τοὺς προγόνους. Καὶ ἐγνώριζον οἱ ἀπόγονοι, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι θεοί, ἅμα προσφέρεται εἰς αὐτοὺς ἡ νενομισμένη λατρεία, θὰ ἐπιδαψιλεύσουν τὴν εὐδοκίαν ποὺ εἶχον χαρίσει εἰς τοὺς προγόνους. Χωρὶς τὸν θεόν, τὸν προστάτην τῶν προγόνων, εἶναι δύσκολον νὰ εὐημερήσῃ ἡ οἰκογένεια, ἡ πόλις, ἡ πολιτεία. Καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ ἱεροῦ παρελθόντος ἐνίσχυεν ἐπισης τὴν συνείδησιν, ὅτι οἱ ἀποθανόντες πρόγονοι ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς ἀνθρώπους χάρις εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν μαγείαν. Διότι ἡ λατρεία τῶν προγόνων ἀπετέλει θεμελιῶδες θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν δόγμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Μὲ τὴν αὐτὴν σταθερότητα οἱ Ἕλληνες ἐτήρουν τὰς γεωργικὰς παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν βάσιν τῆς ζωῆς τῶν προγόνων. Ἡ γεωργία πάντοτε εἰς τὸν ἑλληνικὸν βίον ἐθεωρεῖτο ἡ τιμιωτέρα καὶ ὑψηλοτέρα ἐνασχόλησις, διότι τὴν καθηγίαζεν ἡ θεία βουλὴ καὶ οἱ πολυχρόνιοι κάματοι τῶν προγόνων, διὸ καὶ ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἐκφάνσεις τοῦ βίου ὑπενθυμίζουν εἰς τὸν Ἕλληνα πατρώαν καταγωγήν, ὑπενθυμίζουν διαρκῶς τὰ πάτρια. Ἢ θυσίας προσέφερεν ἢ ἔπραττε κάτι κατ' ἔθος ἢ ἔψαλλεν ἀρχαῖον ᾆσμα, πάντοτε ἤκουεν ὁ Ἕλλην τὴν φωνὴν τῶν πατέρων νὰ τοῦ λέγῃ, ὅτι ἔτσι ἐτραγουδοῦσε ὁ πατέρας σου, ἔτσι ἐθυσίαζεν ὁ πάππος σου, αὐτὰ τὰ ἔθιμα εἶχαν οἱ μακρινώτεροι πρόγονοί σου.

Τὰ πάντα εἰς τὴν Ἑλλάδα συνέτεινον νὰ ἀπαρτισθῇ εἰς τὸν Ἕλληνα συνολικὸν αἴσθημα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς προσεγγίσεώς του πρὸς τὸ παρόν. Καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν ἦτο τυχαῖον πρόσκτημα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἕλληνος, ἀλλὰ ριζωμένον ἰσχυρῶς καὶ ἁρμονικῶς εἰς ὅλα τὰ φανερώματα τοῦ ἑλληνικοῦ βίου. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ρῆσις «ζῆν κατὰ τὰ πάτρια» ἠχεῖ εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ Ἕλληνος ὄχι ὡς διατεταγμένος δογματισμός, ἀλλὰ ὡς ζωντανὴ φωνή, ποὺ ἔρχεται μὲν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος, ὅμως νομίζεις νὰ ἀκούεται ἀπὸ πολὺ πλησίον: Εἶναι ἡ φωνὴ τῶν προγόνων, τῶν ὁποίων τὴν ἀόρατον παρουσίαν ᾐσθάνετο εἰς πᾶν βῆμα ὁ Ἕλλην. Καὶ δὲν εἶχε ποτὲ εἰς τὴν ἱστορίαν πληρεστέραν ἐφαρμογὴν ὁ βαθύς, ὁ ἡρακλείτειος πράγματι λόγος τοῦ Μπαρρές: «Μᾶς κυβερνοῦν οἱ νεκροί».

Γ'

Τὸ λυπηρὸν φαινόμενον ποὺ παρατηροῦμεν σήμερον συχνὰ - ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ πρὸς τὰ πάτρια - προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὄχι μόνον ἀγνοεῖ τὸ οἰκεῖον παρελθόν, ἀλλὰ καὶ δὲν προσπαθεῖ νὰ τὸ γνωρίσῃ. Δὲν ἔχει τὴν περιέργειαν τῆς γνώσεως τῶν πατρίων. Εἰς τοῦτο λόγου χάριν ὀφείλεται ὅτι σχεδὸν ἐλησμονήσαμεν ἐπετείους τοῦ Ρήγα, τοῦ Κωνσταντί-

νου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη, καὶ τόσα ἄλλα!

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὁ Ἕλλην δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὰ πρίν, πῶς δηλαδὴ ἔζων οἱ πρόγονοί του. Δὲν ἔπαυσε ποτὲ ὁ Ἕλλην νὰ εἶναι οἰκεῖος πρὸς τὰς ἱστορίας, τοὺς μύθους, τοὺς θρύλους, τὰς ἀφηγήσεις ὅσαι ἀνεφέροντο εἰς τὸ ἐθνικὸν παρελθόν. Καὶ εἰς τὸ παρελθὸν τοῦτο, εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτὴν τῶν πατρίων, ἔζων καὶ ἐπιμελῶς ἐτηροῦντο τὰ ἔθη τῆς λατρείας, τὰ ἔθη τοῦ βίου, αἱ παραδόσεις τῆς τέχνης καὶ τῆς λογοτεχνίας.

Ἡ ζωὴ τῶν προγόνων, ὅπως τὴν ἀναπαρίστων οἱ πρόγονοι, ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἰδικήν των: Οἱ πρόγονοι τῶν Ἀθηναίων ἐγεννήθησαν ὑπὸ τὸ σχετικῶς εὔφορον ἔδαφος τῆς Ἀθηναϊκῆς πεδιάδος, ἡ ὁποία τοὺς ἔτρεφεν ὡς τέκνα της, διὸ καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ πᾶσαν βιοτικὴν μέριμναν. Ὁ ἄνθρωπος ἔζη εὔκολον βίον μέσα εἰς τὴν εὐδαίμονα συνείδησιν, ὅτι ἦτο πλησίον τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τοὺς μακρινοὺς τούτους χρόνους τὸ θεῖον εὕρισκε τρόπον νὰ ζῇ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐτίμων τοῦτο μὲ ἁπλᾶς προσφορὰς ἀπὸ τὸ φυτικὸν βασίλειον. Καὶ εἰς τὴν Ἑ σ τ ί α ν, πρώτην, κατὰ τὸν Πορφύριον, ἐθυσίαζαν οἱ Ἕλληνες, εἰς τὴν Ἑστίαν ποὺ ἐσυμβόλιζε τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν κέντρον τῶν πατρίων, τὸ οἰκογενειακὸν κέντρον, τὸ ἱερώτερον τοῦτο γεγονός, ὅπως λέγει ὁ Τσάμπερλαιν, τῶν Ἀρίων λαῶν.

Ἡ θεότης ἔρχεται εἰς ἐρωτικὰς πρὸς τοὺς θνητοὺς σχέσεις, καὶ τοὺς ἀμείβει μὲ θείαν γονήν. Καὶ ἀγαποῦν οἱ θεοὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς προσφέρουν ἀτίμητα δῶρα, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ζοῦν βίον ὑψηλὸν καὶ καθαρόν: Ἡ Δημήτηρ ἔρχεται ἀπὸ τὴν μυθικὴν Κρήτην, διέρχεται ἀγνώριστος ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ γίνεται δεκτὴ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἐλευσῖνος Κελεοῦ, ὅπου ἀνατρέφει τὸν μικρὸν Δημοφῶντα. Καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ μυστήριον τῆς σπορᾶς τοῦ σίτου καὶ ἱδρύει τὰ μυστήρια, τὰ ὁποῖα ἐξειλίχθησαν εἰς τὸ μέγα τελεστήριον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας. Καὶ μόνον ἔκτοτε οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζουν νὰ προσδίδουν εἰς τὴν ζωὴν προορισμὸν ὑψηλόν. Ἀλλὰ ἡ Δημήτηρ δὲν προορίζεται εἰς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦλθε διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ. Ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀγαπητόν της νεαρὸν Τριπτόλεμον νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἄλλας χώρας τὸ ἀγαθὸν ἄγγελμα τῆς καλλιεργείας. Και βλέπομεν συχνὰ εἰς εἰκόνας ἐπὶ ἀγγείων τὸν Τριπτόλεμον νὰ κάθηται εἰς πτερωτὸν δίφρον καὶ νὰ κρατῇ δέσμην ἀπὸ στάχυα. Καὶ ἐνῷ κατηυθύνετο πρὸς τὰς Ἀθήνας ἡ μεγάλη αὐτὴ θεά, ἡ ἱδρύτρια τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ Δημήτηρ, ἔμεινεν εἰς τὸν πενιχρὸν μὲν ἀλλὰ στοργικὸν καὶ ὑποχρεωτικὸν οἶκον τοῦ Φυτάλου, καί, εὐγνωμονοῦσα, προσφέρει εἰς αὐτὸν τὴν πρώτην συκῆν, τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ ἐπλούτισαν κατόπιν τοὺς Ἀθηναίους.

Τὴν αὐτὴν εὐμένειαν ἔδειξαν καὶ ἄλλοι θεοὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Διόνυσος προσφέρει κλῆ-

μα εἰς ἁπλοῦν καὶ πτωχὸν ποιμένα τῆς Ἰκαρίας, - ἀντάλλαγμα ἐγκαρδίου φιλοξενίας. Ὁ Διόνυσος ἐπίσης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν εἰς τὴν Ἀττικήν, φιλοξενεῖται ἀπὸ τὸν βασιλέα της Ἀμφικτίονα καί, ὡς ἀντίδωρον, διδάσκει αὐτὸν τὴν ἀνάμειξιν ὕδατος καὶ οἴνου. Καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, προστάτις τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει εἰς τοὺς ἐθνικούς των πολέμους, θέτει καὶ ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὰς Ἀθήνας, ἐκλέγει ὡς οἰκητήριον τὸν εἰς τὸ Ἐρέχθειον ναόν, καὶ προάγει τοὺς Ἀθηναίους εἰς τῆς εἰρήνης τὰ ἔργα. Γίνεται προστάτις τῆς γεωργίας καὶ μεριμνᾷ περὶ τοῦ Ἐριχθονίου βρέφους καὶ περὶ τοῦ Βουζύγου, ὁ ὁποῖος διδάσκει τοὺς Ἀθηναίους τὴν ζεῦξιν τῶν βοῶν εἰς τὸ ἄροτρον, ὅπως τὸ αὐτὸ εἶχε διδάξει τοὺς Ἐλευσινίους ἡ Δημήτηρ διὰ τοῦ Τριπτολέμου.

Τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μέριμναν ἐπιδαψιλεύει καὶ ὁ Ἀπόλλων, θεὸς τοῦ φωτός, παντὸς φωτός, θεὸς τοῦ πολιτισμοῦ Εἶναι ὁ ἱερὸς πρόγονος τῶν Ἀθηναίων. Καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται «πατρῷος», ἰδίως ἀπὸ τοὺς μεγάλους Ἀθηναίους, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὸν Ἀπόλλωνα καὶ «πάτριον ἐξηγητήν», ἑρμηνευτὴν δηλαδὴ καὶ συντηρητὴν τῶν παραδόσεων, προσνέμει λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὴν τιμητικωτέραν προσωνυμίαν. Καὶ εἰς τὸν Κεραμεικὸν εἶχον ἀφιερώσει ναὸν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἰδιαιτέρους ἱερεῖς εἶχον πρὸς τιμήν του ὁρίσει.

Ἔτσι ἔζων καὶ ἔδρων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἱ θεοί. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἄξιοι νὰ ἀπολαύουν τὴν φωτεινὴν ταύτην σχέσιν. Περὶ τῶν παραδεισίων τούτων χρόνων οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ λαλοῦν μὲ εὐλάβειαν. Καὶ αἱ εἰδήσεις, ὅσαι ἀντλοῦνται ἀπὸ τὸ ὅσιον ἐκεῖνο παρελθόν, ἠχοῦν εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν ἀπογόνων ὄχι ὡς ἐπινοήματα, ἀλλὰ ὡς ἀληθιναὶ καὶ ἀδιάψευστοι ἀφηγήσεις. Ἦτο δὲ φυσικὸν οἱ ἄνθρωποι τῶν παμπαλαίων ἐκείνων χρόνων νὰ ἔχουν καὶ ἰδιαιτέρας ἀρετάς: Ὁ βίος των ἦτο ἁπλοῦς, ὅπως ἁρμόζει εἰς τοὺς παλαιούς, βίος σώφρων καὶ ἐξησφαλισμένος εἰς τὴν αὐτάρκειαν, βίος ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν γεωργίαν, τὴν ὁποίαν προσφάτως εἶχον δωρήσει οἱ θεοί. Οἱ ἄνθρωποι ἠργάζοντο αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν γῆν ποὺ τοὺς ἐγέννησε. Καὶ διὰ τοῦτο αἱ γεωργικαὶ γενικῶς ἐνασχολήσεις προσελάμβανον χαρακτῆρα ἱερουργικῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι ἐπανελαμβάνοντο κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους εἰς τὸ ἱεροτελεστικὸν τυπικὸν τῶν μυστηρίων καὶ τῆς λατρείας. Ἡ φυσικὴ ἁπλότης τοῦ βίου τῶν προγόνων καὶ τὸ πλησίασμά των πρὸς τὸ θεῖον καὶ πρὸς τὴν γῆν ἐξέτρεφον εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑψηλὰς πνευματικὰς ἰδιότητας, αἱ ὁποῖαι προσέδιδον εἰς τὴν ζωὴν ἁρμονίαν. Οἱ Ἕλληνες ἀπένεμον εἰς τοὺς προγόνους σοφίαν, δικαιοσύνην, ἀρετήν, εὐσέβειαν, σεβασμὸν ἀσυζήτητον πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῆς θεότητος.

Καὶ ἂν ἠρωτᾶτο ὁ Ἕλλην τῆς ἱστορικῆς περιόδου - ποῖον βίον προτιμᾷ - ἀναμφιβόλως θὰ ἔλεγε, μαζὶ μὲ τὸν Ἰσοκράτη, τὸν βίον

τῶν προγόνων : Διότι οἱ πρόγονοι, ὅπως λέγει ὁ ρητοδιδάσκαλος, εἶχον τὸ δίκαιον εἰς τὰς ψυχάς, διότι τὸν ἐνάρετον βίον των κατηύθυνον ὄχι τὰ ψηφίσματα, οἱ νόμοι, ἀλλὰ τὰ κατὰ παράδοσιν εὐπρεπῆ ἤθη. Διότι - ἐξακολουθεῖ ὁ Ἰσοκράτης - ἡ προσπάθεια τῶν παλαιῶν ἦτο νὰ μὴ καταλύσουν τίποτε ἀπὸ τὰ πάτρια, νὰ μὴ προσθέσουν τίποτε ξένον πρὸς αὐτά, νὰ μὴ μετακινήσουν ὁτιδήποτε οἱ πρόγονοι παρέδωσαν.

Δ΄

Ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ τῶν Δελφῶν - καὶ γνωρίζομεν αὐτὴν καλύτερα παρὰ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ μεγάλου τούτου κέντρου τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν παραστάσεων - εἶχεν ἕνα πολὺ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, ποὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν δημοτικότητα τοῦ δελφικοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὴν καταπληκτικὴν διάδοσιν τῆς ἐπιρροῆς του.

Οἱ Δελφοί, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἀπέκτησαν, πλὴν τῆς θρησκευτικῆς, μεγάλην σημασίαν καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος καὶ κατώρθωσαν νὰ κερδήσουν τὴν συμπάθειαν τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ὁ δελφικὸς Ἀπόλλων ἔστρεψεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς θρησκείας καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἰδιότυπον δελφικὴν θεολογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐκφάνσεις τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἀσχέτως πρὸς τὴν κοινωνικήν του θέσιν καὶ μὲ καταφανῆ συμπάθειαν καὶ συγκατάβασιν πρὸς τοὺς ἁπλοῦς καὶ πτωχοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ Ἀπόλλων ἐδείκνυεν ὅτι εἶναι ἰδιαζόντως εἰς αὐτὸν ἀρεσταὶ αἱ προσφοραὶ τῶν πτωχῶν καὶ μὴ κοινωνικῶς διακεκριμένων. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἐσήμαινεν ὅτι ἀπηξίωνεν ὁ θεὸς τὰς προσφορὰς τῶν πλουσίων, ὅσαι προσήγοντο μὲ ἁπλότητα ψυχῆς. Διότι αἱ ἐν γένει μετριόφρονες θυσίαι ἦσαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἀρεσταί, ὅπως καὶ αἱ ἀφελεῖς ἐρωτήσεις τῶν πτωχῶν γεωργῶν διὰ τὴν τιμὴν τοῦ σίτου καὶ τῶν ζώων καὶ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀπολεσθέντων πραγμάτων. Καὶ ἀπὸ τὰς λαϊκὰς αὐτὰς συμπαθείας ἡ δελφικὴ θρησκεία ἀπέκτησε σημαντικὴν ἠθικὴν δύναμιν.

Ἀλλ' ἐνῷ οἱ Δελφοὶ ἐξετίμων τόσον ὀρθῶς τὴν σημασίαν τῆς θρησκευτικῆς ἰσότητος καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι εἶχον κερδήσει τὸν λαόν - κατενόουν συγχρόνως καὶ τὴν ἀξίαν ποὺ ἀπέδιδεν ὁ λαὸς εἰς τὴν ἀρχαιότητα, τὴν ἀγάπην δηλαδὴ τοῦ λαοῦ πρὸς τὰς ἀρχαίας διατάξεις, πρὸς τὰ πάτρια. Καὶ ἡ ἀρχαιότης αὐτὴ παρουσιάζει διὰ τὰς θρησκευτικὰς διατάξεις στοιχεῖον πολὺ σπουδαιότερον παρὰ διὰ τὸν πολιτικὸν βίον. Ὅ,τι εἶναι ἀρχαῖον εἶναι καὶ ἱερόν, ἀκριβῶς διότι εἶναι ἀρχαῖον. Διὰ τοῦτο οἱ Δελφοί, ποὺ ἀπέβησαν θρησκευτικὸν κέντρον τὸν ἕβδομον πρὸς τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἐχρησιμοποίησαν τὸν τύπον : «κατὰ τὰ πάτρια». Καὶ ἡ χρῆσις αὐτὴ ἐτέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν Ἀπόλλωνος τοῦ «Πατρῴου», ὁ ὁποῖος ὄχι βέβαια τυχαίως ἐταυτίσθη τὸν πέμπτον αἰῶνα πρὸς τὸν Πύθιον, τὸν εἰδικὸν θεὸν τῶν Δελφῶν. Καὶ χάρις εἰς τὸν τύπον τοῦτον «κατὰ τὰ πάτρια», γνώριμον ἐν γένει εἰς

τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, οἱ λόγοι ποὺ ἐξεπορεύοντο ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς ἀπέκτων ἰδιάζουσαν ἔννοιαν καὶ ἀξίαν. Ἡ παλαιὰ λοιπὸν ἔκφρασις ἐλάμβανεν ὄχι μόνον ἔννοιαν ἱεροῦ παραγγέλματος τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ χαρακτῆρα θρησκευτικῆς ἐντολῆς, ποὺ ἐξεφέρετο ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος.

Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τύπου κατὰ τὰ πάτρια εἰς οἱανδήποτε ἔκφανσιν τοῦ βίου μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ τύπος αὐτὸς ἦτο ἀκριβῶς διαδεδομένος. Καὶ εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις ἐξέφραζε τὸ ζῶν αἴσθημα τοῦ Ἕλληνος εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὰ πάτρια, - εἰς τὴν θρησκευτικὴν μάλιστα περιοχὴν ἐνίσχυε τὴν συντηρητικότητα τῆς θρησκευτικῆς λατρείας. Ὅ,τι ἐσχετίζετο πρὸς τὴν θρησκείαν μετεδίδετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ὡς καθηγιασμένον ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος ἐχρησίμευεν ὡς συνδετικὸς κρίκος εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἐτέθη ὡς βάσις τοῦ ἀγράφου ἠθικοῦ νόμου. Καὶ ἡ πολιτεία, βασιζομένη εἰς τὸ αἴσθημα τοῦτο, προσπαθεῖ, ὑπὸ τὴν προστασίαν του, νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸν βίον τὰς ἰδικάς της διατάξεις, - ἡ δὲ δελφικὴ θρησκεία, στενῶς συνυφασμένη πρὸς τὸν πολιτειακὸν βίον, ἐνισχύει τοὺς χρησμούς της μὲ τὴν ἰδέαν τῶν πατρίων.

Τὸ αὐτὸ αἴσθημα τῆς ἀρχαιότητος ἦτο ἔκδηλον καὶ εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Μόνον ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἦτο δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἡ ἀγάπη τοῦ καλλιτέχνου πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν παράδοσιν. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ παράδοσις δὲν ἐφόνευσε τὴν τέχνην, τοὐναντίον ἐχρησίμευεν ὡς ὑγιὲς ἀνασταλτικὸν καὶ ἐπισχετικὸν κέντρον. Μόνον ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον μετέβαινεν ὁ καλλιτέχνης εἰς τὸ νέον, καὶ ἀφοῦ κατώρθωνε προηγουμένως νὰ τελειοποιήσῃ τὸ παλαιὸν δεδομένον. Καὶ πάλιν ὅμως, παραλλήλως πρὸς τὸ παλαιὸν τοῦτον δεδομένον, ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἐξηκολούθουν νὰ ὑφίστανται καὶ τὰ παλαιότερα στοιχεῖα τῶν πρὶν τάσεων καὶ συμπαθειῶν.

Τὰ αὐτὰ συνέβαινον καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Μόνον βαθμηδὸν οἱ ποιηταὶ εἰσῆγον τὸ νέον καὶ προσεπάθουν συγχρόνως, φειδωλοί,πολὺ φειδωλοί, νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Καὶ εἰς τὸ ἔπος καὶ εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ εἰς τὸ δρᾶμα λανθάνουν πολλὰ στοιχεῖα παλαιᾶς προελεύσεως, ἄσχετα πρὸς τὸ ζωτικὸν διαφέρον τοῦ παρόντος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποχωρισθῇ, χωρὶς νὰ διακόψῃ πάντα δεσμὸν πρὸς τὴν παράδοσιν τὴν ὁποίαν εἶχε καθιερώσει ἡ ἀρχαιότης. Οὐδέποτε κατ᾽ οὐσίαν οὔτε ἡ λογοτεχνική, οὔτε ἡ καλλιτεχνικὴ παράδοσις τῶν Ἑλλήνων διέκοψε τὸ νῆμα πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Ἁπλῶς καὶ μόνον τὸ νῆμα τοῦτο συνυφαίνετο ἑκάστοτε πρὸς τὰ νέα στοιχεῖα τοῦ παρόντος. Καὶ ὄχι σπανίως δύναται ὁ ἐρευνητὴς νὰ διαλύσῃ τρόπον τινὰ τὴν ὑφὴν καὶ νὰ διακρίνῃ τὸ νῆμα ποὺ ἔφθασε μέχρι τῆς «πολιᾶς ἀρχαιότητος».

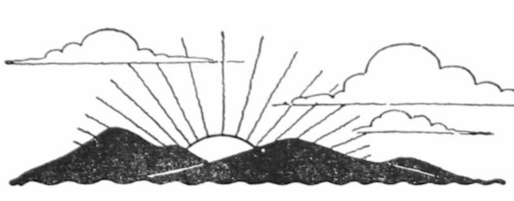
Ἠμποροῦμεν δὲ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, χωρὶς ὑπερβολήν, ὅτι εἰς τὴν

τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τὸ αἴσθημα τῆς ἀρχαιότητος ἦτο ἓν ἀπὸ τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς περὶ κόσμου καὶ βίου θεωρίας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἐντὸς μόνον τοῦ ἱεροῦ των παρελθόντος ἦτο δυνατὸν νὰ κατανοήσουν ἑαυτούς. Ὁ Ἕλλην ἔζη εἰς τὸ ἐνεστὼς ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν αἴσθησιν τῆς ἐγγὺς ἢ ἀπωτέρας ἀρχαιότητος, ὅπου τὰ πάντα ἦσαν ὡραῖα καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχαιότητα αὐτὴν ἤλπιζε τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων ὅσα τὸν ἀπησχόλουν. Καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος ἐξεδηλοῦτο μὲ θαυμαστὴν συνολικότητα, ἀκεραιωμένον, πλῆρες. Ἄλλωστε ἡ ὁλοκλήρωσις διέκρινε τὸν ὅλον ἑλληνικὸν βίον.

Τὸ μακρινὸν παρελθὸν ἦτο συνδεδεμένον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος μὲ τὸ παρὸν πολὺ ἰσχυρότερα παρ' ὅσον μὲ τὸ μέλλον. Εἰς τὸ παρελθὸν ὁ Ἕλλην εὕρισκε τὴν ἠρεμίαν τῶν ποθητῶν περασμένων αἰώνων καὶ ἐναπέθετεν ἐκεῖ τὰς ὀνειροπολήσεις του μετὰ τὴν κόπωσιν ἀπὸ τὸ ἄγροικον ἐνεστώς. Ἡ λατρεία πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ αἴσθημα ποὺ ἠμπόδιζε τὸν Ἕλληνα νὰ μετατοπίζῃ τὰ ἰδεώδη του εἰς τὸ μέλλον ἐξεδηλοῦτο καὶ εἰς τὰς θρησκευτικάς του παραστάσεις. Οἱ θεοί, χωρὶς νὰ ἐξαιρῆται οὔτε ὁ Ζεύς, εἶχον περιωρισμένην γνῶσιν τοῦ μέλλοντος. Ἡ παντογνωσία των ἦτο περιωρισμένη ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρόν, καὶ μόνον ἐλάχιστα ἀπεκαλύπτετο εἰς αὐτοὺς τὸ μέλλον. Εἰς τὴν τάσιν του ὁ Ἕλλην νὰ μάθῃ διὰ τῆς μαντείας τὰ μέλλοντα προσπαθεῖ ἔντρομος νὰ διαγνώσῃ τὴν τύχην του: Ἀλλ' οἱ θεοὶ εἰς τὰς ἀπαντήσεις των σφάλλονται συχνά, ἀφοῦ καὶ δι' αὐτούς, ὅπως εἴπαμεν, εἶναι, εἰς πολλά, μυστηριῶδες τὸ μέλλον.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ σχέσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ παρελθόν. Ἀπεκρυσταλλώθη εἰς μορφὴν ποὺ ἐντέλλεται νὰ ζοῦν «κατὰ τὰ πάτρια», μὲ γνώμονα δηλαδὴ τὰ κατὰ παράδοσιν ἤθη καὶ ἔθη. Καὶ ἀπηργάσθη τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν πολυχρονίων ὑγιῶν λαϊκῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν δημιουργίαν αἰωνίων μνημείων ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς παγκοσμίου ἀξίας, αἰωνίων παιδευτικῶν καὶ μορφωτικῶν τύπων. Καὶ ἐπὶ τῶν τύπων τούτων μένει ἀπαρασάλευτος πᾶσα κ α τ ὰ Λ ό γ ο ν παιδεία.

ΕΥΑΓΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Ἡ Θεὰ Ἀθηνᾶ

Ὑπὸ ΔΗΜ. Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Σὲ πολλὲς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐλατρεύθη ἡ Θεά. Ἡ λατρεία ὅμως που τῆς ἔδωσε ἡ πόλις της, αἱ Ἀθῆναι, ἡ πόλις ποὺ εἶχε τιμηθῆ με τὸ ὄνομά της, ὑπῆρξε μοναδικὴ στὸ εἶδος της. Ἐτίμησε τὴ Θεά, ὅπως τῆς ἔπρεπε, καὶ ἐτιμήθη καὶ ἡ πόλις ἀπὸ τὴν ὑπέροχη ἐκείνη λατρεία ποὺ ἐπὶ αἰῶνες προσέφερε στὴν Πολιάδα, στὴν Πρόμαχο Θεά.

Ἡ ἀρχὴ τῆς λατρείας τῆς μεγάλης Θεᾶς εὑρίσκεται κρυμμένη στὰ προϊστορικὰ χρόνια. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ σὲ χρονολογία, οὔτε και μὲ προσέγγισι. Ὁ γνωστὸς μόνον μῦθος τῆς ἐσωτερικῆς παραδόσεως, ἂν καὶ ἀρκετὰ ἀλλοιωμένος, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ λατρεία τῆς Θεᾶς Ἀθηνᾶς ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολι διαδέχθηκε κάποτε τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ Ποσειδῶνος. Ἦταν αὐτὴ ἡ διαδοχὴ μιὰ ἐξέλιξις, μιὰ ἄνοδος τῆς λατρείας. Κατὰ τὸ μῦθο αὐτό, τὸ Δικαστήριο τῶν Ὀλυμπίων ἔδωσε τὴ νίκη στὴ Θεὰ τῆς Σοφίας. Δηλαδή, ἡ θεία δικαιοσύνη, ὅταν ἦλθε ὁ καιρός, ὕψωσε τὴ λατρεία σὲ Οὐράνια, σὲ Ὀλύμπια ἐπίπεδα, ὅπως τῆς ἔπρεπε πλέον.

***

Βωμὸς τῆς Πολιάδος, καθὼς λέγουν, ἱδρύθηκε στὴν ἀρχή, στὰ μυκηναικὰ ἴσως χρόνια, ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολι. Ἀργότερα, στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας, κτίστηκε τὸ πρῶτο ἑκατόμπεδον ἀφιερωμένο στὴ Θεά. Μὲ τὸν Πεισίστρατο κατόπιν τὸ νεώτερο ἑκατόμπεδον καὶ στὸν καιρὸ τῆς Δημοκρατίας ὁ πρῶτος Παρθενών, ποὺ ἔμεινε σχεδὸν στὰ θεμέλια, γιὰ νὰ ὑψωθῆ ἐπάνω σ' αὐτά, μετὰ τὰ Μηδικά, τὸ μαρμάρινο ἐκεῖνο ἀριστούργημα τοῦ Ἰκτίνου, ὁ νέος Παρθενὼν εἰς δόξαν τῆς Θεᾶς καὶ νὰ κοσμηθῆ μὲ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμά της, τὸ ἔργον τοῦ Φειδίου. Τότε κτίστηκε καὶ τὸ νέον Ἐρέχθειον, ἀφιερωμένο στοὺς δύο Θεούς, τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀθηνᾶ, γιὰ νὰ θυμίζη τὴ διαδοχὴ τῆς λατρείας. ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Ἀπτέρου Νίκης καὶ στήθηκε τὸ μεγαλόπρεπο χάλκινο ἄγαλμά της ἀνατολικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικὰ προπύλαια.

Αὐτὰ τὰ ἔργα ἔδωσε ἡ τέχνη γιὰ νὰ τιμηθῆ ἡ Θεά. Ἡ τέχνη ὅμως δὲν ἦτο παρὰ μιὰ ἀκτινοβολία ἀπὸ τὴν ἱερή, τὴν πνευματικὴ παράδοσι τῶν Ναῶν, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ ἐξωτερική της ὄψις, θὰ ἐλέγαμε. Τὸ ἴδιο, μιὰ ἀκτινοβολία τῆς ἐσωτερικῆς λατρείας ἦσαν καὶ οἱ πάνδημες τελετές, οἱ ὁποῖες ἐγίνοντο στὴν πόλι καὶ στὴν Ἀκρόπολι, ποὺ ἡ πιὸ ἐπι-

6λητικὴ ἦταν τὰ Μεγάλα Παναθήναια, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο κάθε τέσσαρα χρόνια. Γιὰ τὶς πάνδημες αὐτὲς τελετὲς μᾶς ἔχει πληροφορήσει ἀρκετα ἡ ἱστορία.

* * *

Γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ὅμως ὄψι τῆς λατρείας τῆς Θεᾶς, γιὰ τὸ ἱερὸ ἀπόθεμα τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης λατρείας, μόνον συμβολισμοὶ καὶ ἀλληγορίες, καθὼς καὶ μερικὰ ἐπίθετα τῆς Θεᾶς, εἶναι στὴ διάθεσί μας. Ἀπὸ τὰ πτωχὰ αὐτὰ στοιχεῖα θὰ προσπαθήσουμε νὰ συλλάβουμε μερικὲς ἔννοιες, ὅσες ἠμποροῦμε, ἔστω ἐξωτερικές.

Σὰν Θεὰ τῆς Σοφίας ἐλατρεύετο ἡ Θεὰ Ἀθηνᾶ. Γραμματικῶς ἡ λέξις «σοφία» σημαίνει τὴν πλατειὰ ἐμπειρία, τὴν πλήρη, τὴ βαθιὰ γνῶσι τῶν πραγμάτων. Εἶναι «ἡ τῶν νοητῶν καὶ τῶν ὄντως ὄντων ἐπιστήμη» κατὰ Πλάτωνα. Πρόκειται λοιπὸν περὶ γνώσεων, περὶ γνώσεως ὑπερανθρωτίνης, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὰ «ὄντως ὄντα», τὰ αἴτια δηλαδὴ τῶν πραγμάτων, ὡς καὶ ἀλήθειες πνευματικές, ἀλήθειες ποὺ διαφεύγουν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνη ἐμπειρία και γνῶσι. Σὰν βασίλισσα αὐτῆς τῆς Σοφίας ἐλατρεύετο ἡ Θεὰ Ἀθηνᾶ.

Τὴν παριστάνουν μεγαλοπρεπῆ. Συνήθως πάνοπλη. Μὲ περικεφαλαία, μὲ δόρυ καὶ μὲ ἀσπίδα. Μὲ τὴν αἰγίδα ἐπάνω της η ὁποία ἔφερε τὴ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης. Κοντά της εἶχε τὸν ἱερὸ ὄφι. Ἦταν πολεμική, καθὼς συνηθίζουν νὰ λέγουν, ἡ Θεά; Πολεμικὴ μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἔννοια, τὴν ἔννοια ποῦ τῆς ἔδωσε ὁ Ὅμηρος; Ὁ Ὅμηρος ποὺ ἔχει τόσο πολὺ κακοποιήσει τοὺς μύθους γιὰ τοὺς Θεούς; Πολεμοῦσε τοὺς Θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους; Βέβαια ὄχι! Αὐτὴ εἶναι ἡ βέβηλη ἀντίληψις. Πολεμικὴ ἦταν ἡ Θεά. Πολεμοῦσε ὅμως τὴν ἄρνησι, τὸ σκοτάδι. Τὸ πολεμοῦσε μὲ τὴν Ὀλύμπια λάμψι της, μὲ τὴν ἀκτινοβολία της τὴν πνευματική. Τὸ δηλώνει καὶ τὸ ὄνομά της, ποὺ τὸ ἐτυμολογοῦν στὸ σανσκριτικὸ Ἀγανὰ ποὺ θὰ πῆ: ἡ λάμπουσα, ἡ ἀκτινοβόλος. Τὸ ὅτι πολεμοῦσε τὴν ἄρνησι, τὸ ἀλληγορεῖ καὶ ἡ Τιτανομαχία στὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος, ὁ μῦθος τῆς νίκης της κατὰ τοῦ Ἐγκελάδου καὶ ὁ φόνος τοῦ Πάλλαντος ποὺ ἦτο τιτάν.

Εἶναι γνωστὸς ὁ μῦθος που περιγράφει τὴ γέννησί της: Ὅταν ἡ Ὠκεανὶς νύμφη Μῆτις κυοφοροῦσε τὸν καρπὸ ποὺ τῆς εἶχε δώσει ἡ σχέσις της μὲ τὸν Πατέρα τῶν Ἀθανάτων ὁ Θεὸς Ζεὺς κατέπιε, ἀφομοίωσε τὴν ἁγνὴ νύμφη, ποὺ ἔφερε τὸν πολύτιμο καρπό. Καὶ ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία Κεφαλή, σὰν τὴν ἔσχισε ὁ Θεὸς τῶν μεταμορφώσεων τοῦ πνεύματος, ὁ Ὀλύμπιος τεχνίτης, ὁ Θεὸς Ἥφαιστος, ἐξεπήδησε πάνοπλος καὶ γλαυκῶπις ἡ Θεά. Ὑψηλὴ ἡ καταγωγή της. Πατέρας της ὁ μεγαλύτερος Θεὸς τοῦ Ὀλύμπου. Μητέρα της θαλασσία νύμφη. Ἡ Μῆτις. Μῆτις σημαίνει τὴ βουλή, τὴ σκέψι. Προέρχεται ἡ λέξι ἀπὸ τὸ ῥῆμα μητιάω, ποὺ θὰ πῆ βουλεύομαι, σκέπτομαι. Ὠκεανὶς ἡ μητέρα, κόρη τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς τιτανίδος νύμφης Τηθύος. Ἡ δὲ νύμφη Τηθύς, κόρη τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς. Τὸ ὄνομα Τηθὺς ἰσοδυναμεῖ γραμματικῶς μὲ τὸ

ὄνομα τήθη, ποὺ σημαίνει τὴ μάμμη, τὴν προμήτορα. Ἡ μάμμη τῆς Θεᾶς τιτανίς, ἡ μητέρα της Ὠκεανὶς καὶ ἡ ἴδια Ὀλυμπία. Βλέπουμε καὶ στὴ θεία αὐτὴ γενεολογία τὴν ἄνοδο, τὴν ἀνέλιξι, μιὰ ἀλληλουχία πνευματική, Τιτανίς, Ὠκεανίς, Ὀλυμπία. Σωστὰ λοιπὸν ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι ὅτι μεταξὺ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ὀλύμπου μεσολαβεῖ ὁ Ὠκεανός.

Ἕνα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα ἐπίθετα τῆς Θεᾶς εἶναι τὸ Τριτογένεια. Μερικοὶ τὸ ἐτυμολογοῦν ἀπὸ τὴ σανσκριτικὴ λέξι «τρίτα» ποὺ σημαίνει Ποσειδῶν. Ἀπὸ τὴν ἴδια λέξι προέρχονται καὶ τὰ ὀνόματα Ἀμφιτρίτη, Τρίτωνες, Τριτωνίδες, τρίαινα κ.ἄ. Τὸ ἐπίθετο λοιπὸν ἀναφέρεται στὴ θαλασσία ἀπὸ μητέρα καταγωγή της. Σημαίνει ὑδατογενής. Ἄλλοι πάλιν ἐτυμολογοῦν τὸ ἐπίθετο Τριτογένεια ἀπὸ τὴ λέξι «τριτῶ - τοῦς» ἡ ὁποία δηλοῖ τὴ κεφαλή. Ἀναφέρεται στὴ γέννησί της, κατὰ τὸ μῦθο, ἀπὸ τὴ κεφαλὴ τοῦ Θεοῦ Διός. Δηλαδὴ ἡ ἐκ κεφαλῆς γεννηθεῖσα. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἐτυμολογίες, καθὼς νομίζω, εὐσταθοῦν.

Ἐλέγετο καὶ Γλαυκῶπις ἡ Θεά. Συνήθως νομίζεται ὅτι τὸ ἐπίθετο αὐτὸ ὀφείλεται στὸ χρῶμα τῶν ματιῶν της. Τὸ σωστὸ ὅμως εἶναι ὅτι τὸ Γλαυκῶπις προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα «γλαύσω» = λάμπω, ἀκτινοβολῶ καὶ «ὤψ — ὠπός» = βλέμμα. Μὲ βλέμμα ἀκτινοβόλο, μὲ μάτια λάμποντα εἶναι ἡ Θεά. Ἀπὸ τὸ ἴδιο ρῆμα προέρχεται καὶ ἡ λέξις γλαῦξ, τῆς ὁποίας λάμπουν τὰ μάτια.

Συνηθισμένο ἐπίθετό της ἦτο Παλλάς. Καὶ ἐδῶ πάλι γίνεται κάποιο λάθος καὶ τὸ ἐπίθετο ἀποδίδεται στὸ ὅτι πάλλει τὸ δόρυ της. Τὸ ὀρθὸ εἶναι ὅτι ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ «πάλλαξ» = νέος, νεᾶνις. Ἀπὸ τὸ πάλλαξ παράγονται καὶ οἱ λέξεις παλλακίς, παλληκάρι, ποὺ ἐκφράζουν νεότητα. Ἡ Θεὰ λοιπὸν εἶναι πάντοτε νέα, σημαίνει τὸ ἐπίθετο Παλλάς. Ἀπὸ τὸ Παλλὰς προέρχεται καὶ ἡ λέξι παλλάδιον. Παλλάδια ἐλέγοντο τὰ παλαιότατα ἱερὰ ξύλινα ἀγάλματα τῆς Θεᾶς, ποὺ ἐφυλάσσοντο σὲ διάφορες πόλεις.

Στὰ ἀγάλματά της ἡ Θεὰ παριστάνετο νὰ φορῇ περιστήθιο ἀπὸ δέρμα, κάτι σὰν θώρακα, τὴν περίφημη αἰγίδα. Ἐπάνω στὴν αἰγίδα ἦτο προσαρμοσμένο τὸ γοργόνειον, δηλαδὴ ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης. Ἡ αἰγὶς μὲ τὸ γοργόνειον ἦτο ὅπλον ἀμύνης τῆς Θεᾶς, ποὺ ἐμάχετο τὸ σκότος, καθὼς εἴπαμε, τὴν ἄρνησι. Κατὰ τὴν παράδοσι ἡ αἰγὶς ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ τὸ δέρμα τῆς θείας αἰγός, τῆς Ἀμαλθείας (ἀ-μάλα-θεία), ποὺ ἦταν κόρη τοῦ Ἡλίου καὶ ὑπῆρξε τροφὸς τοῦ Θεοῦ Διός. Ἡ Μέδουσα πάλι, κατὰ τὸ σχετικὸ μῦθο, ἦτο ἡ μία ἀπὸ τὶς τρεῖς Γοργόνες, τὴν ὁποία ἐφόνευσεν ὁ Περσεὺς (πέρθω = νικῶ).

Τὸ βλέμμα της ἦτο τόσο ὀξύ, ὥστε ἀπολίθωνε ὅποιον ἔβλεπε στὰ μάτια. Ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης ἦτο ἀναπόσπαστο κόσμημα τῆς αἰγίδος τῆς Θεᾶς Ἀθηνᾶς. Ἦτο ἡ δύναμις ποὺ τὴν προστάτευε ἀπὸ ἀρνητικὴ ἐπίδρασι, ἦταν ἡ προστάτις της. Ἡ λέξι Μέδουσα δηλώνει τοῦτο, γι-

ατὶ εἶναι τὸ θηλυκὸ τῆς μετοχῆς τοῦ ῥήματος μέδω, ποὺ σημαίνει προστατεύω. Στὴν οὐσία ὅμως, καθὼς νομίζουμε, ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης συμβόλιζε τὴν δύναμι τῆς Γλαυκώπιδος Θεᾶς στὸ ν' ἀποκρούῃ μὲ τὸ βλέμμα της τὸ ἀκτινοβόλο κάθε πνευματικὴ ἄρνησι. Ἔτσι δικαιολογεῖται τὸ ἐπίθετό της Γλαυκῶπις.

Κατὰ τὴν ἀρχαία παράδοσι, δὲν πολεμοῦσε μόνον τὴν ἄρνησι ἡ Μεγάλη Θεά. Τὸ κύριο πνευματικό της ἔργον ἦτο ἡ τέχνη. Μιὰ τέχνη, καθὼς φαίνεται, ὑπέροχη, θεϊκή. Ἦταν ἡ θεία καλλιτέχνις, ἡ Ἐργάνη Ἀθηνᾶ, ποὺ ὕφαινε ἔργα τοῦ πνεύματος ἀθάνατα. Τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο της συμβολίζεται μὲ τὴν ὕφανσι τοῦ ἱεροῦ πέπλου της, ποὺ ἐγίνετο ἀπὸ ἁγνὲς Ἀθηναῖες κόρες στὸν Παρθενῶνα, γιὰ νὰ περιαχθῇ μὲ τόση εὐλάβεια καὶ μεγαλοπρέπεια κατὰ τὰ Μεγάλα Παναθήναια. Μόνον ὅμως μὲ σύμβολα ἐξηγεῖ τοὺς συμβολισμούς της ἡ ἀρχαία παράδοσις. Σύμβολα ἦσαν καὶ ἐκεῖνα ποὺ μετέφεραν μὲ τόση προσοχὴ καὶ αὐστηρότητα σκεπασμένα αἱ ἀρρηφόροι (ἄρρητα φέρω) παρθένοι κατὰ τὴν πομπή. Ἡ πνευματικὴ τέχνη τῆς Ἐργάνης Θεᾶς θὰ εἶχε βέβαια σχέσι καὶ μὲ τὴν ἱερὴ τέχνη τοῦ τεχνίτου Θεοῦ, τοῦ Ἡφαίστου. Καὶ ἐκεῖνος ἦτο τεχνίτης πνευματικός. Τὴν σχέσι αὐτὴ μαρτυρεῖ καὶ ἡ κοινὴ λατρεία τῶν δύο τούτων Ὀλυμπίων Θεῶν, στὸν ἴδιο Ναό, ὅπως ἐγίνετο καὶ στὸ Ἡφαιστεῖον τῶν Ἀθηνῶν (τὸ κακῶς λεγόμενον Θησεῖον).

Κυρίως τεχνῖτις μιᾶς ὑψηλης τέχνης εἶναι ἡ Θεά. Συγχρόνως ὅμως ἐμάχετο μὲ δεινότητα τὸ κακὸ γιὰ νὰ προστατεύῃ τὴν ἱερὴ τέχνη της, τὰ μεγάλα της ἔργα. Χαρακτηριστικὴ τοῦ διπλοῦ τούτου ἔργου της ἦτο η ἀπεικόνισίς της στὸ περίφημο Παλλάδιον τῆς Τροίας, καθὼς τὸ ἔχει περιγράψει ὁ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναιος στο ἔργο του περὶ Θεῶν: «Ἡ Θεὰ παρίστατο μὲ τοὺς πόδας ἡνωμένους. Εἰς τὴν δεξιὰν ἐκράτει ὄρθιον δόρυ καὶ εἰς την ἀριστερὰν ἠλακάτην καὶ ἄτρακτον».

Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πνεύματος ἔχουν, καθὼς συνάγεται, ἀνάγκη προστασίας ἀπὸ τὴν ἄρνησι, ἀπὸ κάθε ἐπιβουλὴ τοῦ κακοῦ. Κάτι ἀνάλογο ἐκφράζει καὶ μια ἀλληγορία τῶν Ἰουδαίων: Ἡ ἀλληγορία αὐτὴ παριστανει τοὺς ἐργάτας τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος κρατούντας με το δεξιὸ χέρι τὸ μύστρον, μὲ τὸ ἀριστερὸ δὲ τὸ ξίφος.

Καὶ ἕνα ἄλλο ἐπίθετο τῆς Θεᾶς ἦτο τὸ Παιωνία Ἀθηνᾶ, δηλαδὴ ἰαματική. Μὲ τὸν τίτλο αὐτὸ ἐλατρεύετο εἰς τὰ Ἀσκληπιεῖα, ἰδίως εἰς τὸ Ἀμφιαράειον στὴν Ἀττικὴ μαζὶ μὲ τὸν Παιῶνα (ἰατρὸν) Ἀπόλλωνα καὶ τὸν ἄξιο υἱό του, τὸν Θεὸν Ἀσκληπιόν. Τὴν ἔλεγαν για τοῦτο καὶ Ἀθηνᾶν Ὑγιείαν, εἶχαν δὲ στημένο τὸ ἄγαλμά της χάλκινο στὴν Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν κοντὰ στὰ προπύλαια. Σήμερα μόνον ἡ βάσις τοῦ ἀγάλματος διατηρεῖται καὶ μιὰ σχετικὴ ἐπιγραφή. Ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγιείας ἐστήθη πρὸς τιμὴν της στὴ θέσι αὐτὴ ὑπὸ τὸ ἑξῆς περιστατικό: Ὅταν ἐκτίζοντο τὰ Προπύλαια.

ἕνας ἐργάτης ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἰκρίωμα καὶ κτύπησε ἄσχημα. Ἡ Θεὰ φανερώθηκε τότε στὸν ὕπνο τοῦ ἀρχιεργάτη καὶ τοῦ ὑπέδειξε τὸ θεραπευτικὸ βότανο ποὺ ἐχρειάζετο γιὰ τὴ θεραπεια του τραυματία.

***

Καθὼς καὶ στα προηγουμενα εἴπαμε, πολὺ ὀλίγα σήμερα γνωρίζουμε γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ λατρεία τῆς Θεᾶς Ἀθηνᾶς. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μᾶς μετέδωσε ἡ ἱστορία εἶναι ὅτι ἐθεωρεῖτο ἡ προστάτις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ γι' αὐτὸ μὲ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ τὴν τιμοῦσαν στην αρχαια Ἀθήνα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Μεγαλη Θεὰ εἶχε ὑπὸ τὴν προστασία της τὴν πόλι της. Πολλὰ περιστατικὰ ἐπάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ ἀναφερονται. Περιοριζόμεθα σὲ ἕνα, στο τελευταῖο. Τὸ ἀναφέρει ὁ Μαρῖνος Νεαπολίτης, ὁ βιογράφος τοῦ σεμνοῦ Νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Πρόκλου στὸ ἔργο του «βίος τοῦ Πρόκλου ἢ περὶ εὐδαιμονίας». Ὁ Πρόκλος ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους Νεοπλατωνικοὺς τῶν Ἀθηνῶν. «Διεκρίνετο, καθὼς γράφει ὁ βιογράφος του, διὰ τὴν εὐπνευσίν του, μετὰ τῆς ὁποίας συνηνοῦντο ἀπέραντος πολυμάθεια καὶ πραγματικὸς ὀργανωτικὸς νοῦς». Ἔζησε στὰ χρόνια τῆς παρακμῆς (410-485). Τὰ Ἑλληνικὰ Μυστήρια εἶχαν τότε καταργηθῆ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ σὲ μερικὰ χρόνια, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ φιλοσόφου, θὰ ἐκλείοντο καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ εἶναι σχετικὸ μὲ τὸ θέμα μας εἶναι τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ βιογράφου του «βίος τοῦ Πρόκλου»:

«Ἡνίκα τὸ ἄγαλμα αὐτῆς τὸ ἐν Παρθενῶνι τέως ἱδρυμένον ὑπὸ τῶν καὶ τὰ ἀκίνητα κινούντων μετεφέρετο, ἐδόκει τῷ φιλοσόφῳ ὄναρ φοιτᾶν παρ' αὐτὸν εὐσχήμων τις γυνή, καὶ ἀπαγγέλλειν, ὡς χρὴ τάχιστα τὴν οἰκίαν παρασκευάζειν. Ἡ γὰρ κυρία Ἀθηναΐς, ἔφη, παρὰ σοί μένειν ἐθέλει».

Ὕστερα ἀπὸ μισὸ περίπου αἰῶνα, τὸ ἔτος 529, ποὺ δίκαια θεωρεῖται χρόνος δύστυχος, ἦρθε διαταγὴ στὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ κλείσουν καὶ οἱ φιλοσοφικές της σχολές. «Πρόσταξιν ἔπεμψεν ἐν Ἀθήναις κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν» μᾶς πληροφορεῖ ὁ χρονογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἰωάννης Μαλάλας. Στὴν πραγματικότητα ὅμως πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἡ φιλοσοφικὴ κίνησις στὰς Ἀθήνας εἶχε χαλαρωθῆ, ὥστε ὁ φιλόσοφος Συνέσιος τῆς Κυρήνης, ποὺ εἶχε τότε ἐπισκεφθῆ τὴν πόλι, ἔγραφε, ὅτι «οὐδὲν ἔχουσιν αἱ Ἀθῆναι σεμνόν, ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα». Ἡ ἀνθρωπότης εἶχε ἀρχίσει νὰ βυθίζεται στὸν εἰδεχθῆ μεσαίωνα... Στὴ φοβερὴ ἐκείνη περίοδο τοῦ ζόφου, ποὺ θὰ διαρκοῦσε χίλια περίπου χρόνια...

Δημήτρ. Α. Ἰωαννίδης

1965: ΕΤΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤ' ΑΠΟΦΑΣΙΝ ΤΟΥ Ο.Η.Ε.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ "ΙΛΙΣΟΥ" ΣΤΟ ΙΔΕΩΔΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η ΘΕΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ὑπὲρ παγκοσμίου Ἀδελφότητος

Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία (παγκόσμιος ὀργανισμὸς ἐρευνητῶν τῆς Ἀληθείας, μακρὰν καὶ ὑπεράνω παντὸς δογματισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας) ἱδρύθη τὴν 17ην Νοεμβρίου 1875 εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1905 ἔχει τὸ παγκόσμιον προεδρεῖον της εἰς Μαδρὰς τῆς Ἰνδίας μὲ ἐθνικὰ τμήματα εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Βασικὴ κατεύθυνσις τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας εἶναι ἡ ὑπηρεσία πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ἀναχαίτισις τοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἡ ἀναζωογόνησις τῆς θρησκευτικῆς τάσεως. Τρεῖς εἶναι οἱ σκοποὶ τῆς Θ.Ε.

1. Ὁ σχηματισμὸς πυρῆνος τῆς Παγκοσμίου Ἀδελφότητος εἰς τὴν Ἀνθρωπότητα ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, πίστεως, γένους, τάξεως ἢ χρώματος.
2. Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν θρησκειῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.
3. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀνερμηνεύτων νόμων τῆς φύσεως καὶ τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου.

ΑΓΑΠΗ — ΕΙΡΗΝΗ — ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ — ΑΛΗΘΕΙΑ

Ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἀδελφοῦ

Ἂς ἐξετάσωμε τὸν ὁρισμὸ τοῦ ἀ δ ε λ φ ο ῦ. Τὸ λεξικὸ λέγει: «ὁ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων», «ὁ ἡνωμένος πρὸς ἕτερον διὰ δεσμοῦ τινος», ἑπομένως ἀ δ ε λ φ ό τ η ς καλεῖται «τάξις τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἢ ἀπασχολήσεως». Εἶναι ἡ ἑρμηνεία, ποὺ δέχονται οἱ πολλοί, γιατὶ σταματοῦν στὴν ὀνομαστικὴ σημασία, μιὰ ἑρμηνεία ποὺ μειώνει, ἂν ὄχι καὶ γελοιοποιεῖ τὸ νόημα τῆς ἀδελφότητος.

Ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας εἶναι «ὁ σχηματισμὸς πυρῆνος τῆς παγκοσμίου ἀδελφότητος στὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς διάκρισι φυλῆς, πίστεως, γένους, τάξεως ἢ χρώματος». Ἂς ἐξετάσωμε τὶς διακρίσεις αὐτές.

Φ υ λ ή. Διαίρεσις τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ διαίρεσις αὐτὴ (σὲ φυλὲς Ἀρεία ἢ Μεσογειακὴ ἢ Μογγολικὴ ἢ Μαύρη κλπ.) ἔγινε ἀπὸ τοὺς ἐθνολόγους χάριν συστηματικῆς μελέτης τῶν φυλῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἐνῶ ὑπάρχει σὲ κάθε ἄτομον ὑποσυνειδήτως ἡ ἐπίδρασις τῶν παρελθόντων αἰώνων ὑπὸ τὴν μορφὴ Τοτὲμ καὶ Ταμποῦ διαφόρων εἰδῶν, συνθετικῶν τοῦ διακριτικοῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρος.

Π ί σ τ ι ς. Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται μέσα σὲ οἰκογένεια ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ ὡρισμένη δοξασία, ὁποια καὶ νἆναι, ἀνεξέταστα. Τὸ παιδὶ δὲν θὰ ἐλέγξῃ τὴν ἐγκυρότητα τῆς πίστεως τῶν γονέων, ἂν καὶ θὰ θέσῃ ἐρωτήματα ποὺ προκαλοῦν συχνὰ ἀμηχανία. Πάρα πολὺ λίγα παιδιὰ ἐπίσης θὰ ἐλέγξουν τὴν ἐξουσία τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ κήρυκος. Καὶ ἡ πίστις θὰ παραμείνῃ στὸ νοῦ τοῦ παιδιοῦ μέχρις ὅτου φθάσῃ σὲ ὡριμότητα, ὁπότε, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνακύπτουν ἄλλα ἐρωτηματικὰ γιὰ τὴ ζωή. Ἔτσι τὸ ἄτομον διατηρεῖ τὴν πίστι τῶν γονέων του καὶ ἀναλόγως ἀναπτύσσει τὴν στάσι του.

Χ ρ ῶ μ α. Βιολογικοὶ παράγοντες συντελοῦν στὴν φυσικὴ ἀνάπτυξι τοῦ ἀνθρώπου μὲ αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο χρῶμα ἐπιδερμίδος. Ἐπιδρᾶ ἐπίσης ὁ γεωγραφικὸς παράγων καὶ ἡ κληρονομικότης. Ὅταν τὰ παιδιὰ παίζουνε μαζί, τὸ χρῶμα δὲν ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ παράγοντα, ἕως ὅτου οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν ἐπιστήσουν τὴν προσοχή τους.

Ἕνα ἄλλο στοιχεῖο φυλετικοῦ διαχωρισμοῦ καὶ τῆς ἀτομικῆς προσωπικότητος εἶναι ἡ ἐθνικότης. Ὑπάρχουν ἕνα σωρὸ ἐπιρροὲς ποὺ ἐλέγχουν τὸ νοῦ. Ἤθη, ἔθιμα, φοβίες, προκαλοῦν διαιρέσεις ἀνάμεσα στοὺς λαούς, χωρὶς ν' ἀντιλαμβανώμεθα ὅτι πρόκειται περὶ τελείως ἐξωτερικῶν ἐπιρροῶν. Ἐξ ἄλλου τὸ μέγεθος ἢ ἡ εὐημερία ὡρισμένων ἐθνῶν δημιουργεῖ συμπλέγματα ὑπεροχῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐθνῶν καὶ λαῶν

Γιὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενο, ἡ ἀληθινὴ ἀρχὴ τῆς ἀδελφότητος ὅλων τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἄνθρωπος πρωτίστως τί εἶναι ὁ ἴδιος, πῶς

καὶ γιατὶ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι. Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Ρόμπερτ Μπάρνς ἔγραψε :

Αὐτὴ ἦταν ἡ Βασιλικὴ μεγάλη ἐντολή,
Ὅταν ξεκίνησε ἡ κούρσα τῶν ἀνθρώπων,
Ὁ Ἄνθρωπος, ὁ Ἔντιμος, Κοινωνικὸς καὶ Φίλος,
Μὲ ὅποια μορφή,
Τῆς Φύσεως τὸ Μέγα σχέδιο νὰ ὑπηρετῆ,
Νὰ ἐπιτευχθῆ!

Καὶ ὁ Μαχάτμα Γκάντι, ὁ μεγάλος αὐτὸς εἰρηνιστής, δὲν ἀγαποῦσε ἀφηρημένα τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἀλλὰ συγκεκριμένως τοὺς ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, πάντες. Ἀνῆκε σ' αὐτοὺς καὶ τὸ ἤξεραν.

Ὁ Ἄλμπερτ Σβάϊτσερ ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν βαθύτερη συναναστροφή του μὲ τοὺς πρωτογόνους τῆς Ἀφρικῆς, ὅταν διεπίστωσε πῶς ἐνδιεφέρoντο περισσότερο ἀπὸ ὅσο ὑπέθετε γιὰ στοιχειώδη ζητήματα τῆς σημασίας τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως καλοῦ καὶ κακοῦ.

Ὁ Ἀϊνστάϊν, ποὺ ἐπίστευε στὴν ἀνθρωπότητα, καὶ σ' ἕναν εἰρηνικὸ κόσμο ἀμοιβαίας βοηθείας, ἔλεγε ὅτι οἱ σημερινοὶ καιροὶ ἐπιβάλλουν νὰ ὑπερνικηθῆ ὄχι ἁπλῶς ὁ προσωπικὸς ἐγωϊσμός, ἀλλὰ καὶ ὁ ταξικὸς ἐγωισμὸς καὶ ὁ ἐθνικὸς ἐγωϊσμός. Μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀνέλθη σ' αὐτὰ τὰ ὕψη, ἔλεγε, θὰ συντελέση στὴν βελτίωσι τῆς τύχης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἂς προσέξουμε κ' ἐμεῖς τὸ ἐνιαῖο γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πεπρωμένο, διότι πέρασε ἡ παλιὰ ἐποχή, ὅπου μποροῦσε ὁ πνευματικὰ καὶ διανοητικὰ προηγμένος ἄνθρωπος νὰ θρέπῃ τοὺς καρποὺς τῶν δικῶν του προγόνων καὶ νὰ μὴ νοιάζεται γιὰ τοὺς ἄλλους. Τὸ «Γνῶθι σαυτόν» εἶναι ὁ ὁδηγός. Γνωρίζοντας τὸν ἑαυτό μας, θὰ γνωρίσουμε πῶς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι π ρ ά γ μ α τ ι εἶναι ἀδελφοί. Καὶ διασχίζοντας κάθε ἐξωτερικὴ ἀντίθεσι, ἂς βαδίσουμε στὴν ἑνότητα.

CHARLES BUNTING
(Canadian Theosophist)

★

ΠΑΥΛΟΥ ΜΙΧΟΥ

Ἀγάπη

Μυριάδες ἄνοες λέξεις
στὰ τόσο χαμηλὰ
πολύβοα κοσμόπληχτα
τῶν δρόμων πατητήρια.
Νά τὸ γιορτινό,
δίχως στοὺς πολλοὺς νὰ μιλᾶ,
τῶν βράχων τὰ κατάκορφα
τὰ ἐρημωμένα μοναστήρια.

Κόσμου πνευμάτων
αὐτόβουλη σύναξη
πολύφωνη, μὲ μόνωση
ἀκρωκεάνεια.
Τοῦ σιωπηλοῦ περιβάλλοντος
πολύβουη σύνοψη,
σὲ ἑνὸς σημαντικοῦ λόγου,
«Ἀγάπη», τὴν ὑπερηφάνεια.

Ἀπὸ τὴ συλλογὴ
«Στῆς ἀστραπῆς τὴ λάμψη»

Κατὰ τῆς ὀργῆς

ΑΠΟ ΤΑ ΙΕΡΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

ΟΥΔΕΜΙΑ θρησκεία ἀνώτερα τῆς Ἀληθείας — αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ κήρυγμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίσημο ἔμβλημα τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, ἡ ὁποία δέχεται ὅτι κάθε θρησκεία, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ μονοπώλιο τῆς Ἀληθείας φωτίζεται ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια καὶ τὴν μεταδίδει στὸν κόσμο διδάσκοντας ἔτσι τὴν ἀποφυγὴ τῆς μισαλλοδοξίας, τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀνοχή, ἀλλὰ καὶ τὴν πιστὴ ἀκολούθησι κάθε θρησκείας στὸν ἑνιαῖο δρόμο τοῦ Καλοῦ.

Η ΤΑΥΤΟΤΗΣ τοῦ ἰδεολογικοῦ καὶ ἠθικοῦ κηρύγματος τῶν θρησκειῶν προκύπτει ἀπὸ τὰ Ἱερὰ Κείμενα καὶ ὁ ΙΛΙΣΟΣ ἔχει δημοσιεύσει(*) ὥς τώρα ἀρκετὰ ἀνθολογικὰ ἀποσπάσματα, ποὺ ἐνισχύουν τὸν συγκρητισμό. Στὸ παρὸν ἀνθολόγημα θέμα εἶναι Η ΟΡΓΗ. Θὰ δοῦμε τί συνιστοῦν στὸν Ἄνθρωπο ἑπτὰ μεγάλες θρησκεῖες:

1. Β ο υ δ δ ι σ μ ό ς

Ὁ ἀληθὴς μαθητὴς εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε πάθος, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ὀργῆς. Ἡ προσφυγὴ στὴν ὀργὴ σημαίνει δέσμευσι σ' ἕναν αὐθέντη καταστροφέα. Ἡ εὐτυχία κεῖται στὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ὀργή.

Στὴν Δ α μ μ α π ά ν τ α (Ὁδὸν Ἀρετῆς: συλλογὴ ῥηθέντων ἀπὸ τὸν Βούδδα, ἐγκριθεῖσα περὶ τὸ ἔτος 240 π.Χ. ἀπὸ τὸν σοφὸ βασιλιᾶ Ἀσόκα) ἀναφέρεται:

Μὲ ἐξύβρισε, μὲ κτύπησε, μ' ἔκλεψε — ὅσοι ἐγκαθίστανται σὲ τέτοιες σκέψεις, αὐτοὶ ποτὲ δὲν θὰ λυτρωθοῦνε ἀπὸ τὸ μῖσος. Ὅσοι εἶναι λυτρωμένοι ἀπὸ τέτοιες σκέψεις, αὐτοὶ εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ μῖσος.

Τὸ μῖσος δὲν τελειώνει μὲ τὸ μῖσος ἀλλὰ τελειώνει μὲ τὴν παῦσι τοῦ μίσους. αὐτὸ εἶναι νόμος ἀρχαῖος.

Μὴν μιλᾷς σὲ κανέναν σκληρά. Τὰ λόγια τῆς ἔριδος εἶναι θλιβερὰ καὶ τ' ἀκολουθεῖ ἀνταπόδοσις.

Δεν ὑπάρχει φωτιὰ χειρότερη ἀπὸ τη λαγνεία. Κακοτυχία μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ μῖσος. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη θλίψη σὰν την ὕ-

(*) Ἡ ἀδελφότης, τεῦχος 1ον, σ. 33. Πόλεμος καὶ εἰρήνη τ. 2ον σ. 85. Χρυσοῦς κανών, τ. 6ον σ. 113. Ὁ θυμός, τ. 37 — 38, σ. 31.

παρξι, εὐλογία ἄλλη σὰν τὴ Νιρβάνα.

Φυλάξου ἀπὸ κακὲς λέξεις, ἔλεγχε τὴ γῶσσα σου. Μίλα μὲ ἀγαθότητα.

Κανένα κέρδος δὲν ἔχει ὁ ἀσκητὴς ποὺ ἐκπαιδεύεται νὰ ἐλέγχη τὸν σφυγμό του. Ὁ ἔλεγχος τῆς κακῆς διαθέσεως ἀξίζει ἀληθινά.

Ὁ βραχμάνος ποὺ δὲν ἐπιτρέπει ἐκδήλωσι στὸ θυμό, ποὺ εἶναι ἐπιμελὴς στὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, ποὺ εἶναι ἐχέφρων, ἁγνὸς καὶ αὐτοκυρίαρχος, αὐτὸς ἔφθασε στὴν τελευταία του γέννησι.

2. Ζαινισμός

Ἡ ὀργὴ εἶναι ἕνα πάθος ποὺ φθείρει τὴν ψυχή. Ὁ σοφὸς θὰ ἀποφύγη τὴν ὀργή, ἀλλιῶς θὰ πιαστῆ στὰ δίχτυα τοῦ πάθους σὰν μύγα στὸν ἱστὸ τῆς ἀράχνης. Καὶ δερόμενος ἀκόμη, δὲν θὰ ὀργισθῆ.

Στοὺς κανόνες τῆς Ουτταραδυάνα Σούτρα ἀναφέρεται:

Ἡ πειθαρχία ὁδηγεῖ στὴν ὀρθοφροσύνη. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπιτιμᾶται, ὁ σοφὸς δὲν ὀργίζεται, ἀλλὰ ὑπομένει.

Ὁ σοφός, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν θυμώνει, οὔτε καὶ σχηματίζει κακὲς σκέψεις. Γνωρίζει ὅτι τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ εἶναι ἡ ὑπομονή.

3. Ἰνδουϊσμός

Ἡ ὀργὴ ἐκτρέφει τὴ σύγχυσι. Ὁ κύριος ἑαυτοῦ καὶ πάσης καταστάσεως ἀποφεύγει τὴν ὀργή. Τὸ ἰδεῶδες εἶναι ζωὴ χωρὶς μῖσος καὶ ὀργή.

Ἡ Μπαγκαβὰδ Γκιτᾶ λέγει:

Ἀπὸ τὴν ὀργὴ γεννιέται ἡ σύγχυσις. Ἀπὸ τὴν σύγχυσι ἡ παραπλάνησις τῆς μνήμης. Ἀπὸ τὴν διάσπασι τῆς μνήμης ἡ ἀδυναμία κατανοήσεως. Καὶ ἀπὸ τὸ ναυάγιο τῆς κατανοήσεως ὁ ἄνθρωπος εἶναι χαμένος.

4. Ἰουδαισμός

Λευιτικόν, ΙΘ΄ 17 — 18: Οὐ μισήσεις τὸν ἀδελφὸν τῇ διανοίᾳ σου· ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου καὶ οὐ λήψῃ δι᾽ αὐτὸν ἁμαρτίαν. Καὶ οὐκ ἐκδικᾶταί σου ἡ χείρ, καὶ οὐ μηνιεῖς τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σαυτόν· ἐγώ εἰμι Κύριος.

Παροιμίαι: Μῖσος ἐγείρει νεῖκος, πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας καλύπτει φιλία (Ι΄ 12). Μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς ἐν φρονήσει, ὁ δὲ ὀλιγόψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων (ΙΔ΄ 29). Ὀργὴ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους, ἀπόκρισις δὲ ὑποπίπτουσα ἀποστρέφει θυμόν, λόγος δὲ λυπηρὸς ἐγείρει ὀργὰς (ΙΕ΄ 1). Ἀνὴρ θυμώδης παρασκευάζει μάχας, μακρόθυμος δὲ καὶ τὴν μέλλουσαν καταπραΰνει (ΙΕ΄ 18).

Ἐκκλησιαστής, Ζ΄ 9: Μὴ σπεύσῃς ἐν τῷ πνεύματί σου τοῦ θυμοῦσθαι, ὅτι θυμὸς ἐν κόλπῳ ἀφρόνων ἀναπαύεται.

5. Κομφουκιανισμός

Μὴν μεταχειρίζεσαι τοὺς συνανθρώπους σου σὰν ἀνώτερός των. Μισοῦνται ὅσοι τὸ κάνουν αὐτό. Γιὰ ν᾽ ἀποφύγῃς τὴν ὀργὴ τῶν ἄλλων, ζήτησέ τους λίγα καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου πολλά.

Στὸ Λοὺν Γιοὺ (ἀνάλεκτα τοῦ Κομφουκίου) ἀναφέρεται:

Εἶπε κάποιος: Ὁ Γιούνγκ εἶναι ἀληθινὰ ἐνάρετος, ἀλλὰ δὲν

κρατάει τὴ γλῶσσα του. Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος: «Τί καλωσύνη ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἡ γλῶσσα του εἶναι πάντα ἕτοιμη νὰ μιλήση. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ λογαριάζονται γιὰ τὴν εὐφράδειά τους, προκαλοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ μῖσος. Δὲν ξέρω ἂν αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ἐνάρετος, ἀλλὰ γιατὶ νὰ δείχνη τέτοια ἑτοιμότητα γλώσσης;»

Ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅστις ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του πολλὰ καὶ λίγα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, θὰ φυλαχθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνη ἀντικείμενον μνησικακίας».

6. Ταοισμός

Ἀπόδοσε καλωσύνη ἀντὶ μίσους. Μὴ θυμώνης καὶ μὴν ἐρίζης μὲ τοὺς συνανθρώπους σου. Ὁ σοφὸς εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ὀργὴ γιὰ πάντα.

Στὸ Τάο Τὲχ Κίγκ (γραφτὰ ἢ ὑπαγορεύσεις τοῦ Λάο — Τσὲ) ἀναφέρεται:

Στο Ταὸ (θεῖο δρόμο) ὑπάρχουν πρῶτα τὰ βλαστάρια, ἔπειτα ἡ τελειοποίησις. Πρῶτα ἡ διαστροφή, ἔπειτα ἡ διόρθωσις. Πρῶτα τὸ κενόν, ἔπειτα ἡ πληρότης. Πρῶτα ἡ καταστροφὴ (τοῦ παλαιοῦ), ἔπειτα ἡ ἀνανέωσις. Πρῶτα ἡ ταπείνωσις, ἔπειτα ἡ κατάκτησις. Ἡ αὐτάρκεια ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν καχυποψία (τῶν ἄλλων). Ἐπομένως ὁ σοφὸς διατηρεῖ τὴν ἑνότητα (στὴν καρδιά του) καὶ καθίσταται ὑπόδειγμα γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Δὲν λέγει ὅτι δύναται νὰ ἰδῆ, ἑπομένως εἶναι διορατικός. Δὲν λέγει αὐτὸς ὅτι ἔχει δίκιο, ἑπομένως ἐκδηλώνεται σὲ ὅλους. Δὲν ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτό του, ἑπομένως ἀναγνωρίζεται ἡ ἀξία του. Δὲν εἶναι ἐπηρμένος, ἑπομένως αὐξάνει τὴν γνῶσι του. Καὶ καθὼς δὲν ἐρίζει μὲ κανέναν, οὔτε ὁ κόσμος ἐρίζει μαζί του.

7. Χριστιανισμός

Ματθ. ε΄ 22: Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.

Ἐφεσ. δ΄ 26 — 31: Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν... πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ᾽ εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι... πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ᾽ ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ.

Κολοσ. γ΄ 8: Νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν.

Ἰακ Α΄ 19 — 20: Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς τὴν ὀργήν. Ὀργὴ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐ κατεργάζεται.

Ἰω. Α΄ 3, 14 — 15: Ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν μένει ἐν τῷ θανάτῳ, πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστί.

Πρὸς τὴν οἰκοδόμησι ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἰνδίας
Δρ. Σαρβεπάλλι Ραντακρίσναν

Ὁ δόκτωρ Σαρβεπάλλι Ραντακρίσναν, Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῆς Ἰνδίας, ἐγκαινιάζοντας τὸ διεθνὲς συνέδριο τῶν Ἀνατολιστῶν στὸ Νέο Δελχί, εἶπε:

... Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχική του ἰδέα, ὅτι πᾶς μὴ Ἕλλην ἦτο βάρβαρος καὶ ἄξιος μονάχα γιὰ σκλάβος. Ὅλοι οἱ ἐνάρετοι καὶ νοήμονες ἄνθρωποι εἶναι μία οἰκογένεια. Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος συνήνωσε σ' ἕνα σῶμα ἀνθρώπους ἀπὸ παντοῦ, ἀνέμιξε μέσα στὸ ἴδιο κύπελλο ἀγάπης τὴ ζωή, τὰ ἔθιμα, τὸν χαρακτῆρα, τὰ αἰσθήματα πολλῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι ἔφθασε νὰ βλέπη ὅλον τὸν κατοικημένο κόσμο σὰν πατρίδα του. Ὅλοι οἱ καλοὶ ἄνθρωποι εἶναι μία οἰκογένεια. Ἀλλοδαποὶ εἶναι μόνον οἱ πονηροί. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔνιωσε ὅτι εἶχε χρέος νὰ συμφιλιώση τὸ ἀνθρώπινο γένος. Στὴν Αἴγυπτο, τὸ Ἰράν, τὴν Ἰνδία, αἰσθάνθηκε τὴν ἐπίδρασι τῶν μεγάλων πολιτισμῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς ἐθεώρησε σὰν ἑταίρους τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του, ὁ Ἀλέξανδρος παρέθεσε ἕνα γεῦμα γιὰ νὰ πανηγυρίση τὸ τέλος τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ προσεκάλεσε σ' αὐτὸ 9.000 ἄτομα, Ἕλληνες καὶ μὴ Ἕλληνες. Προσευχήθηκε γιὰ τὴν εἰρήνη, γιὰ τὴν συνεργασία ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου. Μὲ μία λέξι — τὴν Ὁμόνοια(*), ταυτότητα νοῦ, φρονήματος — ἔδωσε ἕνα σύνθημα, γιὰ τὴν κοινωνία μυαλοῦ καὶ καρδιᾶς.

Τὸ ἴδιο καθῆκον τίθεται τώρα ἐνώπιόν μας. Ὁ κόσμος ὀφείλει νὰ βαδίση πρὸς τὴν ἀδελφότητα ὅλων τῶν λαῶν, πρὸς αὐτὴ τὴν ὑψηλὴ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου.

Σήμερα, χάρις εἰς τὶς ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς τεχνολογίας, ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου ἀπαρτίζουν μιὰ στενὴ γειτονιά. Μεταφοραὶ καὶ ἐπικοινωνίαι συνετέλεσαν στὴ συνάντησι πολιτισμῶν, φυλῶν, θρησκειῶν. Ἡ μόνη λογικὴ συμπεριφορὰ μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατανόησις καὶ ὄχι ἡ ἀποκλειστικότης, ἡ συνεργασία καὶ ὄχι ἡ μισαλλοδοξία, ἡ ἐκτίμησις καὶ ἀφομοίωσις παντὸς ἀξιολόγου καὶ ὄχι τὸ μῖσος καὶ ὁ φανατισμός.

(*) Ἐχρησιμοποίησε στὴν ὁμιλία του τὴν λέξι ἑλληνικά.

Ἡ ἀνθρωπότης ἐβλάστησε ἀπὸ μία ρίζα καὶ χωρίστηκε σὲ διάφορες κοινότητες. Τώρα ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς βασικῆς της ἑνότητος καὶ τὴν συμφιλίωσι τῶν διαφόρων πολιτισμῶν. Ἡ νέα ἱστορία τοῦ κόσμου θὰ καταγράψη αὐτὸν τὸν μεγάλο σκοπό.

Ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀποσυνθέσεως τῶν δοξασιῶν καὶ διαλύσεως τῆς αὐταπάτης γιὰ τὶς ἐκ παραδόσεως ἀξίες. Σ' ὅλες τὶς μεταβατικὲς ἐποχὲς παρατηροῦνται περίοδοι ἀποσυνθέσεως καὶ ἀνασυνθέσεως. Οἱ λαοὶ σήμερα, γαλουχημένοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἠθικοῦ οὐμανισμοῦ, εἶναι ἀπρόθυμοι νὰ παραδεχθοῦν τὸ παραμικρὸ βάσει ὁποιασδήποτε αὐθεντίας. Γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀφήνουν οἱ λαοὶ τὴν παραδοσιακὴ πίστι τους. Σ' αὐτὴ τὴν περίοδο ἔχει κάποια σημασία ἡ Ἰνδικὴ παράδοσις, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει νὰ ἀρνούμεθα ὅ,τιδήποτε στηριζόμενοι στὴν διαβεβαίωσι ἢ τὴν αὐθεντία, ἀλλὰ νὰ βασιζώμεθα μόνον στὴν πεῖρα. Καὶ στὸ θρησκευτικὸ ζήτημα, ἡ Ἰνδικὴ παράδοσις διδάσκει ὅτι γιὰ τὴν σχέσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ θεῖον χρειάζεται ἀ ν ο υ μ π ό β α ἢ σ α μ σ π ά ρ σ α (κατανόησις ἢ ἀντίληψις). Εἶναι ἡ Βουδδιστικὴ κατάστασις τῆς ἀ φ υ π ν ί σ ε ω ς, ὅμοια μὲ τὴν μ ε τ ά ν ο ι α(*), τὴν χριστιανικὴ ἀλλαγὴ συνειδητότητος. Μὲ τὸ ἀληθινὸ αὐτὸ θρησκευτικὸ πνεῦμα, μικρὴ σημασία θὰ ἔχουν τὰ λεκτικὰ σύμβολα, διότι θὰ ἔχωμε ἀνακαλύψει Αὐτὸν στὰ βάθη τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ ἢ ἀπὸ τη δύσι, ἀπὸ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴ θρησκεία, ἀλλὰ ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἴδια οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ. Τὰ δρομάκια ποὺ ἀνοίγουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ὀνόματα ποὺ δίδουν, χάνονται στὴν ἀσημαντότητα σὰν σταθοῦμε, «ἐνώπιος ἐνωπίῳ», μπροστὰ στὸ λαμπερὸ φῶς τοῦ Θείου. Ὅταν θίγουμε τὴ φλόγα τοῦ Θείου, ξετηδᾶ μιὰ γενναιόφρων ξενία διαφόρων πίστεων καὶ μορφῶν...

Ἀλλὰ ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Πλάστης τοῦ κόσμου, μετέχομε καὶ ἐμεῖς στὴν θεία φύση κατὰ κάποιο τρόπο καὶ εἴμεθα, μαζὶ μὲ τὸ Θεῖον, συνδημιουργοί. Τὸ καθῆκον μας εἶναι, ἀντὶ σὰν τοὺς ἀσκητὰς νὰ δραπετεύουμε ἀπὸ τὸν χρόνο, νὰ ἐπιβάλλωμε τὴν ὑπεροχή μας στὴν τυραννία τοῦ χρόνου. Κατὰ τὴν Ἰνδικὴ φιλοσοφία, ἡ κατάκτησις τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ τὴν κατάκτησι χιλίων ἀνθρώπων σὲ μάχη. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος κατακτήση τὸν ἑαυτό του, ὅταν ἡ ἀγάπη τὸν ἐλευθερώση ἀπὸ τὶς κατώτερες δυνάμεις, τότε θὰ βαδίση πρὸς τὴν ἠθική, τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀλήθεια.

Ὁ κόσμος εἶναι σήμερα ὥριμος γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος πάνω στὴν ἑνότητα καὶ τὴν ἁρμονία. Ἂς ἐνθυμούμεθα πάντοτε τί ἐδίδαξαν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ κόσμου. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί. Αἱ διαφοραί των δὲν ἀποτελοῦν αἰτία χωρισμοῦ, ἀλλὰ

* Ἐχρησιμοποίησε στην ὁμιλία του τὴ λέξι ἑλληνικά.

λόγον κατανοήσεως. Πρωτίστως ἂς διδαχθοῦμε τὴν εἰρήνη. Οἱ πόλεμοι δὲν μποροῦν πιὰ νὰ λύσουν κανένα ζήτημα, γιατὶ στὸν σύγχρονο πόλεμο δὲν θὰ ὑπάρξουν νικηταὶ ἢ ἡττημένοι, χαμένοι ἢ κερδισμένοι. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν νὰ ζήσωμε ὅλοι μαζί, γιὰ νὰ μὴ χαθοῦμε ὅλοι μαζί. Εἶναι ξεπερασμένη πιὰ ἡ νομιμοφροσύνη πρὸς ἕνα ὡρισμένο ἔθνος, ὁμάδα ἢ πίστι. Χρειάζεται νομιμοφροσύνη πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φυλὴ σὰν σύνολο.

Ἂς ἀφιερωθοῦμε στὴν οἰκοδόμησι ἑνὸς νέου κόσμου, ὅπου νὰ βασιλεύῃ ὁ σεβασμὸς πρὸς κάθε ἄνθρωπο, κάθε φυλή, κάθε κουλτούρα, κάθε πίστι. Ὁ κόσμος διψᾷ γιὰ συντροφικότητα. Τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς χώρας αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ρ ί γ κ Β έ δ α, αὐτὸ εἶναι καὶ τώρα·

Σμίγετε στὸ δρόμο, σμίγετε
(στὴν ὁμιλία,
σμίγετε στὸ νοῦ.
Κοινὴ ἂς εἶναι ἡ ἐνέργεια
(καὶ ἡ συγκομιδή,
κοινὲς ἂς εἶναι οἱ σκέψεις σας
(καὶ οἱ προθέσεις,
κοινὰ ἂς εἶναι καὶ τὰ καρδιο-
(χτύπια σας.
Εἴθε ἡ τέλεια ἕνωσι νὰ σᾶς
(συνδέσῃ ὅλους..

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Πληρότητα

Μόνος μου, δὲν εἶμαι τίποτα. Ἡ ποίηση
εἶναι ἕνας τίδακας χρωματιστὸς ποὺ τινάζεται
κι᾿ ἀπ᾿ τοὺς δυό μας.
Σάμπως νά᾿μαστε οἱ δυὸ
ὄχθες τοῦ ἴδιου ποταμοῦ· ἢ τοῦ ἴδιου
γερακιοῦ τὰ φτερά, ποὺ δὲ θὰ μποροῦσε
νὰ πετάξη μὲ τὸ ἕνα του. Εἴμαστε
δυὸ φλέβες νεροῦ ποὺ συγκλίνουν στὴν ἴδια
πηγή. Ὁ καθένας μας — οἱ δυό μας μαζὶ —
ξεπερνάει τὴ μοῖρα του.
Εἴμαστε
οἱ καμπάνες τοῦ χρόνου ποὺ ἀπολύει τὶς ὧρες του.

(«Τὸ βάθος τοῦ κόσμου»)

*

Στὴν πατρίδα μου, ὅταν βαφτίζουν ἕνα παιδὶ οἱ γονεῖς του διαλέγουν ἕνα ὄνομα ποὺ ἐνσαρκώνει ὅ,τι ποθοῦν περισσότερο:

Ζ ν τ ρ ά β κ α (βουλγάρικα ζ ν τ ρ α β ὲ σημαίνει ὑγεία) γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε καλά.

Ρ ο υ μ ὲ ν (κόκκινα μάγουλα) γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε γερό.

Λ ι ο ύ μ π α (ἀγάπη) γιὰ ν᾿ ἀγαπάη καὶ ν᾿ ἀγαπιέται.

Θὰ ἤθελα νὰ γινόταν σ᾿ ὅλον τὸν κόσμο νὰ δίνουν στὰ παιδιὰ ἕνα νέο ὄνομα, ἀσυνήθιστο τώρα, γιὰ ἕνα μεγάλο ἰδανικό: Φ ι λ ί α.

Μπογιὰν Ράδεφ
Ὀλυμπιονίκης ἑλληνορρωμαϊκῆς πάλης

***

Στὴ δίκη του, ρώτησαν τὸν Σωκράτη ἀπὸ ποῦ κατάγεται. Δὲν ἀπήντησε ὅτι κατάγεται ἐκ τοῦ δήμου Ἀλωπεκῆς, ἢ ὅτι εἶναι ἐκ γεννήσεως Ἀθηναῖος. Εἶπε:

— Κ ό σ μ ι ο ς ε ἰ μ ί.

Ἂν καὶ ἀναφέρει ὁ Πλάτων τεκμήρια γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Σωκράτους πρὸς τὴν Ἀθήνα (ἔμενε σ᾿ αὐτὴν περισσότερο καιρὸ ἀπὸ κάθε ἄλλον Ἀθηναῖο καὶ δὲν ἔφυγε, παρὰ μόνον ὅταν πῆγε στρατιώτης καὶ μιὰ φορὰ στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου γιὰ νὰ ἰδῆ ἕναν ἀγῶνα), στὴν κρίσιμη στιγμὴ ἐδήλωσε ὅτι εἶναι Κ ό σ μ ι ο ς, «πολίτης τοῦ Κόσμου»...

**ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ
ΣΤΟ «ΕΤΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»**

Ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Ντὰγκ Χάμμερσκελδ

Τὸ πιὸ μακρινὸ ταξίδι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ταξίδι ἔνδον.

Γύρω ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο ποὺ προωθήθη στὸ προσκήνιο ἀρχίζει νὰ πλάθεται ἕνας θρῦλος, ὅπως καὶ γύρω σὲ κάθε νεκρό. Ἀλλὰ ὁ νεκρὸς δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πράξῃ ὁ,τιδήποτε γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν θρῦλο, οὔτε καὶ νὰ δεχθῇ τὴν εἰκόνα του σὰν πραγματικότητα. Λυπᾶμαι τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐρωτεύεται τὸ εἴδωλόν του, καθὼς τὸ ἐσχεδίασε ἡ κοινὴ γνώμη κατὰ τὸν μῆνα μέλιτος τῆς δημοσιότητός του.

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐνίωσε τὴν ἐρημιὰ σὰν στήριγμα καὶ εἶδε τὸ ἀστέρι σὰν ἀδελφό του. Γιατὶ αὐτὴ ἡ μοναξιὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀληθινὴ μετάληψις.

Μὴν χαμηλώνῃς τὸ βλέμμα σου γιὰ νὰ ἐξετάσῃς τὸ ἔδαφος πρὶν ἀπὸ τὸ ἑπόμενο βῆμα σου. Μόνον ὅστις ἔχει τὴ ματιά του προσηλωμένη στὸν μακρινὸ ὁρίζοντα, ἐκεῖνος θὰ βρῇ τὸν σωστὸ δρόμο.

Ποτέ σου μὴ μετρήσῃς τὸ ὕψος ἑνὸς βουνοῦ πρὶν φθάσῃς στὴν κορυφή του. Τότε θὰ ἰδῇς πόσο χαμηλὸ ἦταν.

Δὲν θυμᾶμαι Ποιὸς - ἢ Τί - ἔθεσε τὸ ἐρώτημα, οὔτε καὶ Πότε ἐτέθη, μὰ οὔτε καὶ τὴν ἀπάντησί μου. Ἀλλὰ σὲ κάποια στιγμὴ εἶπα σὲ Κάποιον ἢ σὲ Κάτι ἕνα Ναί - καὶ ἀπὸ τότε εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ὕπαρξις ἀπέκτησε νόημα, ἑπομένως καὶ ἡ ζωή μου, μὲ τὴν συγκατάνευσι, ἀπέκτησε σκοπό.

Τί κάθεσαι καὶ ἐρευνᾶς τὰ ἐλατήρια τῶν ἄλλων; Πιὸ σημαντικὸ εἶναι νὰ εἶσαι ἐνήμερος γιὰ τὰ δικά σου.

Θὰ ἤθελα νὰ μεγαλώνω: σταθερότερος, ἁπλούστερος, ἡσυχότερος, θερμότερος.

Ἐάν, τὴν ὥρα ποὺ συνηγορεῖς γιὰ τὴν ὑπόθεσι ἑνὸς ἄλλου, τὴν ἴδια ὥρα γυρεύεις καὶ κάτι γιὰ τὸν ἑαυτό σου, δὲν μπορεῖς νὰ ἐλπίζῃς σ' ἐπιτυχία.

Ὅταν σ' ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο, μὴ κυττᾶς ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα. Ἢ γκρέμισε τὴν πόρτα ἢ φύγε.

Ὅταν ὁ Ἑωσφόρος συνεχάρη τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν ἀγγελική του συμπεριφορά, τότε ἔγινε σκεῦος τοῦ κακοῦ.

Δὲν ἔπραξες ἀρκετά, δὲν ἔπραξες ποτὲ ἀρκετά, ἐνόσω ὑπάρχει ἀκόμη δυνατότης ἀξιόλογης συμβολῆς σου.

Μὴν ἀρνηθῇς ποτέ, χάριν τῆς «εἰρήνης καὶ ἡσυχίας» τὶς πεποιθήσεις σου.

Δὲν πεθαίνει ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ παύσουμε νὰ πιστεύουμε σὲ προσωπικὴ θεότητα, ἀλλὰ ἐμεῖς πεθαίνουμε τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ ζωή μας δὲν θὰ φωτίζεται πιὰ ἀπὸ τὸ πέραν κάθε λογικῆς θαῦμα τῆς ζωῆς.

Μὴ γυρνᾶς πίσω, οὔτε νὰ ὀνειρεύεσαι τὸ μέλλον. Τὸ παρελθὸν δὲν ἐπιστρέφει, οὔτε τὸ μέλλον ἔρχεται νωρίτερα. Τὸ χρέος σου, ἡ ἀμοιβή σου, ὁ προορισμός σου εἶναι ἐ δ ῶ καὶ τ ώ ρ α.

Τὰ μεγάλα ἐγκλήματα
ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΙΣ

Ἐξ ἀφορμῆς ἐπιφυλλίδος
τοῦ κ. ΑΓΓΕΛΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ἐγκλήματα, ὁ ἐρεθισμὸς τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὸ ἠθικὸ πρόβλημα ποὺ θέτουν, ἦταν τὸ θέμα μιᾶς ἐπιφυλλίδος τοῦ γνωστοῦ δραματικοῦ συγγραφέως καὶ στοχαστοῦ κ. Ἄγγελου Τερζάκη (*).

«Ἡ καθημερινὴ πεῖρα - γράφει - μᾶς δείχνει σκληροὺς ἀνθρώπους ποὺ θριαμβεύουν κι' εὐτυχοῦν, ἀδικητὰς ποὺ μένουν ἀτιμώρητοι, κακοὺς ποὺ ταπεινώνουν τοὺς καλούς, πλεονέκτες ποὺ γδύνουν τοὺς φτωχοὺς ἀνεμπόδιστα.»

Καὶ συνεχίζει :

«Βέβαια ἔχουμε καὶ τοὺς φτηνοὺς ἠθικολόγους. Αὐτοὶ λένε πώς, μακροπρόθεσμα, «τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται», πὼς ἕνας μυστικὸς νόμος λειτουργεῖ, ποὺ βάζει τελικὰ στὴ θέση τους τὰ πράγματα, ὅτι ἡ «κακὴ συνείδηση» τιμωρεῖ τὸν ἔνοχο μὲ τύψεις, κλπ. κλπ. Ὡς τὴ στιγμὴ ὅπου θὰ βρεθεῖ ἡ ἀδιάψευστη δωδεκάδελτος αὐτῆς τῆς νομοθεσίας καὶ θὰ διαπιστωθεῖ ἄρθρο τὸ ἄρθρο ἡ ἀδυσώπητη ἐφαρμογή της, θὰ ἔχουμε σοβαροὺς λόγους ν' ἀμφιβάλλουμε ἂν ὄχι γιὰ τὸ κῦρος της τουλάχιστον γιὰ τὴν ἐνημερότητα τῶν ἠθικολόγων. Θὰ τοὺς ἀναγνωρίζαμε μιὰ πρακτικὴ χρησιμότητα, δὲ θὰ ξεχνᾶμε ὅμως πὼς στηρίζεται στὸ θυσιασμὸ τῶν ἀφελῶν».

«Περιορίζομαι γιὰ τὴν ὥρα νὰ παρατηρήσω πὼς εἴτε αὐτὸ ἀρέσει στοὺς θετικιστές μας εἴτε ὄχι, ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης εἶναι μιὰ καθαυτὸ μεταφυσικὴ ἔννοια».

Καὶ καταλήγει μὲ τὴν διαπίστωσι, ὅτι συμβαίνει στὸν κόσμο μιὰ «ἀλλαγὴ θέσεων», μὲ τὸν λεγόμενον ἐπαναστάτη, τὸν ὑλιστή, νὰ γίνεται ἰδεαλιστὴς φορεὺς κάποιας δικαιοσύνης, τὸν δὲ ἰδεαλιστή, νὰ γίνεται ὑλιστής, μὲ τὴν ἀδρανῆ παραδοχὴ τῆς ἄδικης τάξεως, μὲ τὴν «ἀπόδραση σ' ἕναν ἄλλο κόσμο».

Ἡ «φτηνὴ ἠθικολογία», γιὰ τὴν ὁποία ὁμιλεῖ ὁ κ. Τερζάκης, εἶναι συλλήβδην ὁλόκληρη ἡ περὶ ἠθικῆς διδασκαλία τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν θρησκειῶν. Διότι δὲν περιέχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ παραινέσεις πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ διαβεβαιώσεις περὶ τοῦ κακοῦ τέλους (ἀλλὰ χωρὶς προσδιορισμὸ χρόνου) τῶν πονηρῶν καὶ ἀδίκων. «Βίος δικαίου γίνεται τέλος καλὸν» καὶ τὸν ἄδικον καὶ πονη-

(*) Ἀλλαγὴ θέσεων «Βῆμα» 19-5-1965

ρὸν ἄνδρα φημὶ ἄθλιον εἶναι», ἔλεγεν ὁ Πλάτων. Καὶ «ἄγει τὸ θεῖον τοὺς κακοὺς πρὸς δίκην», κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Θὰ μποροῦσε τάχα ν' ἀναπληρώση τὴν (ὁποιαδήποτε) ἀνασχετικὴ πρὸς τὸ Κακὸ ἐπίδρασι τῆς ἠθικολογίας, μιὰ δύναμις κοσμική, ποινική;

Ὅταν δὲν λειτουργεῖ ἡ τελεία περὶ δικαιοσύνης ἀντίληψις, τὴν ὁποίαν ἐξέφρασεν ὁ Φιλήμων (ἀνὴρ δίκαιος ἐστιν οὐχ ὁ μὴ ἀδικῶν, ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος μὴ βούλεται), τί ἄλλο μένει ἀπὸ τὸν Φόβο, γιὰ τὴν λαβὴ τοῦ Νόμου καὶ τὸ μακρὺ χέρι τῆς Μοίρας;

Ἡ καθημερινὴ πεῖρα, πράγματι, ὅπως ὁ κ. Τερζάκης παρατηρεῖ, δείχνει τὴν ἐπικράτησι καὶ τὴν ἀτιμωρησία τοῦ κακοῦ, σὲ ἀρκετὰ μεγάλη κλίμακα. Τί εἴδους ἀντίδρασις θὰ μποροῦσε ν' ἀλλάξη τὴν κατάστασι, ὅταν ἡ ἠθικολογία (φιλοσοφικὴ ἢ θρησκευτική) εἶναι «ἀπόδρασις» ἀπὸ τὸ παρὸν καὶ ἡ ἐπαναστατικότης δὲν εἶναι παρὰ μεταφυσικὴ αὐταπάτη; Τότε λοιπὸν ὁ κόσμος θὰ προχωρῆ, ὅπως προχωρεῖ, κουτσὰ - στραβά, μοιραῖα. Ὅλα εἶναι κούφια...

Ἀλλὰ ἡ ἐξήγησις τῆς πραγματικότητος αὐτῆς εἶναι θέμα πνευματοδοξίας καὶ μόνον. Φυσικά, ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν «ἀποδράσεις», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ κ. Τερζάκης. Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν μορφῶν τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ «ἀντιπεπονθότος», ἐκείνη ποὺ παρουσιάζει ἡ Θεοσοφία φαίνεται ἡ πλέον λογικοφανής, ἀλλὰ καὶ ἡ πλέον σύμφωνη πρὸς τὸ Χριστιανικὸν «ὃ ἐὰν σπείρη ἄνθρωπος ἐκεῖνο καὶ θερίση».

Ἡ θεοσοφικὴ ἀντίληψις περὶ θείας δικαιοσύνης καὶ γενικώτερα περὶ θείου σχεδίου στηρίζεται σὲ δύο «δόγματα»: τὸν Νόμο τοῦ Κάρμα καὶ τὴν Μετενσάρκωσι. Κάρμα ὀνομάζεται ὁ οἰκουμενικὸς νόμος τῆς ἀνταποκρίσεως δράσεως καὶ ἀντιδράσεως, αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ἡ δὲ θεωρία τῆς Μετενσαρκώσεως παρέχει τὸ γήϊνο ἔδαφος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τοῦ Κάρμα. Ἡ παγκόσμια δικαιοσύνη ἀποδίδεται ὄχι σὲ κάποιον «ἄλλο κόσμο» καὶ σὲ κάποια «δευτέρα παρουσία», ἀλλὰ σὲ διαδοχικὲς παρουσίες σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἐδῶ.

Ὅταν καθένας μας - γράφει ὁ Ζιναραγιαντάσα στὴν «Ἀπόκρυφο Ἐξέλιξι τῆς ἀνθρωπότητος» - εἰσέρχεται σ' αὐτὴ τὴ ζωή, φθάνει ἀπὸ ἕνα μακρυνὸ παρελθόν, ἐκτεινόμενο σὲ πολλοὺς βίους. Ὅταν ἀναλαμβάνωμε ἅπαξ ἔτι τὴν ἐπὶ τῆς γῆς προσπάθειά μας, συναποκομίζομε μαζί μας τὸ Κάρμα μας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐξετάζοντας τὴ ζωὴ γύρω μας, δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι περιλαμβάνει, κατὰ τὸ πλεῖστον, περισσότερο κακὸ κάρμα, παρὰ καλό, ἤτοι κατὰ μέσον ὅρον περιλαμβάνει μεγαλύτερο ποσὸν ἐργώδους μόχθου καὶ πόνων, παρὰ εὐχάριστης ἐργασίας καὶ χαρᾶς. Κατὰ τὸ παρὸν στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, στὸ ἀπόθεμα τῶν συγκεντρωμένων δυνάμεων μέσα στὸν καθένα μας ὑπάρχουν περισσότερες αἰτίες πόνου, παρὰ χαρᾶς. Ὁ λογαριασμὸς εἶναι βεβαρημένος πρὸς τὸ μέρος τοῦ κακοῦ, παρὰ τοῦ καλοῦ, διότι κατὰ τοὺς προηγουμένους βίους μας δὲν θελήσαμε νὰ καθοδηγηθοῦμε ἀπὸ τὴν σοφία, ἀλλὰ προτιμήσαμε ζωὴ

ἐγωϊστική. Ἡ συγκεντρωμένη καρμική δύναμις θὰ ἐκκενωθῆ στὸ παρόν, ὁπωσδήποτε. Ἐνόσω ὅμως ὁ ἄνθρωπος θερίζῃ τὴν σπορὰ τοῦ παρελθόντος, ταυτόχρονα σπείρει τὸ μέλλον. Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῆ ἕνα τελικὸ ἀποτέλεσμα περισσεύματος καλοῦ γιὰ τὸ μέλλον μας. Οἱ Κύριοι τοῦ Κάρμα, ποὺ ἐνεργοῦν ὡς διαιτηταὶ τοῦ Λόγου, οὔτε ἀμείβουν, οὔτε τιμωροῦν, ἀλλὰ ἁπλῶς διευθετοῦν τὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔθεσε ἐπὶ τὸ ἔργον, ὥστε τὸ Κάρμα νὰ βοηθήση τελικὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ κάμη ἕνα βῆμα μπροστὰ στὴν ἐξέλιξί του.

Ὁ Τέννυσον ἔγραψε :

Πρώτη πρᾶξις ἡ γῆ. Μιὰ σκηνὴ τό-
(σο σκοτεινὴ ἀπὸ δυστυχία,
ὥστε λιγοψυχάει κανείς, βλέποντας
(τῶν εἰκόνων τὴν ἐναλλαγή.
Ὅμως, ὑπομονή. Γιατὶ ὁ Συγγρα-
(φεύς, ἴσως νὰ δείξη,
σὲ καμμιὰ πέμπτη πρᾶξι, τὸ ἄγριο
(δρᾶμα τί σημαίνει.

Εἶναι ἡ πορεία τῆς ἐξελίξεως. Καὶ ὅπως λέγει ὁ Ἄρνολδ στὸ «Φῶς τῆς Ἀσίας».

Ὅποιος ἄλλοτε ἐμόχθησε σὰν δοῦλος,
(ἡγεμὼν θὰ ἐπανέλθη
γιὰ τὴν εὐγενική του ἀξία καὶ γιὰ ὅ-
(σα φάνηκε ἄξιος.
Καὶ ὅποιος ἦτο βασιλεύς, μπορεῖ μὲ
(ράκη νὰ περιπλανᾶται
γιὰ πράξεις ποὺ ἐξετέλεσεν ἢ εἶχε
(παραλείψει.

Ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη - γράφει ἐπίσης ὁ Ζιναραγιαντάσα στὸ ἴδιο βιβλίο του - μᾶς ἔχει καταστήσει οἰκείους μὲ τὴν ἀντίληψι τοῦ Κάρμα, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἔκφρασις μιᾶς ἐνεργείας σὲ ὅλον τὸν κόσμο. Τὸ ἠλεκτρόνιον εἶναι ἀποθήκη ἐνεργείας, τὸ αὐτὸ συμβαίνει σὲ μεγαλύτερη κλίμακα καὶ γιὰ καθέναν ἀστέρα. Ἡ ἐνέργεια τροποποιεῖται ἀδιάκοπα, ἡ κίνησις μετατρέπεται σὲ θερμότητα ἢ ἠλεκτρισμό, ὁ ἠλεκτρισμὸς σὲ μαγνητισμὸ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἀπὸ μετατροπὴ σὲ μετατροπή. Αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος εἶναι δοχεὺς ἐνεργείας. Ἀπορροφᾶ ἐνέργεια, παίρνοντας τὴν τροφή του καὶ τὴν μετατρέπει σὲ σωματικὲς κινήσεις. Ἐνέργεια ὑπάρχει καὶ προκειμένου περὶ ἠθικῶν δυνάμεων. Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του, ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ ὡς μετατροπεύς. Ἡ παγκόσμιος ἐνέργεια εἰσδύει μέσα του καὶ αὐτὸς τὴν μετατρέπει σὲ καλὲς ὑπηρεσίες ἢ βλαβερὲς σκέψεις. Ὁ Νόμος τοῦ Κάρμα εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς σχέσεως τῆς αἰτίας πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ποὺ δημιουργεῖται ὅταν ἡ ἐνέργεια μετατρέπεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Τίθενται εἰς ἐνέργειαν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὄχι μόνον δυνάμεις στὸν φυσικὸ κόσμο τῆς κινήσεως, ἀλλὰ ἐπίσης στὸν αἰσθητικὸ κόσμο τῶν αἰσθημάτων καὶ στὸν νοητικὸ κόσμο τῆς σκέψεως. Ὀρθὸν εἶναι νὰ χρησιμοποιῆ ὁ ἄνθρωπος τὴν Δύναμι καὶ στὶς τρεῖς μορφὲς πρὸς προαγωγὴν τοῦ Σχεδίου τῆς Ἐξελίξεως.

Κατὰ τὴν θεοσοφικὴν ἀντίληψιν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἴδιος οἰκοδόμος τοῦ μέλλοντός του. Ὁ ἴδιος εἶναι ἱκανός, διὰ μέσου ἑνὸς μετενσαρκωτικοῦ σχεδίου, νὰ ξαναπλάση τὴ ζωὴ σὲ νέο σχέδιο, μὲ σειρὰ ἀπὸ μυστικὲς κατεργασίες. Λέγει ὁ ποιητής :

Ὦ, Ἀγάπη! Ἂν μπορούσαμε νὰ συ-

(νεννοηθοῦμε, Σὺ κι' Ἐγώ,
γιὰ νὰ νιώσουμε τὴν λυπηρὴ αὐτὴ
(τάξι τῶν πραγμάτων,
δὲν θὰ τὴν ἐσκορπίζαμε σὲ συντρίμ-
(μια
γιὰ νὰ τὴν πλάσωμε ξανά, στὸ σχέ-
(διο τῆς καρδιᾶς μας;

«Ἀσφαλῶς - λέγει ὁ Ζιναραγιαντάσα - ὅταν ὁ καθένας μας ὁραματισθῆ ἐκεῖνο ποὺ ὄντως ἐπιθυμεῖ ἡ καρδιά του καὶ ὅταν θελήση νὰ καταστρέψη τὴν παροῦσα τάξι τῶν πραγμάτων, γιὰ μιὰ ἄλλη καλύτερη καὶ μᾶλλον θεία γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τότε ὁ ἄνθρωπος θὰ γνωρίζη νὰ διαπλάθη τὸ Κάρμα του κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε κάθε ἐνέργειά του νὰ εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Λόγου καὶ σύμφωνη πρὸς τὴν ἐπιθυμία τῆς Καρδιᾶς Του».

Βέβαια, ἡ ἐγκατεστημένη σὲ μερικοὺς ἀνατολικοὺς λαούς, στὶς θρησκεῖες τους καὶ τὴν φιλοσοφία τους, τῶν θεωριῶν Κάρμα καὶ Μετενσαρκώσεως, ὁδηγεῖ καὶ σὲ παρανοήσεις, μὲ τελικὸ ἀποτέλεσμα ὄχι τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ὑπηρέτησι τοῦ Σχεδίου, ἀλλὰ τὴν μοιρολατρεία. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ θεωροῦν τὸ Κάρμα σὰν Νόμο τιμωρό, ὁ ὁποῖος κρίνει τὴν τύχη μιᾶς μετενσαρκώσεως ἀπὸ τὴν στιγμὴ τῆς γεννήσεως. Αὐτοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁπωσδήποτε καταδικασμένος νὰ ἐκτίση τὴν ποινή, ποὺ ἔχει καθορισθῆ, ἀνήμπορος ν' ἀλλάξει τὴν μοῖρα του. Εἶναι ἡ ἀρνητικὴ ἄποψις γιὰ τὸ Κάρμα. Ἀλλὰ τὸ Κάρμα δὲν εἶναι μόνον ὁ Νόμος τοῦ παρόντος ἀποτελέσματος ἀπὸ μιὰ περασμένη αἰτία, μὰ καὶ ὁ Νόμος τῆς παρούσης αἰτίας γιὰ ἕνα προσεχὲς ἀποτέλεσμα. Κινεῖται πρὸς δύο κατευθύνσεις: Ἀπὸ τὸ παρελθὸν στὸ παρὸν καὶ ἀπὸ τὸ παρὸν πρὸς τὸ μέλλον. Στὴν «Αὐστραλινὴ Θεοσοφία» ἀναφέρεται ἕνα παράδειγμα· Μιὰ νέα γυναῖκα πνίγεται σ' ἕνα ποτάμι. Ὁ περαστικὸς μπορεῖ νὰ πέση στὸ νερὸ καὶ νὰ τὴν σώση, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπιχειρεῖ, γιατὶ σκέπτεται ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ Κάρμα τῆς γυναίκας. Ἔτσι, χάνει τὴν εὐκαιρία γιὰ ἕνα δικό του Κάρμα γιὰ τὴν διάθεσι μιᾶς ἀγαθῆς ἐνεργείας. Στέκεται στὸν πνιγμὸ τῆς γυναίκας σὰν ἀποτέλεσμα μιᾶς αἰτίας καὶ ἀγνοεῖ τὴν διάσωσί της σὰν αἰτία ἑνὸς ἄλλου ἀγαθοῦ ἀποτελέσματος. Αὐτὴ ἡ στάσις γελοιοποιεῖ τὴν φιλοσοφία τοῦ Κάρμα. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι κρατοῦν τέτοια στάσι ἀπομονώσεως. Ἀλλά, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει ἡ φιλοσοφία τὴν ἀξία της, φθάνει νὰ ἑρμηνευθῆ σωστά.

Ἡ κατανόησις τοῦ Νόμου τοῦ Κάρμα συνεπάγεται ἀποδοχὴ τοῦ παρόντος, σὰν δικαίας ἀνταποδόσεως γιὰ ἕνα παρελθόν, ἀλλὰ καὶ δραστηριότητα γιὰ τὴν δημιουργία ἑνὸς καλυτέρου μέλλοντος γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς ἀγάπης, τῆς συνεργασίας, τῆς ἀδελφότητος, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφάλειας, εἶναι ἡ κινητήριος δύναμις παραγωγῆς ἑνὸς καλυτέρου μέλλοντος, ἐνῶ παράλληλα εἶναι καὶ ἡ πλαισίωσις τῆς τωρινῆς ζωῆς μὲ γαλήνη, αἰσιοδοξία, ἁρμονία.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ἁπλῶς ἀνήκεις;

Εἶσαι ἕνα μέλος ἐνεργόν,
ποὺ ἡ ἀπουσία σου νὰ γίνεται αἰσθητή;

Ἤ σοῦ φτάνει τ' ὄνομά σου νἆναι γραμμένο στὸ χαρτί;

Στὶς συγκεντρώσεις τακτικὰ συχνάζεις,
καὶ χαίρεσαι νὰ' γίνεσαι ἕνα μὲ τοὺς ἄλλους,
ἢ κάθεσαι στὸ σπίτι σου, τοὺς ἄλλους νὰ σχολιάζεις.

Προσφέρεις ρόλο ἐνεργὸ στὴ στοά, καθὼς προσήκει,
ἢ σὲ χορταίνει νὰ εἶσαι μέλος, ποὺ ἁπλῶς ἀνήκει

Τρέχεις νὰ ἐπισκεφθῇς τὸν ἀδελφο, ἂν τύχει ν' ἀρρωστήση,
ἢ στρώνεις τὸ κουτσομπολιό, προτιμητέα λύσι.

Ἂν θέλῃς γιὰ τὸ πρόγραμμα ἐκπλήρωση ἐπιτυχῆ,
χρωστᾶς καὶ τὴν προσωπικὴ θερμὴ συμμετοχή

Στὶς συνεδριάσεις τακτικός, βοήθεια νὰ προσφέρῃς,
ὄχι σὰν μέλος τυπικό. Νὰ ἐργάζεσαι, νὰ χαίρῃς.

Ἴσως καὶ νὰ πλανώμεθα: Σὲ σέ μόνον προσήκει,
νὰ εἶσαι μέλος ἐνεργόν, ἢ ποὺ ἁπλῶς «ἀνήκει»...

('Απὸ τον «Ἰνδὸ Θεόσοφο»)

Η ΕΝΔΟΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ὑπὸ Ν. ΣΡΙ ΡΑΜ

Παγκοσμίου Προέδρου
τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας

Ἔχει εἰπωθῆ, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ξεκινᾶ γιὰ νὰ βαδίσῃ στὴν πνευματικὴ ἀπόκρυφη Ἀτραπό, θὰ πρέπει νὰ ἀναποδογυρίσῃ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὰ λόγια αὐτὰ φαίνονται κάπως ὑπερβολικά· νομίζω, ὅτι ἐκφράζουν στὴν κυριολεξία του ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ συμβῆ καὶ ποὺ εἶναι, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, μία πραγματικὴ ἐσωτερικὴ ἐπανάστασις. Ἴσως καὶ αὐτὸ νὰ φαίνεται ὑπερβολικό, ἴσως ἀκόμη καὶ ἀκατανόητο, ὡστόσο θὰ μπορούσαμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴ φύση τῆς μεταβολῆς μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

Ὁ καθένας μας ἂς ἐξετάσῃ τὸν ἑαυτό του, ὅπως εἶναι τώρα, στὴ σημερινή του κατάσταση. Ἐγκαταλείποντας τὸ σῶμα, ποὺ ἁπλῶς ἀποτελεῖ μία ἐξωτερικὴ ἐνδυμασία, καὶ παρατηρῶντας τὶς ἀντιδράσεις καὶ τὶς ἰδέες ποὺ βρίσκονται μέσα στὸ μυαλό του, θὰ ἰδῆ ὅτι ἡ παρομοίωσις τοῦ πνεύματός του μὲ εἶδος σάκκου γεμάτου διάφορα πράγματα καὶ μὲ πολὺ κλειστὸ στόμιο, δὲν εἶναι ὑπερβολική. Τὸν σάκκο αὐτὸ γεμίζει ὁ καθένας μας μὲ ἕναν ἀριθμὸ πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὸν κόσμο ποὺ τὸν περιβάλλει, καθὼς καὶ μὲ διάφορες ἰδέες ὡς πρὸς τὴν σχέση του μὲ τὸν κόσμο αὐτό, μὲ τὶς

ἀνάγκες του, ἐπιθυμίες, κατακτήσεις, πεποιθήσεις, καὶ λοιπά. Ἡ σκέψις του κινεῖται μὲ μεγάλη ἄνεση γύρω καὶ ἀνάμεσα στὶς ἰδέες αὐτές.

Ἐὰν μελετήσωμε τοὺς ἑαυτούς μας, θὰ ἰδοῦμε ὅτι ὅταν ἀρχίζουμε νὰ σκεπτώμαστε ἕνα θέμα, τὸ πνεῦμα μας τείνει νὰ πάρῃ τὴν κατεύθυνση ποὺ ἔχει συνηθίσει. Κάθε κίνησις τοῦ πνεύματός μας γράφει ἕνα αὐλάκι, ποὺ σὲ κάθε ἐπανάληψη τείνει ν᾿ ἀκολουθήσῃ ξανά. Μπορεῖ νὰ μεταβάλλωμε λίγο τὶς ἰδέες μας, νὰ τὶς χειρισθοῦμε, καὶ νὰ μετατρέψωμε τὴν τάξη τους καὶ νὰ τὶς μετατοπίσωμε κατὰ διάφορους τρόπους, βασικὰ ὅμως ἡ δομὴ τοῦ πνεύματός μας συνίσταται ἀπὸ τὶς ἰδέες ποὺ ἔχουν συγκεντρωθῆ σ᾿ ἕνα ὡρισμένο χρονικὸ διάστημα καθὼς καὶ ἀπὸ τὶς σχετικὲς ἀντιδράσεις. Κατὰ μέγα μέρος τὸ πνεῦμα μας εἶναι κλειστὸ καὶ δὲν παραδέχεται πρόθυμα τὶς ἰδέες καὶ τὶς ἀλήθειες ποὺ θὰ ἀναστάτωναν τὴν καθιερωμένη τάξη του.

Ὅ,τι πρόκειται τώρα νὰ συμβῆ, εἶναι ἡ μεταβολὴ τοῦ κλειστοῦ αὐτοῦ πνεύματος ποὺ μοιάζει μὲ σάκκο, σὲ κάτι ἀνοιχτὸ καὶ ἐντελῶς διαφορετικό. Μὲ τὴν λέξη ἀναποδογύρισμα, ἐννοοῦμε τὸ ἄδειασμα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν τέλεια κάθαρση τοῦ περιεχομένου του, ἔτσι ὥστε νὰ πάψῃ νὰ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶχε σχηματιστῆ μὲ τὸν καιρό, καὶ νὰ μεταβληθῆ σὲ μία ἐξαγνισμένη περιοχὴ τῆς συνειδήσεως, ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε προσκόλληση. Γνωρίζουμε ὅλοι τὴν θεωρία τοῦ Ἀϊνστάϊν περὶ συνεχείας τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ἡ ὁποία μᾶς μιλᾶ γιὰ μία ἐποχὴ ποὺ θὰ ἦταν ἐντελῶς ὁμαλὴ καὶ κανονική, ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν μέσα της διάφορα ἀντικείμενα, ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς οἰκουμένης ποὺ τὴν ὠθοῦν κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ δημιουργοῦν ἀνισότητες, καὶ ἔτσι ὁ χῶρος αὐτὸς καταντᾶ τετελειωμένος καὶ κλειστός. Αὐτὴ εἶναι μία ἐξαιρετικὰ διαφωτιστικὴ ἀντίληψις, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ θεωρία εἶναι ἐντελῶς ὀρθή. Οἱ διάφορες ἰδέες ποὺ σχηματίζονται ἐξασκοῦν μεμονωμένα πίεση πάνω στὴν συνείδηση, κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε σὲ ἄλλα σημεῖα νὰ τὴν ὠθοῦν πρὸς ἕνα κέντρο ποὺ ἀποκαλοῦμε ἑαυτό μας, καὶ ἄλλοτε νὰ τὴν ἀπωθοῦν ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, ὥστε τελικά, ὅ,τι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελῆ μία ὁμαλή, ἀνοιχτὴ ἔκταση, καταντᾶ κλειστὸς σάκκος.

Ἡ συνείδησις, ποὺ θὰ πρέπει νὰ τὴν φανταστοῦμε σὰν κάτι τί ἀκατάλυτο καὶ ἐξαιρετικὰ ἐλαστικὸ - ὁτιδήποτε σχετικὸ μὲ αὐτὴν εἶναι ἐλαστικὸ - μπορεῖ νὰ ἀποκατασταθῆ χωρὶς σπασμωδικότητα στὴν ἀρχικὴ κατάστασή της, μόνον ὅταν ἐγκαταλείψῃ ὅ,τι κρατοῦσε, ὁπότε καὶ ὅλες οἱ ἀνωμαλίες θὰ ἐξισωθοῦν ἐντελῶς, καὶ οἱ διάφορες πιέσεις ποὺ τὴν παρενοχλοῦν καὶ τὴν συρρικνώνουν θὰ πάψουν νὰ ὑφίστανται. Ἐκτὸς αὐτοῦ, θὰ ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ κάθε κηλίδα ἢ ἴχνος τῆς ἐπαφῆς της μὲ τὸ παλαιό της περιεχόμενο. Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε τί θαυμάσια θὰ εἶναι αὐτὴ ἡ κατάστασις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὅταν θὰ εἶναι ἀνοιχτὰ πρὸς κάθε κατεύθυνση γιὰ νὰ σκέπτωνται, νὰ θυμοῦνται καὶ νὰ μαθαίνουν τὸ κάθε τί μὲ ἀπόλυτη ἀλήθεια. Ἕνα τέτοιο πνεῦμα, χωρὶς

τὸν ἐγωκεντρισμὸ καὶ τὶς προκαθορισμένες ἰδέες, εἶναι πνεῦμα καθαρό, ἱκανὸ νὰ καθρεφτίση τὴν ἀλήθεια.

Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ὕστερα, ἡ νέα του κατάστασις θὰ εἶναι μία κατάστασις ταπεινοφροσύνης, ποὺ μόνο σ᾽ αὐτὴν εἶναι δυνατὸν νὰ βρῆ κανεὶς τὴν σοφία. Ἡ ταπεινοφροσύνη δὲν σημαίνει, ὅπως πολλοὶ νομίζουν, τὴν ὑποτίμηση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὅταν λέγω ὅτι εἶμαι ἕνας ἀσήμαντος ἄνθρωπος, οἰκτείρω τὴν μικρότητά μου, ἐκφράζοντας τὸ συναίσθημα ὅτι δὲν εἶμαι τόσο ἀξιόλογος ὅσο θὰ ἤθελα νὰ εἶμουν. Εἶναι ἡ ἐπιθυμία γιὰ ἀνωτερότητα, ἡ λαχτάρα τοῦ ἀτόμου νὰ σταθῆ ψηλὰ καὶ νὰ παίξη ἕνα ρόλο, ἐπιθυμία ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ θλιβερὸ συναίσθημα ὅτι δὲν τὸ ἔχει κατορθώσει ἀκόμη. Ἡ ταπεινοφροσύνη μοιάζει μὲ τὴν σκοτεινὴ ἐπιφάνεια μιᾶς ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητης φωτογραφικῆς ταινίας ἢ πλάκας ποὺ καθρεφτίζει πιστὰ καὶ πραγματικὰ ὁ,τιδήποτε βρίσκεται μπροστά της.

Γιὰ νὰ φθάση κανεὶς στὸ σημεῖο αὐτό, δὲν θὰ πρέπει νὰ ριχτῆ σὲ μία ἀναζήτηση ποὺ θὰ σήμαινε τὴν προσπάθεια αὐτοπροβολῆς, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ γυμνώση τὸν ἑαυτό του ἀπὸ κάθε τί ποὺ τὸν ἐμποδίζει νὰ καθρεφτίση τὴν ἀλήθεια, μία ἀλήθεια ποὺ ἀφορᾶ τὰ πάντα, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὅταν ὑπάρχουν οἱ ἀπαραίτητες συνθῆκες, ἡ ἀλήθεια μᾶς φανερώνεται σὰν σὲ καθρέφτη. Τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τὴν ἀναζητήση. Πρόκειται γιὰ μιὰ κατάσταση δεκτικῆς ἀρνητικότητος, ποὺ μπορεῖ αὐτόματα νὰ περιλάβη μέσα της κάθε τί θετικὸ στὸν τομέα του. Ἐκεῖνο. τοὺς ὁποίους ἀποκαλοῦμε Κυρίους τῆς Σοφίας, καθὼς ἐγὼ τοὺς ἀντιλαμβάνομαι, εἶναι πρόσωπα ποὺ ἔχουν φθάσει στὸ σημεῖο αὐτό.

Μπροστὰ σὲ μία τέτοια κατάσταση ταπεινοφροσύνης, ποὺ ἀποτελεῖ καθαρὴ καὶ ἀπόλυτη αὐταπάρνηση καὶ ποὺ σημαίνει πλήρη ἐκμηδένιση τοῦ ἐγωισμοῦ καθὼς καὶ πλήρη ἔλλειψη ἰσχυρογνωμοσύνης ἡ ἀλήθεια ποὺ εἶναι κλεισμένη σὲ ὁτιδήποτε τύχει νὰ βρεθῆ ἀντιμέτωπο στὴν κατάσταση αὐτή, καταντᾶ τελείως ἁπλῆ καὶ αὐταπόδεικτη. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ὅμως αὐτὴ ἡ τελεία ἀρνητικότης, ποὺ εἶναι ἐπίσης καὶ ἁγνότης καὶ ταπεινοφροσύνη, πρέπει νὰ σταματήση κάθε εἶδος ἐμμονῆς στὴν γνώμη, καθὼς καὶ στὶς ἰδέες ποὺ τὸ ἄτομο ἔχει ἐνστερνισθῆ καὶ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἡ προσπάθειά του νὰ ἐντυπωσιάση τοὺς ἄλλους μεγαλοποιῶντας ἢ προωθῶντας τὸν ἑαυτό του, καὶ οἱ λοιπὲς παρόμοιες πράξεις του.

Ὅταν φανταζόμαστε ἕνα Μεμυημένο ἢ ἕνα μεγάλο πνευματικὸν Ὄν, ἡ ἰδέα ποὺ σχηματίζουμε γενικῶς γι᾽ αὐτὸν καθρεφτίζει τὴν ἄγνοιά μας, ἐπειδὴ δὲν ἀναπλάθει τὴν πραγματική του κατάσταση. Τὸν φανταζόμαστε νὰ ἔχη διάφορες ὑπερφυσικὲς δυνάμεις, νὰ εἶναι ἄτομο ἱκανὸ νὰ εἰσχωρήση σὲ κρυφοὺς κόσμους καὶ νὰ προσφέρη διάφορες εὔνοιες. Τὶς δυνατότητες αὐτές, πιθανὸν νὰ τὶς ἔχη πράγματι, ἀλλ᾽ ἡ πραγματικὴ οὐσία τῆς ὑπάρξεώς του δὲν εἶναι αὐτή. Ἡ τελειότης δὲν συνίσταται στὴν κατοχὴ τῆς ἰσχύος. Τὴν αὐθόρμητη ἀγάπη καὶ τὸν θαυμασμό μας ξυπνοῦν πρὸ παν-

τὸς ἡ ὀμορφιὰ τῆς φύσεώς του καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς ὑπάρξεώς του.

Ἔχουμε ὅλοι μας διαβάσει σχετικὰ μὲ τὴν φύση αὐτή, ἢ τὴν ἀρχή, στὸν ἄνθρωπο, ποὺ σανσκριτικὰ ἀποκαλεῖται «Μποῦντι». Ἡ λέξις μεταφράζεται γενικὰ ὡς πνευματικὴ Ἔμφυτος γνῶσις. Παλαιότερα, ἡ Ἄννι Μπέζαντ τὴν ὠνόμαζε καθαρὴ Λογική. Ἀλλ' οἱ περιγραφὲς αὐτὲς ἀποδίδουν μόνο ἕνα μέρος τῆς συνολικῆς ἐννοίας. Ἁπλούστατα, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ θεωρήσωμε σὰν τὴν βαθύτερη πνευματικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀναφέρω ἐδῶ αὐτὸ τὸ θέμα, εἶναι ἐπειδὴ μόνον ὅταν βρεθοῦμε στὴν κατάσταση ἐκείνη τῆς ἀγνότητος καὶ ταπεινοφροσύνης ποὺ περιέγραψα προηγουμένως, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῆ ἡ ἐξαιρετικὴ ἰδιότης τοῦ Μποῦντι, ἢ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀλήθειας, καθὼς αὐτὸ ἔχει ὀνομασθῆ. Εἰπώθηκε ὅτι ἡ καρδιὰ εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ Μποῦντι ἐνῷ τὸ μυαλὸ εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ Μάνας. Ἡ καρδιὰ εἶναι ἡ φύσις αὐτὴ ποὺ δίδει τὸν ἑαυτό της ἀδίστακτα.

Ἡ βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Μάνας καὶ τοῦ Μποῦντι βρίσκεται στὸ ὅτι ἐνῷ τὸ Μάνας εἶναι μία ἐνέργεια ποὺ κατευθύνεται πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς διάφορα ἰδιαίτερα ἢ μέρη ἑνὸς συνόλου, τὸ Μποῦντι ἐνεργεῖ διαφορετικά. Ἀγκαλιάζει ὁλόκληρο τὸ ἀντικείμενό του, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἔσω. Γνωρίζει τὴν ἀλήθεια ἑνὸς πράγματος, μὲ τὸ νὰ συνταυτίζεται μαζί του, γιατὶ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲν ἀφορᾶ ἁπλῶς τὴν ἐξωτερική του ἐμφάνιση, τὴν μορφή του, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τὴν ἐσωτερικὴ πραγματική του ὑπόσταση, ἀνεξαρτήτως μορφῆς, τὴν ἀλήθεια τῆς ἐνδότερης ζωῆς του. Εἶναι μία διαφορετικὴ ὄψις τῆς συνολικότητος μιᾶς ὑπάρξεως, ποὺ εἶναι κάτι ἀνάλογο μὲ τὴν ποιότητα ἢ τὴν ἐσωτερικὴ ὑφὴ ἑνὸς πράγματος. Μία τέτοια ἀνταπόκρισις ὑφίσταται, ὅταν ὑπάρχει τὸ εἶδος τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης.

Καθὼς λέγει ἡ Ἑλένη Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ τὸ Μάνας καὶ τὸ Μποῦντι θὰ πρέπει νὰ ἔλθουν σὲ ἁρμονία μεταξύ τους προκειμένου νὰ συστήσουν τὴν ἑνότητα Μποῦντι - Μάνας. Ἐὰν ἐπιτευχθῆ αὐτό, ἀνοίγονται ποικίλες δυνατότητες ποὺ πηγάζουν ὅλες ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ προσφέρη κανεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ σύνολο τῶν ἐνδιαφερόντων του καὶ τῆς ἀγάπης του, πρὸς τὴν ζωή, σὲ ὅλες τὶς μορφές της. Ἡ ὁλοκληρωμένη προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι μία κατάστασις ὑποταγῆς, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ μὲ τὴν ἐξάσκηση βίας. Ἡ προσφορὰ αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερη καὶ ἀβίαστη. Ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει νὰ ἐπιτύχη τὴν χαλάρωση, τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν συναισθηματικότητα ποὺ εἶναι τὸ τμῆμα τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ εἶναι παράγωγο τοῦ τύπου «θέλω». Ἡ μεταβολή μας ἀπὸ ἕναν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι ἀποτελεῖ ἕνα γίγνεσθαι, ἀλλ' ὄχι ἕνα αὐτο-γίγνεσθαι. Εἶναι ἕνα ξεδίπλωμα ποὺ συντελεῖται μὲ τὴν διαμέλιση τοῦ ἐγώ, διαδικασία ποὺ στοὺς μεμυημένους προχωρεῖ γρήγορα, σὰν τὸ λυώσιμο τῶν παγωμένων νερῶν, στὶς ἀρχὲς τῆς ἀνοίξεως. Τὸ γίγνεσθαι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐνσυνείδητο, ἀφοῦ συντελεῖται χωρὶς τὴν συμμετοχὴ τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἀσυνείδη-

τη ἑνότης ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχική μας κατάσταση, συντρίβεται ἀπὸ τὴν αἴσθηση ἑνὸς ξεχωριστοῦ ἐγώ. Τὸ ἐγώ, ὅπως μποροῦμε ὅλοι μας νὰ ἴδοῦμε, εἶναι ἕνα ὄν μὲ πολλὲς ἀνάγκες. Πραγματικά, ἀποτελεῖ προϊὸν ἀντιφατικῶν ἐπιθυμιῶν. Καὶ καθὼς κάθε ἐπιθυμία γιὰ ὁποιοδήποτε πρᾶγμα, εἶναι βασικὰ ἐγωκεντρική, δημιουργεῖται τὸ πρόβλημα ἐὰν αὐτὸ ποὺ δημιουργεῖ τὴν ψευδαίσθηση ἑνὸς ἐγὼ μὲ πολλὲς ἀντιφατικὲς ροπές, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀπόκτηση καὶ ἰδιοκτησία πολλῶν πραγμάτων. Μὲ τὴν λέξη «ἐγὼ» δὲν ἐννοῶ τὸ «Ἐγὼ» ἐκεῖνο τῆς Θεοσοφιστικῆς μας λογοτεχνίας, ποὺ ἀποτελεῖ ἄθροισμα ὅλων τῶν ἀνεπτυγμένων πνευματικῶν δυνατοτήτων, καὶ ποὺ περικλείει μέσα του τὸ νῆμα ποὺ τὶς συνδέει.

Θὰ πραγματοποιήσωμε τὴν ἐσωτερική μας ἐπανάσταση, μόνον ὅταν διαλύσωμε τὸ κέντρο ἀπομονώσεως, τὸ ὁποῖο ἔχει πολλὲς μορφὲς δράσεως καὶ ἐκφράσεως, καὶ ρίχνει γύρω του κεραῖες μὲ τὶς ὁποῖες ἁρπάζει ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ κρατήσῃ γιὰ τὴν εὐχαρίστησή του. Ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν πραγματικὴ πνευματική της σημασία, θὰ ξυπνήσῃ μόνον ὅταν γκρεμίσωμε τὸν ἐγωϊσμόν μας, ἐκδηλώνοντας κατανόηση γιὰ τοὺς συνανθρώπους μας. Τότε, στὴ θέση τοῦ βασιλείου τοῦ ἐγωϊσμοῦ, θὰ στηθῇ στὴν καρδιά μας ἕνα τελείως διαφορετικὸ βασίλειο, ποὺ θὰ ἀνήκῃ στὴν ἀγάπη καὶ στὴν κατανόηση. Κι' αὐτὸ τὸ βασίλειο, αὐτὴ ἡ κατάσταση, δὲν θὰ εἶναι στατική, ἀλλὰ θὰ εἶναι μία διαρκὴς ροὴ ἢ ἐσωτερικὴ ἄνθιση. Τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς θὰ κυλᾷ ἀσταμάτητα μέσα της, σὰν μία πηγὴ ποὺ ἀλλάζει μορφὲς ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη.

Μεγάλη σημασία ἔχει ἀκόμη καὶ νὰ διαβλέψῃ κανεὶς τὴν πιθανότητα μιᾶς τέτοιας ἀλλαγῆς. Τὴν στιγμὴ ποὺ θὰ ἰδοῦμε τὸν σκοπό, ξέρουμε τοὐλάχιστον τὴν κατεύθυνση ποὺ θὰ πρέπει νὰ πάρωμε. Μιὰ μόνη ματιὰ στὸν σκοπὸ ποὺ κρύβεται μέσα μας, μᾶς δίνει μία τρομαχτικὴ πεποίθηση καὶ μία ἀμεριμνησία, γιὰ ὁτιδήποτε εἶναι ἄσχετο πρὸς αὐτόν. Τὸ ἄτομο δὲν κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὸν δρόμο του, ὁδηγημένο ἀπὸ τὶς συμβολὲς τῆς ἄγνοιας, στὰ μικρὰ μονοπάτια ποὺ στρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ ἐγώ.

Ἡ ἐπανάσταση ποὺ πρέπει νὰ συντελεστῇ, δὲν εἶναι μία ἐπανάσταση μὲ τὴν συνηθισμένη ἔννοια ποὺ τῆς ἀποδίδεται, δὲν εἶναι μεροληπτικὴ ἢ σφοδρή. Θὰ πρέπει νὰ γίνῃ μέσα σ' ἕνα περιβάλλον κατανοήσεως καὶ ἐλευθερίας, χωρὶς ἀγῶνα, καὶ θὰ σημαίνῃ τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς τάξεως διαφορετικῆς ἀπὸ τὴν τάξη - ἢ μᾶλλον τὸ χάος - ποὺ ἐπικρατεῖ πρὸς τὸ παρὸν μέσα μας, μιᾶς τάξεως ποὺ θὰ ἀποτελῇ ἕνα κλῖμα ἐλευθερίας καὶ θὰ ξυπνᾷ ἕνα αἴσθημα ἀγάπης ποὺ θὰ σκορπᾷ τὶς ἀκτῖνες του πάνω σὲ ὅλα, φανερώνοντας στὰ μάτια τοῦ ἀτόμου τὰ ἀξιαγάπητα στοιχεῖα ποὺ βρίσκονται στοὺς ἄλλους. Πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἴμαστε σ' αὐτὴ τὴ θέση. Τί θὰ πρέπει νὰ κάνωμε γιὰ νὰ ξυπνήσωμε αὐτὴ τὴν ἀγάπη; Ἡ ἀπάντησις πρέπει νὰ εἶναι : "Ὅλα ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ ξεχωρίζουν σὲ ὀμορφιὰ καὶ σὲ νόημα, δὲν

εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθοῦν ἀπὸ τὴ θέλησή μας ἢ ἀπὸ τὸ πνεῦμα μας ποὺ εἶναι περιωρισμένο καὶ ἀμαθές· μόνο ἡ Φύση, δηλαδὴ μία διαδικασία ἐντελῶς φυσική, μπορεῖ νὰ τὰ δημιουργήση. Ἡ Φύση εἶναι ἡ παγκόσμια Μητέρα ποὺ γνωρίζει πῶς νὰ ὁδηγήση στὴν καρποφορία τὶς δυνατότητες ποὺ ζοῦν σὲ λανθάνουσα κατάσταση σ᾽ ὅλη μας τὴ ζωή, πῶς νὰ συντελέση μία πλήρη μεταβολή, πῶς νὰ δημιουργήση κάτι τὸ ἐντελῶς νέο. Τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε νὰ κάνωμε ἐμεῖς, εἶναι νὰ ἀπομακρύνωμε ἀπὸ μέσα μας τὰ ἐμπόδια ποὺ παρενοχλοῦν τὴν ροὴ αὐτὴ ποὺ πρέπει νὰ συντελεστῆ μόνη της.

Ἕνα ἄτομο μπορεῖ νὰ εἶναι ἡλικιωμένο, ἀνούσιο, κλεισμένο στὸν ἑαυτό του, περιωρισμένο κατὰ διαφόρους τρόπους. Εἶναι ἄραγε δυνατὸν νὰ μεταβληθῆ σὲ ἕνα νέο, δροσερό, καὶ ἐντελῶς ἀνανεωμένο ὄν; Πῶς θὰ ἐπιτευχθῆ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Ἀδύνατον νὰ συντελεστῆ ἀπὸ μέρους του ἢ μὲ τὴ θέλησή του. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνη μ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ εἶναι ἡ μόνη ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνανεώση, κι᾽ ἐκεῖνο ποὺ θὰ πρέπει ἐμεῖς νὰ κάνωμε, εἶναι ν᾽ ἀφήσωμε τὴ ζωὴ νὰ κυλήση ἐλεύθερα. Καθὼς ἔχει εἰπωθῆ ἀπὸ παλιά, ὁ θάνατος εἶναι ὁ πυλώνας τῆς ζωῆς -ἡ ἀνανέωση τῆς ζωῆς. Θάνατος σημαίνει ἡ καταστροφὴ ὅλων τῶν στοιχείων ποὺ παρεμποδίζουν τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Η ζωὴ ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὶς αἰώνιες ρίζες τοῦ καθενός μας, εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀνανεώνει τὸ ὑποκείμενο, ἔτσι ὥστε αὐτὸ νὰ καταντᾶ ἐντελῶς νέο μέσα στὴν ἐσώτερη ὕπαρξή του.

Εἶναι δυνατόν, μέσα στὰ περιθώρια τοῦ συνειδητοῦ, νὰ ἐπιτευχθῆ μία κατάστασις ὑπάρξεως ποὺ δὲν θὰ φθείρεται, μία κατάστασις αἰωνίας νεότητος. Ὁ ἀπελευθερωμένος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἔχη φυσιολογικὸ σῶμα τὸ ὁποῖο νὰ γερνᾷ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, - αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτο ἐπειδὴ τὸ σῶμα ἀλλάζει σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ὑλικῆς Φύσεως - ἀλλὰ ἐσωτερικά, στὴν ψυχή, τὴν ὕπαρξή του, τὸν συναισθηματικό του κόσμο, αὐτὸς εἶναι πάντα νέος καὶ δροσερός, εἶναι πάντα σὰν τὸ νεογέννητο παιδί, παρ᾽ ὅλη τὴν σοφία του. Δὲν ἀξίζει νὰ ἐπεκτείνη κανεὶς τὸ χρονικὸ ὅριο τῆς ζωῆς, τὸ σπουδαῖο εἶναι νὰ μπορῆ νὰ μένη ψυχικὰ νέος, ἀθῶος, ἀκέραιος, ἐλεύθερος καὶ ἀδιάφθορος. Αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις ἑνὸς Μεμυημένου.

Τί θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ κάνωμε ἐμεῖς, ἀφοῦ μία παρόμοια μεταβολὴ συντελεῖται χωρὶς πίεση, χάρις σὲ μία φυσικὴ διαδικασία; «Ἐμεῖς», σημαίνει ἡ θέλησή μας καὶ ἡ ἐξυπνάδα μας ποὺ μποροῦν νὰ ἀπομακρύνουν τὰ ἐμπόδια ποὺ προσκρούουν στὴν διαδικασία, καὶ νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν φύση αὐτὴ ποὺ δὲν ὑποβάλλεται σὲ ὅρους, καὶ ποὺ ἀποκαλοῦμε πνευματικὴ φύση. Ὥστε λοιπόν, δύο μόνον πράγματα μᾶς ἀφοροῦν: πρῶτον ἡ ἀλήθεια, ἢ μᾶλλον ἡ κατανόηση τῆς ἀλήθειας, δεύτερον ἡ κατεύθυνσις τῆς θελήσεώς μας πρὸς μίαν ὅσο τὸ δυνατὸν ἀφιλοκερδῆ πράξη, σὰν τὴν ἐξυπηρέτηση ποὺ προσφέρουμε χωρὶς κέρδος. Νομίζω ὅτι ἐὰν ἡ ζωὴ εἶναι δυνατὸν νὰ περιοριστῆ σ᾽ αὐτὰ τὰ δύο βασικὰ στοιχεῖα, ἐὰν ἀπομακρύνω-

με κάθε άλλο σκοπό ἢ ἐπιθυμία, ὅ,τιδήποτε μπορεῖ νὰ συμβῇ κατὰ τὸ διάστημα ποὺ θὰ βρισκόμαστε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἐλευθερίας ἀπὸ κάθε μέριμνα γιὰ τὸν ἑαυτό μας, θὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἀλήθεια τῆς βασικῆς ὑπάρξεώς μας.

Ὅταν μιλᾶμε γιὰ κατανόηση, δὲν ἐννοοῦμε τὴν ἀντίληψη τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν ἢ τὴν ἀποκόμιση ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, ἀλλὰ μία κατανόηση ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς, τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῶν ἄλλων, τοῦ πῶς πρέπει νὰ συμπεριφερώμεθα, τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον θὰ πρέπει νὰ βλέπωμε τὰ πράγματα. Ἡ κατανόηση αὐτὴ ἀφορᾶ ἄμεσα ὅλες τὶς ὄψεις τῆς ζωῆς μας. Μόνο μὲ τὴν κατανόηση ἡ θέλησις μεταβάλλεται ἀπὸ ἐγωϊστικὴ σὲ ἀφιλοκερδῆ. Χρησιμοποιοῦμε συχνὰ τὴν λέξη «θέλησις», ἀλλὰ εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβωμε τὴν φύση της. Πολὺ συχνὰ τὴν παρερμηνεύουμε, δίνοντάς της τὴν ἔννοια τῆς θελήσεως ἑνὸς αὐταρχικοῦ ἐπίμονου ἀτόμου. Εἶναι ἀνόητο νὰ ὑποστηρίζῃ κανεὶς πεισματικὰ τὴν ἄποψή του, ἐνάντια στὴ λογικὴ ἢ σὲ συνθῆκες ποὺ προσβάλλουν τὴν εὐτυχία καὶ τὴν εὐημερία ὅλων. Ἡ θέλησις, μὲ τὴν ἔννοια ποὺ τῆς προσδίδεται συνήθως, γεννᾶ μία συνείδηση δυνάμεως ποὺ ἐνισχύει τὸ συναίσθημα μονώσεως καὶ ὑψώνει ἐμπόδια στὸν δρόμο τῆς Μιᾶς Θελήσεως ποὺ στέκει πίσω ἀπὸ κάθε ζωὴ καὶ ἐξέλιξη, τὸν δρόμο στὸν ὁποῖο κινεῖται ἡ Ζωή, ὅταν δὲν ὑπάρχει καταναγκασμός. Ἡ θέλησις τοῦ Πνεύματος δὲν εἶναι ἡ θέλησις τῆς τυφλῆς ὕλης, τῆς μηχανικῆς ἐμμονῆς, στοὺς ἰσχυρισμοὺς ἢ τῆς ἐπιθετικῆς αὐτο - ὑπερασπίσεως.

Ὅταν καταλάβουμε αὐτὰ τὰ πράγματα, θ' ἀρχίσουμε νὰ βλέπωμε τὴν κατεύθυνση ποὺ θὰ πρέπει νὰ πάρωμε, καὶ τὴν δυνατότητα νὰ συνεχίσωμε τὸν δρόμο κατὰ μῆκος της, ἀποφεύγοντας διάφορα πράγματα ποὺ θὰ μᾶς ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸν δρόμο, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἀναζήτηση φυσικῆς ἰσχύος, τὴν ὑπερτίμηση τῆς προσωπικότητός μας, τῆς καταστάσεώς μας, τῆς ἐπιτυχίας μας, κλπ. Τὸ ἄτομο πρέπει νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλα αὐτά, ἂν θέλῃ νὰ βαδίσῃ πάνω στὸν δρόμο γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει εἰπωθῆ «Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὁδὸς ἀπὸ αὐτήν», ἐπειδὴ ἡ ἀτραπὸς αὐτή, πραγματικὴ ἀτραπὸς ζωῆς, καὶ τὸ ἄτομο στὴν εἰλικρινέστερη φύση του, ἀποδεικνύεται ὅτι ἀποτελοῦν ἕνα καὶ τὸ αὐτό.

N. SRI RAM

Οἱ τρεῖς ἐπιθυμίες

ΦΙΛΟΔΟΞΙΑ - ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΖΩΗΣ - ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΑΝΕΣΕΩΣ

Σχόλιο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ τῆς Μπλαβάτσκυ LUCIFER τοῦ Φεβρουαρίου 1888

Οἱ τρεῖς πρῶτοι κανόνες ποὺ ἀναφέρονται στὸ «Φῶς στὴν Ἀτραπό» ἴσως νὰ φαίνωνται κάπως ἀνόμοιοι μεταξύ τους. Ἡ ἔννοια τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ὁ καθένας εἶναι καθαρὰ πνευματική. Ἡ φιλοδοξία εἶναι τὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς προσωπικῆς δραστηριότητος ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ ὑπάρχει κάτι τὸ εὐγενικὸ σ' αὐτήν, ἀκόμη καὶ γιὰ ἕναν ἀποκρυφιστή. Ἀφοῦ κατακτήσει τὴν ἐπιθυμία τοῦ νὰ σταθῇ πάνω ἀπ' τοὺς ὁμοίους του, ὁ ἀκούραστος ὑποψήφιος ζητώντας νὰ βρῇ ποιὲς εἶναι οἱ προσωπικές του ἐπιθυμίες, βρίσκει τὴ δίψα γιὰ ζωὴ στὸ ἑπόμενο βῆμα. Γιατὶ ὅλ' αὐτὰ κατατάσσονται συνήθως σὰν ἐπιθυμίες ποὺ ἔχουν ἀπὸ καιρὸ κατανικηθεῖ ἢ λησμονηθεῖ πρὶν ἀρχίσει ἡ ἐκ παρατάξεως μάχη τῆς ψυχῆς. Ἡ ἐπιθυμία τῆς ζωῆς εἶναι ἐντελῶς μιὰ ἐπιθυμία τοῦ πνεύματος, διόλου διανοητικὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀντικρύζοντάς την ἀρχίζει ν' ἀντιμετωπίζει τὴν ἴδια του τὴν ψυχή. Ὅμως πολὺ ὀλίγοι δοκίμασαν νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουν, κι' ἀκόμα ὀλιγώτεροι μποροῦν νὰ μαντεύσουν τὴν σημασία της.

Ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ζωῆς εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Οἱ ἄνθρωποι στοὺς ὁποίους τὰ ζωικὰ πάθη εἶναι δυνατά, σπάνια εἶναι πραγματικὰ φιλόδοξοι. Ἐκεῖνο ποὺ ἐκλαμβάνεται σὰν φιλοδοξία στοὺς ἀνθρώπους μὲ δυνατὴ φύσι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἐξάσκησι μεγάλης ἐνέργειας γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιτύχουν τὴν πλήρη ἱκανοποίησι ὅλων τῶν φυσικῶν ἐπιθυμιῶν. Φιλοδοξία ἁπλῆ καὶ καθαρὴ εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἄνω, ἡ ἐξάσκησι μιᾶς ἔμφυτης διανοητικῆς δυνάμεως ἡ ὁποία ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπο πάνω ἀπ' τοὺς ὁμοίους του. Τὸ ν' ἀνυψώνεται κανείς, τὸ νὰ προεξέχει κατὰ κάποιον εἰδικὸ τρόπο σὲ κάποιον τομέα τέχνης, ἐπιστήμης ἢ σκέψεως εἶναι ὁ βαθύτερος πόθος ἑνὸς λεπτοῦ καὶ καλλιεργημένου νοῦ. Εἶναι κάτι τὸ ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν δίψα γιὰ γνώσεις ἡ ὁποία κάνει τὸν ἄνθρωπο διαρκῶς ἕναν σπουδαστὴ μέχρι τέλους, ὅσο μέγας καὶ ἂν ἀποβῇ.

Ἡ φιλοδοξία γεννιέται ὅταν δὲν ἀγαπᾶ κανεὶς ὁ,τιδήποτε γιὰ τὸ ἴδιο τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό του. «Ἐγὼ θὰ γνωρίσω, ἐγὼ θ' ἀνυψωθῶ καὶ μὲ τὴν δική μου τὴ δύναμι». Ἀπὸ

τοῦτο τὸ ἁμάρτημα ἔπεσαν οἱ ἄγγελοι.

Ἕνας ποιητὴς θεωρεῖται φιλόδοξος ὅταν γράφει γιὰ φήμη. Κι' ἔτσι εἶναι πράγματι. Μπορεῖ νὰ μὴ ζητᾶ μιὰ θέσι στὴ Αὐλή, μὰ ἀσφαλῶς ζητᾶ τὴν πιὸ ὑψηλὴ θέσι ποὺ γνωρίζει. Δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ πὼς ἕνας μεγάλος συγγραφέας θὰ μποροῦσε πραγματικὰ νὰ εἶναι ἀνώνυμος, καὶ νὰ παραμένει τέτοιος.

Ἕνα πρόσωπο ποὺ μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ νὰ μὴν ἔχῃ ἀπαιτήσεις ἀπ' τὸν κόσμο, νὰ μὴν ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ εὐχαρίστησι, οὔτε καὶ νὰ δίνῃ, μπορεῖ ἀμυδρὰ νὰ κατυλάβῃ τὴν κατάστασι στὴν ὁποία ἔχει φθάσει ὁ ἀποκρυφιστὴς ὅταν δὲν ἐπιθυμεῖ πιὰ νὰ ζήσῃ. Μὴν ὑποθέσετε ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν παίρνει οὔτε δίνει ποτὲ εὐχαρίστησι καὶ τὰ δυὸ πράγματα τὰ κάνει, καθὼς ἐπίσης καὶ ζῇ. Ἕνας ἀνώτερος ἄνθρωπος γεμάτος ἀπὸ ἐργασία καὶ σκέψι, τρώγει τὴν τροφή του μ' εὐχαρίστησι, δὲν ἐνδιατρίβει στὴν ἄποψι αὐτὴ καὶ δὲν χρονοτριβεῖ στὴ μνήμη σὰν τὸ λαίμαργο παιδί. Αὐτὸ βέβαια εἶναι μιὰ εἰκόνα πολὺ πολὺ ὑλική, ὡστόσο τὰ ἁπλᾶ τοῦτα παραδείγματα κάποτε χρησιμεύουν για νὰ βοηθήσουν τὸ νοῦ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο.

Ἀπὸ τούτη τὴν ἀναλογία εἶναι εὔκολο νὰ δῇ κανεὶς ὅτι ἕνας προχωρημένος ἀποκρυφιστὴς ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μέσα στὸν κόσμο μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες καὶ ὅμως νὰ δίνει καὶ νὰ παίρνει εὐχαρίστησι, μὲ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον. Εἶναι σὲ θέσι νὰ δίνῃ περισσότερη χαρὰ ἀπ' ὅση παίρνει γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ νιώσει φόβο ἢ ἀπογοήτευσι. Δὲν τρομάζει τὸν θάνατο, μήτε κεῖνο ποὺ ὀνομάζεται ἐκμηδένισις. Ἀναπαύεται πάνω στὰ νερὰ τῆς ζωῆς, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα. Δὲν μπορεῖ να νιώση ἀπογοήτευσι γιατί, ἂν καὶ ἡ εὐχαρίστησι εἶναι γι' αὐτὸν ἔντονα ζωηρὴ καὶ βαθιά, εἶναι τὸ ἴδιο γιὰ κεῖνον ἂν τὴν χαιρεται ὁ ἴδιος ἢ ἕνας ἄλλος. Εἶναι εὐχαρίστησις καθαρὴ καὶ ἁπλῆ ποὺ δὲν θολώνεται ἀπὸ προσωπικὸ πόθο ἢ ἐπιθυμία.

Τοῦτο εἶναι ποὺ οἱ ἀποκρυφισταὶ ὀνομάζουν «πρόοδο», τὴν προαγωγὴ τῆς γνώσεως ἀπὸ στάδιο σὲ στάδιο.

Σ' ἕνα σχολεῖο ὁποιουδήποτε εἴδους στὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, ἡ ἅμιλλα εἶναι τὸ μεγάλο κέντρισμα γιὰ πρόοδο. Ἀντίθετα ὁ ἀποκρυφιστὴς εἶναι ἀνίκανος νὰ κάμει καὶ ἕνα βῆμα ἀκόμη ἂν δὲν ἀποκτήσῃ τὴν ἰδιότητα νὰ πραγματοποιεῖ τὴν πρόοδο σὰν ἀφηρημένο γεγονός. Κάποιος πρόκειται νὰ προσεγγίσει τὸ Θεῖον σὲ κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς· πάντοτε πρέπει νὰ ὑπάρξει πρόοδος. Ὅμως ὁ μαθητὴς ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ὁ ἕνας ποὺ θὰ προχωρήσει τὴν ἑπομένη στιγμή, πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ κάθε ἐλπίδα γι' αὐτήν. Οὔτε θἄπρεπε νὰ ἔχῃ συνείδησι προτιμῶντας τὴν πρόοδο γιὰ τὸν ἄλλον ἢ γιὰ ὁποιοδήποτε εἶδος ἀντιπροσωπευτικῆς θυσίας. Τέτοιες ἰδέες εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἀφιλοκερδεῖς, εἶναι ὅμως οὐσιωδῶς χαρακτηριστικὲς τοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο ἡ χωριστικότης ὑπάρχει καὶ ἡ μορφὴ θεωρεῖται σὰν νὰ ἔχῃ δική της ἀξία. Ἡ μορφὴ ἑνὸς ἀνθρώ

του εἶναι σὰν ἕνα εἴδωλο ἐνόσω δεν κατοικεῖ σ' αὐτην ἡ σπίθα τοῦ θειου. Σε κάθε στιγμὴ ἡ σπίθα μπορεῖ νὰ ἐρημώση τὴν ἰδιαίτερη μορφὴ και ἀπομενει μιὰ οὐσιαστικὴ σκιὰ τοῦ ἀνθρωπου ποὺ γνωρίζομε.

'Αφοῦ γίνη το πρῶτο βῆμα στον ἀποκρυφισμό, μάταια ὁ νοῦς προσκολλᾶται στις παλιὲς πίστεις και πεποιθήσεις. Χρόνος καὶ διάστημα δεν ὑπάρχουν θεωροῦνται μόνο ὡς ὑπάρχοντα στὴν πρακτικὴ ζωὴ χάριν εὐκολίας.

Τὰ ρόδα ἔχουνε το δικό τους χρῶμα ὅπως καὶ τὰ κρῖνα· δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ γιατι γίνεται αὐτό.. Ἡ Φύσις εἶναι ἀδιαίρετη. Ὑφαίνει τὴν γῆ, καὶ ὅταν αὐτὸ τὸ ἔνδυμα χαθῆ ξαναρχίζει τὸ ἔργο της. Περιβάλλοντας τὴ γῆ σὰν μιὰ ἀτμόσφαιρα τὴν διατηρεῖ πάντα λαμπρή, πράσινη, ὑγρὴ καὶ ἡλιοφώτιστη.

Το πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου περικυκλώνει τὴν γῆ σὰν ἕνα πέτρινο πνεῦμα ζωντανὸ μέσα στὴ Φύσι, πάντοτε ὅμως στο σύνολο του παραμένει πιὸ αἰθέριο καὶ θεῖο ἀπ' ὅ,τι ἐκείνη εἶναι. 'Ατομικὰ ὁ ἄνθρωπος ἔχει συνείδησι τῆς πλατειᾶς ἀνωτερότητος τῆς Φύσεως· μὰ ὅταν μιὰ φορὰ ἀποκτήση συνείδησι ὅτι ἀποτελεῖ μέρος ἑνὸς ἀδιαίρετου καὶ ἀδιάφθορου συνόλου, γνωρίζει ἐπίσης ὅτι αὐτὸ τὸ ὅλον τοῦ ὁποίου καὶ ἐκεῖνος εἶναι ἕνα μέρος, ἵσταται ὑπεράνω τῆς Φύσεως. Ὁ ἔναστρος οὐρανὸς εἶναι ἕνα θέαμα ποὺ προξενεῖ δέος στὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι ἁπλῶς ἀνιδιοτελὴς ὥστε νὰ ἔχη συνείδησι τῆς μικρότητός του σὰν ἄτομο· σχεδὸν τὸν κατασυντρίβει. Μιὰ φορὰ ὅμως ποὺ θ' ἀγγίξη ἐκείνη τὴν δύναμι ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ γνῶθι σαὐτὸν σὰν μέρος τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, τίποτε δὲν μπορεῖ μὲ τὸ μέγεθός του νὰ τὸν συντρίψη. Γιατὶ καὶ ἂν οἱ τροχοὶ τοῦ ἅρματος τοῦ ἐχθροῦ περάσουν πάνω ἀπ' το σῶμα του, ξεχνᾶ πὼς αὐτὸ εἶναι σῶμα του καὶ ξανασηκώνεται νὰ πολεμήση.

Ὅμως στὴν κατάστασι αὐτὴ δεν μπορεῖ κανεὶς ποτὲ νὰ φθάση, οὔτε κὰν νὰ πλησιάση, ἂν δὲν κατακτηθῆ καὶ ἡ τελευταία ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐπιθυμίες. Πρέπει νὰ κατανοηθοῦν καὶ ν' ἀντιμετωπισθοῦνε μαζί.

Ἄνεσις, στὴν γλῶσσα τῶν ἀποκρυφιστῶν εἶναι μιὰ λέξις εὐνόητη. Καὶ εἶναι ἐντελῶς ἀνώφελο γιὰ ἕναν νεόφυτο νὰ ἐξασκῆ τὴν καταπίεσι ἢ τὸν ἀσκητισμὸ ὅπως κάνουν οἱ φανατικοὶ θρησκευόμενοι· γιατὶ μπορεῖ στὸ τέλος νὰ προτιμήση τὶς στερήσεις, ὁπότε αὐτὸ γίνεται ἡ ἄνεσίς του. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἄστεγος εἶναι μιὰ κατάστασι που ὁ θρῆσκος Βραχμὰν ὑπόσχεται στὸν ἑαυτό του, καὶ ποὺ στὴν ἐξωτερικὴ θρησκεία θεωρεῖται ὅτι αὐτὸς ἐκπληρώνει τὴν ὑπόσχεσί του ἂν ἀφήση γυναίκα καὶ παιδὶ καὶ γίνη ζητιάνος ὁδοιπόρος. Ὡστόσο ὅλες οἱ ἐξωτερικὲς μορφὲς τῆς θρησκείας εἶναι μορφὲς ἀνέσεως, καὶ οἱ ἄνθρωποι κάνουν τάματα ἐγκρατείας μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ποὺ δίνουν τὶς ὑποσχέσεις φιλίας. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δυὸ πλευρὲς τῆς ζωῆς εἶναι ἁπλῶς φαινομενική. Τὸ νὰ ζῆ ὁ νεόφυτος μὲ γυναίκα καὶ παιδὶ κάτω ἀπὸ τὴ σκεπὴ ἑνὸς γνώριμου δέντρου

καὶ νὰ ἐκπληρώνει τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτη, μπορεῖ — μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἔννοια — νὰ εἶναι περισσότερο ἄστεγος παρὰ ἂν ἤταν ἕνας ὁδοιπόρος ἢ ἕνας ἀπόβλητος.

Τὸ πρῶτο μάθημα στὸν πρακτικὸ ἀποκρυφισμὸ ποὺ συνήθως δίνουν σὲ ἕνα μαθητὴ εἶναι νὰ ἐκτελῆ τὰ καθήκοντά του καθὼς τοῦ παρουσιάζονται ἄμεσα, μὲ τὸ ἴδιο λεπτὸ μῖγμα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀδιαφορίας ὅπως ὁ νεόφυτος ποὺ θὰ φανταζότανε τὸν ἑαυτό του ἱκανὸ ν' αὐξάνη στὸ μέγεθος ἑνὸς κυβερνήτου τοῦ κόσμου.

Ὁ κανὼν αὐτὸς μπορεῖ νὰ βρεθῆ στὰ Εὐαγγέλια καὶ στὴν Μπαγκαβάντ — Γκιτά. Ἡ ἄμεση ἐργασία, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ἔχει τὴν ἀφηρημένη ἀξίωσι τοῦ καθήκοντος, καὶ ἡ σχετική της σημασία ἢ μὴ σημασία δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθῆ. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τηρηθῆ ὁ νόμος αὐτὸς ἂν δὲν ἐξαφανισθῆ γιὰ πάντα κάθε ἐπιθυμία γιὰ ἄνεσι. Οἱ ἀκατάπαυστες βεβαιώσεις καὶ ἐπιβεβαιώσεις τοῦ προσωπικοῦ ἑαυτοῦ πρέπει γιὰ πάντα νὰ ἐγκαταληφθοῦν· εἶναι χαρακτηριστικὰ τούτου τοῦ κόσμου, ὅπως καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἔχωμε κάποια κατάθεσι στὴν τράπεζα ἢ νὰ διατηροῦμε τὴν ἀφοσίωσι ἑνὸς ἀγαπημένου προσώπου, καὶ εἶναι ἐπίσης ὑποκείμενα στὴν ἀλλαγή, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὴ αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἀλλαγή, ἀπογοήτευσις, ἀπελπισία θὰ στριμώξουν τὸν νεόφυτο, μὲ τὴν πρόκλησί του· γιατὶ θέλησίς του εἶναι νὰ μάθη γρήγορα ἐκεῖνο ποὺ ἔχει νὰ μάθη.

Καθὼς θὰ ἐξαλείφη αὐτὰ τὰ κακά, πιθανὸν ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλα χειρότερα — ἕνας δυνατὸς πόθος γιὰ ζωὴ ξεχωριστή, ἐντυπωσιακή, γιὰ τὴν αὔξησι τοῦ ἑαυτοῦ θὰ ὁρμήσουν ἐπάνω του καὶ θὰ σαρώσουν τοὺς ἀδύνατους φραγμοὺς ποὺ ἔχει ὑψώσει· καὶ τέτοιοι φραγμοί, ὅπως ὁ ἀσκητισμὸς καὶ ἡ ἀτάρνησις, δὲν θὰ σταθοῦνε οὔτε μιὰ στιγμὴ μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν ταλίρροια τοῦ συναισθήματος. Ὁ μόνος φραγμὸς εἶν' ἐκεῖνος ποὺ ὑψώνεται ἀπὸ τὶς καινούργιες ἐπιθυμίες. Γιατὶ εἶναι ἐντελῶς ἀνώφελο γιὰ τὸν νεόφυτο τὸ νὰ φαντάζεται ὅτι μπορεῖ νὰ φθάση πέρα ἀπ' τὴ χώρα τῶν ἐπιθυμιῶν. Δὲν μπορεῖ ἀφοῦ εἶναι ἀκόμα ἕνας κοινὸς θνητός.

Ἡ Φύσις πρέπει νὰ κάνη λουλούδια ἐνόσω εἶναι Φύσις· καὶ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα θὰ ἔχανε ὁλοκληρωτικὰ τὴν ὑπόστασί του σ' αὐτὴν τὴ μορφὴ τῆς ὑπάρξεως ἂν δὲν ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπιθυμῆ. Δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος σὲ μιὰ στιγμὴ ν' ἀποσπάση τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τούτη τὴ ζωὴ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος. Μπορεῖ μόνο ν' ἀλλάξη τὴ θέσι του σ' αὐτήν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἡ διανοητικὴ ζωὴ του κυβερνᾶ τὴν ζωώδη, ἀλλάζει τὴν κατάστασί του· ὅμως βρίσκεται ἀκόμα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐπιθυμίας. Ὁ μαθητὴς ποὺ πιστεύει ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη ἀνιδιοτελὴς μὲ μία μόνη προσπάθεια, θὰ δῆ τὸν ἑαυτό του νὰ ἐκσφενδονίζεται μέσα σ' ἕναν βαθύτατο λάκκο σὰν συνέπεια τῆς ἀπερίσκεπτης προσπάθειάς του. Συλλάβετε μιὰ νέα τά-

ξι ἐπιθυμιῶν — καθαρώτερη, πλατύτερη, εὐγενέστερη καὶ ἀκουμπῆστε τὰ πόδια σας σταθερὰ στὴ σκάλα. Μόνο στὸ τελευταῖο καὶ ὑψηλότερο σημεῖο της, σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν εἴσοδο τῆς Θείας Ζωῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ κρατήσωμε στερεὰ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει μήτε οὐσία μήτε ὕπαρξι.

Τὸ πρῶτο μέρος ἀπὸ τὸ «Φῶς στὴν Ἀτραπό» εἶναι μιὰ μουσικὴ χορδή· οἱ νότες πρέπει νὰ κτυπηθοῦν μαζί. Μελετῆστε καὶ κρατῆστε τὶς καινούργιες ἐπιθυμίες πρὶν πετάξετε τὶς παληές, εἰδεμὴ θὰ χαθῆτε μέσα στὴν τρικυμία. Ὁ ἄνθρωπος, ἐνόσω εἶναι ἄνθρωπος χρειάζεται κάποιο σκαλοπάτι γιὰ νὰ σταθῆ, κάποιαν ἰδέα νὰ κρατήση. Ἂς εἶναι ὅμως τὸ ἐλάχιστο δυνατόν. Νὰ μαθαίνετε ὅπως μαθαίνει καὶ ὁ ἀκροβάτης, ἀργὰ καὶ προσεκτικά, γιὰ νὰ γίνετε πιὸ ἀνεξάρτητοι. Πρὶν ἐπιχειρήσετε νὰ πετάξετε τὸ κακὸ τῆς φιλοδοξίας — τὴν ἐπιθυμία γιὰ κάτι, ὅσο λεπτὸ καὶ ὑψηλὸ ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτό σας —, κρατῆστε τὴν ἐπιθυμία νὰ βρῆτε τὸ φῶς τοῦ κόσμου μέσα σας. Πρὶν ἐπιχειρήσετε νὰ πετάξετε τὴν ἐπιθυμία τῆς συνειδητῆς ζωῆς, μάθετε νὰ προσβλέπετε στὸ ἄφθαστο μὲ ἄλλα λόγια, σ' ἐκεῖνο ποὺ ξέρετε πῶς μπορεῖτε νὰ φθάσετε μονάχα στὴν μὴ συνειδητὴ κατάστασι. Γνωρίζοντας ὅτι ὁ σκοπὸς σας εἶναι τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ φέρη συνειδητὴ ἐπιτυχία, ποτὲ ἄνεσι, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ σᾶς ὁδηγήση στὸν προσωπικὸ σας ἑαυτό, σὲ κάποιον οὐρανὸ ἀναπαύσεως ἢ σὲ κάποια θέσι εὐχάριστης δράσεως, — γνωρίζοντας ὅλα τοῦτα, κόψετε ὅλη τὴ δύναμι καὶ ἐξουσία τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς κατώτερης ἀστρικῆς φύσεως.

Ἡ πανοπλία τοῦ πολεμιστοῦ ποὺ σηκώνεται νὰ πολεμήση γιὰ σᾶς στὴ μάχη, ποὺ περιγράφεται στὸ δεύτερο μέρος τοῦ «Φῶς στὴν Ἀτραπό», εἶναι σὰν τὸ πουκάμισο τοῦ εὐτυχισμένου ἀνθρώπου τῆς παληᾶς ἱστορίας: ὁ βασιληὰς ἐπρόκειτο νὰ θεραπευθῆ ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρρώστιες του ἂν κοιμόταν μ' αὐτὸ τὸ πουκάμισο. Ὅταν ὅμως βρέθηκε ὁ μόνος εὐτυχισμένος ἄνθρωπος στὸ βασίλειό του, αὐτὸς ἦταν ἕνας ζητιάνος ξένιαστος καὶ χωρὶς πουκάμισο.

Ὁ κοσμικὸς ἄνθρωπος, ὅσο λεπτὸς καὶ καλλιεργημένος καὶ ἂν εἶναι, ἐμποδίζεται ἀπὸ χίλιες δυὸ σκέψεις, καὶ συναισθήματα ποὺ πρέπει νὰ παραμερισθοῦν πρὶν μπορέση νὰ σταθῆ ἀκόμα καὶ στὸ κατώφλι τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Καὶ πρέπει νὰ σημειώσωμε ὅτι κυρίως ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν πανοπλία ποὺ φορεῖ ἡ ὁποία τὸν ἀπομονώνει. Ἔχει προσωπικὴ ὑπερηφάνεια καὶ αὐτοσεβασμό. Τὰ πράγματα αὐτὰ πρέπει νὰ πεθάνουν καθὼς θ' ἀποσύρεται ἡ προσωπικότης.

Ἡ πορεία ποὺ περιγράφεται στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου εἶν' ἐκείνη ποὺ βγάζει τὸ ὄστρακο τοῦτο καὶ τὸ πετᾶ μακρυὰ γιὰ πάντα.

Τότε ὁ πολεμιστὴς ξεπετιέται ἄοπλος, ἀνυπεράσπιστος, ἀπρόσβλητος ταυτισμένος μὲ τοὺς κατα πιέζοντας καὶ τοὺς πιεζομένους, μαχόμενος ὄχι πιὰ ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ, παρὰ μόνο γιὰ τὸ Θεῖον, τὸ ὕψιστον πάντων.

ΤΟ ΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ἀνεγείρει νέον μέγαρον

Τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀχαρνῶν κτίριον τοῦ Τεκτονικοῦ Ἱδρύματος κατεδαφίσθη, προκειμένου ν' ἀνεγερθῇ στὸ ἴδιο οἰκόπεδο νέον μέγαρον, πρὸς καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ.

Κατὰ τὰ καταρτισθέντα σχέδια, τὸ νέον μέγαρον θὰ περιλαμβάνῃ ὀκτὼ ὀρόφους, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ὑπὸ τὴν γῆν (ἡμιϋπόγειον καὶ ὑπόγειον), τὸ ἀνυψωμένον ἰσόγειον καὶ πέντε ἀκόμη ὀρόφους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ὑψηλότερος εἰς ἐσοχήν. Εἰς τὸ ἡμιϋπόγειον θὰ ἐγκατασταθῇ ἐντευκτήριον, ἑστιατόριον κ.λ.π. χῶροι συναναστροφῆς. Εἰς τὸ ἰσόγειον θὰ τοποθετηθῇ μεγάλη αἴθουσα διαλέξεων, πινακοθήκη κ.λ.π. εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ὀρόφους αἴθουσαι τεκτονικῶν ἐργασιῶν. Τὸ μέγαρον θὰ ἐξυπηρετῆται ἀπὸ δύο ἀνελκυστῆρας καὶ δύο κλίμακας.

Διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μεγάρου τούτου, ὡς λέγει εἰς ἐγκύκλιόν του ὁ Πρόεδρος τοῦ Τεκτονικοῦ Ἱδρύματος κ. Ἀλ. Τζαζόπουλος, «δίδεται ἡ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῶν πραγμάτων λύσις εἰς τὸ ἀπασχολοῦν τὸν Ἑλληνικὸν Τεκτονισμὸν πρόβλημα, τῆς ἀνεγέρσεως μεγάρου ἀναλόγου πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατέχει ἡ Ὀργάνωσις ἐν τῇ Κοινωνίᾳ καὶ δυναμένου ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς νέας ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἑλλάδος ὡς κέντρου τουριστικοῦ, ἐν συσχετίσει πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Μεγάλη Στοὰ τῆς Ἑλλάδος ἀσκεῖ τὸ μυσταγωγικὸν αὐτῆς ἔργον ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ δὴ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν χώραν δηλαδὴ ὅπου ἤκμασαν αἱ Μυσταγωγικαὶ Ὀργανώσεις εἰς τὰς ὁποίας τόσα ὀφείλει ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος».

Ἐν ὄψει, ὅμως, τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου (περιλάμπρου, κατὰ τὰ σχέδια) Τεκτονικοῦ Μεγάρου, ἤρχισαν σημειούμεναι ἀντιδράσεις τῶν φανατικῶν. Ἔτσι, στὸ ὑπ' ἀριθ. 54 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου», ὀργάνου τῆς ἐνορίας Ἁγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν, ἐδημοσιεύθη ἡ ἀκόλουθος δήλωσις:

> «Ἠρωτήθημεν· Θὰ μεταβῶμεν νὰ τελέσωμεν, ἐὰν κληθῶμεν, ἁγιασμὸν ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τῶν κατεδαφισθέντων κτιρίων τῶν μασόνων Ἀθηνῶν τῆς ὁδοῦ Ἀχαρνῶν; Ἀπαντῶμεν· Δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν ἐνορίαν μας. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀνῆκον, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐφημερίων τοῦ ναοῦ μας θὰ μετέβαινεν διὰ νὰ εὐλογήσῃ κτίσμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ στεγασθῇ ἡ μασονία Ἀθηνῶν, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀντιχριστιανικόν, ἀντορθόδοξον καὶ ἀντεθνικὸν ἔργον της»

Σχετικῶς, τὸ μηνιαῖον ἔντυπον «Χριστιανικὴ Δημοκρατία», στὸ τεῦχος Ὀκτωβρίου, ἀφοῦ ἀνεδημοσίευσε τὴν ὡς ἄνω δήλωσιν, διετύπωσε συγχαρητήρια πρὸς τὸν πανοσ. ἀρχιμανδρίτην Ἰάκωβον

Μαλλιαγρὸ καὶ τοὺς συνεφημερίους αὐτοῦ διὰ τὴν στάσιν των, καθὼς καὶ τὴν εὐχὴν νὰ ὁροῦν γρήγορα μιμητὲς τοῦ κλήρου, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ Μασονία ἑτοιμάζεται γιὰ νέα ἐξόρμησι κατὰ κάθε χριστιανικοῦ.

Χρειάζεται μεγάλη ἀμάθεια ἢ μεγάλη ἐμπάθεια γιὰ νὰ ἀποκαλῆ κανεὶς (Ἕλλην ἰδίως) «ἀντεθνικὸν» τὸ ἔργον τοῦ Τεκτονισμοῦ, ὅταν εἶναι ἀποδεδειγμένον ἱστορικῶς ὅτι ὑπὸ Τεκτόνων ἱδρύθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία καὶ βάσει τῶν Τεκτονικῶν μεθόδων ἐλειτούργησε καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν. Ἐπίσης, πρέπει νὰ ἀπουσιάζῃ παντελῶς ἡ καλὴ πίστις γιὰ ν' ἀποδίδεται στὸν Τεκτονισμὸν τάσις «ἀντιχριστιανική», ὅταν ὁλόκληρη ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (μὲ μίαν μόνον ἀντίθετον ψῆφον) ἔχει ἀποφανθῆ ὅτι:

«Ὁ Ἐλευθεροτεκτονισμός, οὐ μόνον οὐδόλως συντελεῖ, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, εἰς μείωσιν τῆς πίστεως τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ σέβεται ἀπολύτως τὸν Χριστιανισμόν, τὰ δὲ μέλη του, καὶ αὐτῶν τῶν ἀνωτάτων βαθμῶν, δύνανται νὰ εἶναι πιστότατα μέλη τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἣν ἀνήκουσιν», καὶ ὅτι «ὁ Ἐλευθεροτεκτονισμὸς δὲν ἔχει ἀντιθρησκευτικὸν χαρακτῆρα, τοὐναντίον ρητῶς τονίζει τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ γίνη δεκτὸς ἐν τῇ Στοᾷ ἂν δὲν δηλώσῃ ἀποδοχὴν τῶν ἀρχῶν τούτων».

Εἶναι λυπηρὸν (ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτον) νὰ ὑπάρχουν φανατικοί, οἱ ὁποῖοι νὰ προτιμοῦν τὴν εὔκολον ὁδὸν τοῦ φραστικοῦ ἀγῶνος ἐναντίον ἀνυπάρκτων ἐχθρῶν τῆς θρησκείας, ἀντὶ τῆς δυσκόλου, ἀλλὰ καὶ μόνης θεοφιλοῦς, ὁδοῦ τῆς θετικῆς καὶ δημιουργικῆς χριστιανικῆς ἐργασίας...

Ὡς πρὸς τὸ προκαλούμενον συγκεκριμένον ζήτημα τῆς τελέσεως ἁγιασμοῦ κατὰ τὴν κατάθεσιν θεμελίου λίθου τοῦ νέου Τεκτονικοῦ μεγάρου, δημιουργεῖται εἰς τὸν γράφοντα ἡ ἀπορία: Ἐρωτοῦν οἱ ἱερεῖς, καλούμενοι εἰς τοιαύτας τελετὰς ἢ ἁγιασμοὺς ἑτοίμων κτιρίων, εἰς τί πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν; Νομίζω, ὄχι. Ἐὰν ἐρωτοῦσαν, νομίζω ὅτι θὰ ἐδίσταζαν νὰ τελέσουν ἱεροπραξίαν εἰς πολλὰ οἰκόπεδα καὶ κτίρια καὶ καταστήματα, τὰ ὁποῖα δὲν χρειάζεται νὰ κατονομασθοῦν. Ἐνῶ, οὐδέποτε θὰ ἦσαν δικαιολογημένοι ν' ἀρνηθοῦν τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας εἰς κτίρια Τεκτονικά, δοθέντος ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς διέπεται ἀπὸ βαθιὰ θρησκευτικότητα καὶ ἀσχολεῖται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἄσκησι τῆς φιλανθρωπίας.

Ἀκριβῶς, αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν εἶχε καὶ ἕνας ἔξοχος Ἱεράρχης καὶ τὴν ἐξεδήλωσεν, ὅταν ἀνεκινήθη παρόμοιον ζήτημα, πρὸ 45 περίπου ἐτῶν.

Ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ ἁγιασμὸς εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βουλῆς τότε Τεκτονικὸν Μέγαρον καὶ ἐζητήθη ἡ συμμετοχὴ ἱερέως ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ, ἐκεῖνος ὅμως ἐδίστασεν, ὁπότε ὁ θεράπων τοῦ μεγάρου ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας, (ἦτο ὁ Μελέτιος Μεταξάκης, μετέπειτα Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας) ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε τὸν ἱερέα καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι δύναται νὰ τελέσῃ τὸν ἁγιασμόν. Μάλιστα τοῦ προσ-

έθεσε: «Μὴ ξεχάσης νὰ ἁγιάσης καὶ στὸ *σκοτεινὸ* δωμάτιο ζήτησε νὰ σὲ ὁδηγήσουν». Διότι, ὁ Ἱεράρχης ἐκεῖνος ἐγνώριζεν ὅτι ὁ «θάλαμος τῶν σκέψεων» εἶναι, ἀληθινά, μία ἀφετηρία ἠθικῆς ἀνοδικῆς πορείας— δοθέντος ὅτι **ΗΤΟ ΚΑΙ Ο ΙΔΙΟΣ ΤΕΚΤΩΝ**

Γι' αὐτό, μπορεῖ νὰ προβλεφθῆ, σχεδὸν μὲ βεβαιότητα, ὅτι θὰ εὑρεθοῦν καὶ *τώρα* κληρικοὶ μὲ σωστὴν ἀντίληψιν περὶ Χριστιανισμοῦ, ἐκτιμῶντες τὸ *φιλοθρησκευτικὸν* ἔργον τοῦ Τεκτονισμοῦ, μὴ λησμονοῦντες δὲ ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ὑπῆρξε καὶ ἰδιαιτέρως *ἐθνικόν*, μὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας πρὸς παλιγγενεσίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐὰν ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης Ἰάκωβος Μαλλιαγρὸς μετὰ τῶν ἐφημερίων του ἔκριναν ὅτι ὀφείλουν νὰ παραστοῦν στὸν προσεχῆ ἁγιασμὸ τῆς θεμελιώσεως τοῦ Τεκτονικοῦ Μεγάρου, νομίζω ὅτι θὰ ἐγίνοντο πολὺ εὐχαρίστως δεκτοί. ἄλλως, τὴν θέσι τους θὰ κατελάμβαναν ἄλλοι κληρικοί, ἄλλης ἐνορίας, ἀκόμη δέ—γιατὶ ὄχι;— καὶ μητροπολίτης τις...

ΓΝΩΜΩΝ

Ἀποφθέγματα — Συνθήματα

Ἂν χάσουμε τὴν ἠθικὴ βάσι παύουμε νὰ εἴμεθα θρησκευτικοί· Ἡ θρησκεία δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ ν᾿ ἀνατρέψη ἢ ν᾿ ἀναπληρώση τὴν ἠθικότητα. Ἐπὶ παραδείγματι, δὲν μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ ζῆ στὴν ψευτιά, τὴν σκληρότητα, τὴν πολυτέλεια καὶ ταυτόχρονα νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι πιστεύη σὲ Θεό.

Γκάντι

Φόβος καὶ μῖσος εἶναι οὐσιαστικὰ ἕνα καὶ μοναδικὸ πρᾶγμα. Ὅποιος δὲν φοβᾶται τίποτε, δὲν θὰ μισήση ποτὲ καὶ ὅποιος δὲν μισεῖ τίποτε δὲν θὰ φοβηθῆ ποτέ.

Ἕλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ

Τὰ μικρὰ πραγματάκια εἶναι ἀπείρως σημαντικώτερα.

Κόναν Ντόυλ

Ἀνάγκη νὰ φέρουμε στοὺς γείτονές μας, τοὺς συμπολῖτες μας, τοὺς ὁμοεθνεῖς μας, σὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ὄντα, ἕνα αἴσθημα εἰρήνης καὶ γαλήνης. Ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν γαλήνη, ἀνάγκη νὰ τοὺς δώσουμε τὸ αἴσθημα τῆς κατακτήσεως, ὥστε ὅλοι, ἀτυχήσαντες, φτωχοὶ ἢ ἀμαθεῖς, νὰ νιώσουν ἕνα αἴσθημα νίκης στὴ ζωή. Τὸ αἴσθημα αὐτὸ κατακτήσεως στὴ ζωὴ ἀναγκαιοῖ σὲ ὅλους μας... Ἡ Τέχνη μᾶς λέγει πῶς μποροῦμε νὰ νιώσουμε τὸ αἴσθημα αὐτό, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό μας. Βαδίζοντας πρὸς τὸ ἄριστον, μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας ὅπως ὁ δημιουργὸς ποὺ στέκει ξεχωρισμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ὅμως εἶναι ἕνα μὲ τὴ ζωή.

Ζιναραγιαντάσα

Παῦλος 'Αμαδέος Ντίναχ

ΜΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

Τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ

ΣΤΗ συμπλήρωση σαρανταδυὸ χρόνων ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς πρώτης μου συνάντησης μὲ τὸν Παῦλο 'Αμαδέο Ντίναχ (1886 - 1924), κατέχει ἐπίμονα τὴ σκέψη μου ἡ ὁλοζώντανη θύμηση τῆς μορφῆς τοῦ παλιοῦ μου κείνου δασκάλου στὰ γερμανικά, ποὺ ἡ γνωριμιά μου μ' αὐτὸν κι ἡ φιλία καὶ τὸ ἐνδιαφέρο ποὺ εἶχε δείξει γιὰ μένα, σταθήκανε τόσο ἀποφασιστικὰ στὴν πορεία τῆς ὅλης μου ζωῆς. 'Αποφασιστικὰ μὲ τὸ ὡραιότερο κι ὑψηλότερο νόημα τῆς εὐεργετικῆς ἐπίδρασης: Χάρη στὶς κατευθύνσεις ποὺ μοῦ εἶχε χαράξει καὶ χάρη στὶς ἀρχὲς καὶ τὶς πεποιθήσεις — τὶς σχετικὲς μὲ «δρόμους προσανατολισμοῦ» σὲ σταδιοδρομία καὶ σὲ πνευματικὲς ἐπιδόσεις — μὲ τὶς ὁποῖες εἶχε κατορθώσει νὰ μ' ἐμπιστίσει στὴ διάρκεια πολλῶν μηνῶν, μπόρεσε ὁ φτωχὸς ἀπὸ οἰκονομικὰ μέσα κι' ἀπὸ ὑποστήριξη φοιτητὴς τῆς νομικῆς κείνου τοῦ καιροῦ, ὁ ὀρφανεμένος τὸ Γενάρη τοῦ 1923 ἀπὸ πατέρα, τὸ δίχως κοινωνικὲς σχέσεις ἐπαρχιωτόπουλο, τὸ «στερημένο ἀπὸ προυποθέσεις ἐπιτυχίας», μπόρεσε νὰ φτάσει κάμποσο ψηλότερα ἀπ' ὅ,τι θὰ πίστευε κανένας πὼς θὰ ἐπιτρέπανε οἱ ἔμφυτες προδιαθέσεις του κι' οἱ ὅροι τῆς ἀρχικῆς του τοποθέτησης ἀπ' τὴ μοῖρα τῆς ζωῆς.

Κατὰ ἕνα τρόπο «αὐτοεξόριστος» κεῖνο τὸν καιρὸ ὁ Πάουλ Ντιναχ ἀπ' τὴν πατρίδα του τὴν 'Ελβετία, κατατρεγμένος στὴν ἀγάπη του, «τελευταῖος ἀπ' τὴν πατρική του οἰκογένεια», ἔχοντας τὴ μόνωση γιὰ μοναδική του συντροφιὰ σὲ μιὰ ἡλικία ἀκμῆς ποὺ μ' ἄλλες συνθῆκες θὰ τοὔδινε δικαίωμα σὲ κάποια εὐτυχία στὴ ζωή, ἀποζητώντας στὴν κλασσική μας γῆ τὸ ἡλιοφῶς ποὺ τόσο εἶχε λείψει ἀπ' τὸν ψυχικό του βίο, ὁ ἄξιος κεῖνος μὰ παραγνωρισμένος «ἐκπαιδευτικὸς» μὲ τὴν ἀνεπανόρθωτα κλονισμένη υγεία, τὄνιωθε σὰ μιὰ μικρὴ εὐτυχία νὰ βρίσκει σὲ μένα ἕναν σύντροφο τῆς μοναξιᾶς του καὶ νὰ κάνει καλὸ σὲ κεῖνον ποὺ τὸν αἰσθανόταν σὰν τὸν μικρότερο ἀδερφό του καὶ τὸν ἐκτιμοῦσε — μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴ θεληματικότητά του τοῦ ἀγωνιστῆ στὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν «κοινὴ μοῖρα τῆς ὀρφάνιας» καὶ γιὰ τὸ περιστατικὸ πὼς δὲ βαριόμουνα τὴ συντροφιά του καθὼς οἱ ἄλλοι συνομήλικοί μου κείνης τῆς ἐποχῆς κι' οὔτε μὲ κούραζε ἡ ἄγνοιά του νὰ μιλεῖ τὴ γλῶσσα μας.

Μάταια εἶχε σταθεῖ ἄλλως τε ἡ προσπάθειά μου «νὰ τοῦ βρῶ μαθήματα». Τοὺς ἀθηναίους συμφοιτητὲς δὲν ἤμουνα σὲ θέση νὰ τοὺς ἐπηρεάσω. Κι' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μου — ποὺ ἔμεναν ἐδῶ νοικιάζοντας φοιτητικὰ δωμάτια τὸ χειμῶνα καὶ περνούσανε τὰ καλοκαίρια στὴν Εὔβοια — ἐλάχιστοι εἴχανε ἐνδιαφέρο γιὰ γερμανικά. 'Ο Ντίναχ ἤτανε ἕνα ὄνομα χωρὶς ἀπήχηση γιὰ κείνους. Τελικὰ πέρασε ἀφανὴς ἀπ' τὴν πόλη μας σ' ὅλη τὴ χρονικὴ διάρκεια τῆς ἐδῶ διαμονῆς του. Κεῖνο τὸν καιρὸ ὁ Κιζερίτσκυ ἤτανε ὁ «ἰδεώδης δάσκαλος» γιὰ ἰ-

διαίτερα μαθήματα στὴ γλῶσσα τοῦ Γκαῖτε καὶ τοῦ Σίλλερ. Παράλληλα μὲ τὴν γερμανικὴ Σχολὴ — τότε, θαρρῶ, γειτονικὰ στὸν Ἅγιο Νικόλαο, στὰ Πευκάκια — καὶ μὲ τὶς σχολὲς τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Νέων καὶ τῆς φοιτητικῆς μας λέσχης, κεῖνος ἤτανε ποὺ συγκέντρωνε τὴν προτίμηση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου καὶ γενικώτερα τῆς νεολαίας κείνης τῆς ἐποχῆς, χάρη στὴν ἔξοχη, καθὼς λέγανε, μέθοδό του καὶ στὴ σωστὴ προφορά του.

Μάταια εἶχα προσπαθήσει. Στοὺς στενούς μου φίλους — στὸν Τάκη Ἀγγελῆ, τὸν κατοπινὸ ἄξιο κρατικὸ λειτουργὸ καὶ φανατικὸ πεζοπόρο κι' ὀρειβάτη, στὸ Θανάση Μαντέκο, τὸν ὑστερότερα ὑγιεινολόγο — κατάλαβα πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ μιλήσω γιὰ δεύτερη φορὰ γιὰ τὸν Ντίναχ. Στὸ Γιάννη Παπαζαχαρίου, στὸν Κυριάκο Σπηλιόπουλο, στὸν Φίλιππο Ἀγγελῆ, θἄτανε μάταιο καὶ νὰ δοκιμάσω — κεῖνοι εἴχανε κιόλα τοὺς δασκάλους τους. Ὅσο γιὰ τοὺς συμπολίτες μου, ὁ Γιάννης Παπαδημητρίου, ὁ κατοπινὸς ἐξαίρετος ἀρχαιολόγος, ἦρθε σὲ ἔξη ἢ ἑφτὰ μαθήματα, ἂν θυμοῦμαι καλά, κι' ὕστερα μᾶς ἄφησε μονάχους πάλι. Δὲ μποροῦσε λέει, ν' ἀκούει τὸ δάσκαλό του νὰ προφέρει Σέμμεριν ἀντὶς γιὰ Ζέμμεριν κι' ἄλλα παρόμοια. Κι' ὁ Ἀντρέας Κούκουζας, ὁ πρόωρα φευγάτος μας «προικισμένος» νέος ἐπιστήμονας τῆς φαρμακευτικῆς χημείας, ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια τὸν ἐχάσαμε ἀπὸ αὐτοκινητιστικὸ δυστύχημα στὰ περίγυρα τῆς Λυὼν — ὅπου ἤτανε μαθητὴς τῆς ἐκεῖ στρατιωτικῆς φαρμακευτικῆς Σχολῆς — κεῖνος σ' ἕνα μονάχα μάθημα τοῦ Ντίναχ παραστάθηκε. Τὸ μεγάλο του πάθος ἦταν ἡ ἐπιστήμη του, ἡ προτίμησή του σὲ ξένες γλῶσσες ἤτανε τὰ γαλλικὰ κι ὁ μεγάλος του φόβος στὴ ζωὴ ἤτανε, μήπως ἀντὶς γιὰ ἐρευνητής, ἀναγκαστεῖ νὰ γενεῖ κάποτε ἐπαγγελματίας φαρμακοποιός.

Τὴν πιότερο ἀπροσδόκητη ἐπεξήγηση ἀρνητικῆς ἀπάντησης γιὰ τὰ μαθήματα τοῦ Ντίναχ μοῦ τὴν εἶχε δώσει, θυμοῦμαι, ἕνας μακεδόνας σπουδαστὴς καὶ γνώριμός μου κείνου τοῦ καιροῦ, γόνος φανατικοῦ φιλελευθέρου γαιοκτήμονα: Πῶς «δὲν πάει νὰ διδαχτεῖ ἀπ' τὸ γυιὸ τῆς αὐστριακῆς». Λίγα χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸν ἐθνικὸ διχασμὸ τοῦ 1916 ὁ τρόπος τῆς σκέψης ἤτανε πάντα ἔντονα ἐμποτισμένος ἀπὸ χροιὰ πολιτικὴ ἀνάμεσα στοὺς φοιτητικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1922. Καὶ στὴν κρίση τοῦ συναδέλφου μου ἡ στάση ποὺ ἡ χώρα τῆς μητρικῆς οἰκογένειας τοῦ Ντίναχ εἶχε κρατήσει ἀπέναντι στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ λαοῦ μας, στὴ διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου, ἔπρεπε νὰ βαραίνη περισσότερο ἀπ' τ' ἀδιαμφισβήτητα προσωπικὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τοῦ δασκάλου μου.

Γιατὶ πραγματικὰ ὁ Ντίναχ ἤτανε ποτισμένος ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Θἄθελε, λέει, νἄχε γεννηθεῖ Ἀθηναῖος καὶ θωροῦσε τὴν κλασσικὴ μας γῆ γιὰ δική του πατρίδα. Κι οὔτε ἔκανε ἄλλως τε τὴν παραμικρὴ διάκριση μέσα στὴν καρδιά του ἀναμεταξὺ γερμανοφώνων κι ἑλλήνων καὶ λατινογενῶν. Γι' αὐτὸν οἱ εὐρωπαῖοι λογίζουνταν σὰ μιὰ μεγάλη οἰκογένεια, ἔτσι καθὼς εἶνε, λέει, συγκληρονόμοι τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πνεύματος, «παιδιὰ κοινῆς πατρίδας», κοινωνοὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας μὲ τὶς κατάβαθες ἑλληνικὲς καὶ χριστιανικὲς καὶ λατινικὲς ρίζες, μέτοχοι κοινοὶ τοῦ τρισένδοξου μεσογειακοῦ μας πολιτισμοῦ.

Κεῖνο τὸν καιρὸ κανένας δὲν ἤξερε γιὰ τὶς ἀπίστευτες ἐνορατικὲς ἱκανότητες τοῦ Ντίναχ — οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος. Μόνο θυμοῦμαι ποὺ κάποια φορὰ ὁ Γιάννης Παπαδημητρίου ἔκανε τὴν παρατήρηση «γιὰ τὴν καταπληκτικὴ του μνήμη». Μοῦ ἤτανε γνωστὴ αὐτὴ ἡ ἐξαιρετικὴ δύναμη μνήμης τοῦ δασκάλου μου ἀπὸ κάμποσα προηγούμενα περιστατικά. Νέοι κι ἄπειροι καθὼς ἤμασταν, δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε — μονάχα τὸ θυμητικό του, ποὺ ἦτανε «μοναδικό», μᾶς εἶχε κάνει βαθύτατη ἐντύπωση. Ὁ Ντίναχ ἀπόφευγε ἄλλως τε νὰ μιλεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὴν ζωὴ του καὶ γιὰ τὰ ὅσα εἶχε περάσει πρὶν ἀπ' τὸν ἐρχομό του στὴν Ἑλλάδα. Ἔδινε ὅμως τὴν εἰκόνα πὼς μέσα σὲ κεῖνο τὸ ἀσθενικὸ κορμί, τὸ δοκιμασμένο

ἀπ' τὴν ἀρρώστεια, φώλιαζε μιὰ ψυχὴ - φλόγα. Ἤτανε μέρες ποὺ ἔμοιαζε ὅλος πνεῦμα. Θἄλεγες πὼς ἡ χλωμάδα του κι ἡ ἀσκητική κάμποσες φορὲς ὄψη του δὲν ἤτανε ἄλλο παρὰ ἡ ὑποχώρηση τοῦ ἀδύναμου κείνου σωματικοῦ ὀργανισμοῦ μπροστὰ στὴν ἰσχὺ τῆς νοητικῆς καὶ ψυχικῆς ἰδιοσυγκρασίας, ποὺ λὲς κι εἶχε τὴν τάση νὰ κάμπτει ὁλοένα πιὸ πολὺ τὸ λιγότερο ἀνθεκτικὸ κεῖνο περίβλημα. Ἤτανε ἡ ζωντανὴ διάψευση τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ «γερὸς νοῦς μέσα σὲ γερὸ σῶμα».

Οἱ γενικώτερες πνευματικές του δυνατότητες εἴχανε σταθεῖ ἄλλως τε γιὰ μᾶς ἀπρόσιτες κι ἀστάθμητες κι ἄγνωστες ὥς τὸ τέλος. Ἤτανε ἕνα μυαλὸ σχετικὰ μέτρια μὲ ἐντοπισμένες διαισθητικὲς καὶ προφητικὲς ἱκανότητες ἢ ἤτανε πνεῦμα ἐξαιρετικό; Ποιὸς ἤτανε στὴν πραγματικότητα ὁ βαθμὸς τῆς μόρφωσής του; Δὲ θὰ μπορούσαμε τίποτα νὰ ποῦμε. Γιὰ τὴ μνήμη του μονάχα ξέραμε πὼς ἤτανε ἕνα «φαινόμενο», μὲ ἀπίθανη ἱκανότητα ἀποθησαύρισης. Καθὼς ἕνας ἀριθμομνήμονας στὶς μαθηματικὲς πράξεις, ἔτσι καὶ κεῖνος μὲ εἶχε, θυμοῦμαι, κάμποσες φορὲς καταπλήξει, σὲ ἄλλες σφαῖρες ἀπομνημόνευσης — ὄχι σὲ ἀριθμοὺς — ἀπαγγέλλοντάς μου Σίλλερ καὶ Δάντε στὸ πρωτότυπο καὶ Ἴψεν σὲ γερμανικὴ μετάφραση, μὲ ἀκρίβεια στὴν ἐντέλεια καὶ σ' ἔκταση τέτοια, ποὺ ἔδειχνε κάθε φορὰ πὼς ἡ φωνή του κουραζότανε πολὺ πρωτήτερα ἀπ' τὴν μνήμη του. Τῆς τελευταίας αὐτῆς ἡ εὐχέρεια ἤτανε σχεδὸν ἀπεριόριστη.

Μόνο μιὰ φορὰ μοῦ εἶχε μιλήσει γιὰ τὶς δυό του ἀρρώστειες τοῦ 1917 καὶ τοῦ 1921 στὴ Ζυρίχη — συμπτώματα ληθαργικοῦ ὕπνου ἢ κάτι παρόμοιο κι ἀνάμεσά τους ἕνα μεγάλο διάλειμμα, μιὰ χρονικὴ ἀπόσταση τεσσάρων χρόνων — ποτέ ὅμως δὲν εἶχε κάνει σὲ κανέναν λόγο γιὰ τὸ σπανιώτατο καὶ θαυμαστὸ φαινόμενο παραψυχολογίας ποὺ ἦρθε καὶ δέθηκε στὴν πορεία τῆς ζωῆς του σὲ συνάρτηση μὲ τὴ δεύτερη ἐκδήλωση, κείνη ποὺ εἶχε κρατήσει πολλοὺς μῆνες, ἀπ' τὸν Μάϊο τοῦ 1921 ὣς τὸν Μάιο τοῦ 1922 Ἐπιφυλαχτικὸς, κλειστὸς στὸν ἑαυτό του, προσεχτικὸς στὶς ἐκφράσεις του καὶ πάντα του συγκρατημένος, δὲν εἶχε ποτὲ ἐξωτερικευτεῖ, δὲν εἶχε ποτὲ μιλήσει γι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο. Κι οἱ ἑλβετοὶ γιατροὶ τοῦ 1921 κι ὥς τὸ 1922 ἤτανε τὸ ἴδιο ἀνυποψίαστοι γι' αὐτό, ὅπως κι οἱ ἄνθρωποι τοῦ στενότερου περιβάλλοντός του στὴν πατρίδα του — ἂν ὑποθέσει κανένας πὼς εἴχανε τότε βρεθεῖ φιλικὰ του πρόσωπα νὰ τὸν περιστοιχίζουνε, γιατὶ καθαυτὸ δική του οἰκογένεια δὲν εἶχε πιὰ κείνη τὴν ἐποχή.

Ἔτσι ἀφανὴς διάβηκε ἡ ζωὴ τοῦ Ντίναχ κι ἔτσι ἄγνωστος πέρασε ἀπ' τὴν σφαῖρα μας ὁ ἄνθρωπος «μὲ τὴ μοναδική κι ἴσως ἀδευτέρωτη προσωπικὴ μοῖρα», ὁ ἄνθρωπος «μὲ τὴ διπλῆ ὕπαρξη», διπλῆ χάρη στὸν πλοῦτο καὶ στὸ περιεχόμενο τῶν ζωντανῶν ἐντυπώσεων, μὲ τὶς ὁποίες βρέθηκε ξάφνου κατεχόμενο τὸ πνεῦμα του ξυπνώντας στὰ μέσα τοῦ Μάη τοῦ 1922 στὸ κρεββάτι μιᾶς κλινικῆς. Θὰ τοῦ τὰ διάβαζε, φαίνεται, κάποιος ὅλα κεῖνα, ὅσον καιρὸ ἤτανε κοιμισμένος — ἔτσι θἄλεγε ἡ «θετικὴ» ἐπιστήμη — κι ἀσύνειδα τὸ θυμητικό του μπόρεσε καὶ τ' ἀπορρόφησε καὶ τἄκανε χτῆμα του ὅλα κεῖνα τὰ ἐξαίσια πράγματα. Δὲν ξέρω, ἴσως ἔτσι νἄνε. Ἕνας πνευματιστὴς ἢ γενικώτερα ξένος πρὸς τὴν πραγματιστικὴ νοοτροπία θἄλεγε πὼς «βρισκότανε σ' ἐπικοινωνία μὲ τὸ Ὑπερνοητὸ» ὅλον κεῖνο τὸν καιρό. Ὅπως κι ἂν εἶνε, ἐμφανίζει στὰ χειρόγραφά του ὁ Ντίναχ σὰν «ἐμπειρία» καὶ σὰν «βιώματα» ὁλόκληρη τὴ σειρὰ τῶν ἀπίστευτων κείνων περιστατικῶν. Ὄχι πὼς τοῦ τὰ εἴπανε οὔτε πὼς τοῦ τὰ εἴχανε διαβάσει, μὰ πὼς «τὰ ἔζησε». Μ' ἄλλα λόγια ὁ Ντίναχ σὰ συγγραφέας εἶναι ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος, μὲ ἐκδηλώσεις θἄλεγες ἀντίθετες ἀπὸ κεῖνες τοῦ Ντίναχ - συνομιλητή. Ὅσο ἐπιφυλαχτικὸς καὶ κλεισμένος ἤτανε σὲ κάθε του προφορικὴ ἐξωτερίκευψη, ἄλλο τόσο αὐθόρμητα βλέπει κανένας ν' ἀνοίγει τὴν καρδιά του μέσα σὲ κεῖνα του τὰ χειρόγραφα, σ' ὅλη τὴν ἔκταση αὐτῶν τῶν τελευταίων.

Τὶς γνῶμες του καὶ τὶς ὁδηγίες του σὲ θέματα σπουδῶν καὶ σὲ πορεία σταδιοδρομίας καὶ γενικώτερα

ζωῆς — τὶς παραινέσεις ὡριμότερου φίλου καὶ «μεγαλύτερου ἀδερφοῦ» — τὶς δεχόμουνα δίχως πολλὴ συζήτηση ὅσο καιρὸ τὸν εἶχα κοντά μου. Θυμοῦμαι ποὺ μοῦ σταθήκανε κάμποσες φορὲς πολύτιμες, στὴν ἔλλειψη καθοδήγησης ἀπὸ πατέρα κι ἀπὸ πρεσβύτερους στενοὺς συγγενεῖς. Ὅταν ἐκεῖνος ἔφυγε ἀπ' τὴ ζωή, περνοῦσα τὰ ὅσα μοῦ εἶχε πεῖ ἀπ' τὴ δική μου κρίση, ὁλοένα καὶ περισσότερο. Δὲ μ' ἐπηρέαζε πιά. Κι ἄλλως τε δὲν τήρησα ποτὲ κατὰ γράμμα τὰ ὅσα μοῦ εἶχε πεῖ. Δὲν τοῦ τὰ συζητοῦσα, μὰ δὲν τὰ τήρησα ποτὲ κατὰ γράμμα. Σὲ κεῖνον ὅμως χρωστῶ τὸ ὅτι ἀπαλλάχτηκα πολὺ νωρὶς ἀπὸ κάμποσους περισπασμοὺς κι ἐκδηλώσεις πολυπραγμοσύνης, ποὺ θὰ μπορούσανε νὰ μοῦ εἴχανε καθυστερήσει τὶς σπουδές μου. Δίχως νὰ χάσω τὴν ἱκανότητα νὰ ξεχωρίζω τὴν καλῆς ποιότητας μουσική, ἔκανα ὅμως μὲ θεληματικότητα ἀραιότερες τὶς ἀκροάσεις μου συμφωνικῆς ὀρχήστρας ἀπ' τὸ ὑπερῷο — θαρρῶ στὸ «Ὀλύμπια» κεῖνο τὸν καιρὸ — καὶ παράτησα ὁριστικὰ τὰ ἀρχινισμένα μαθήματα θεωρίας στὸ Ὠδεῖο Ἀθηνῶν καὶ τὸ σολφὲζ μὲ τὸν Γιώργη Σκλάβο. Χωρὶς νὰ χάσω ὁλότελα τὴν ἐπαφή μου μὲ τὰ καλὰ φιλολογικὰ κείμενα, ἔρριξα ὅμως περισσότερο τὸ «βάρος μελέτης» στὰ νομικά μου, μιὰ κι εἶχα χαράξει πρὸς ἐκείνη τὴν κατεύθυνση τὴ γραμμή μου ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Καὶ χωρὶς ν' ἀφήσω ἐντελῶς τὴν πεζοπορία καὶ τὴ σωματικὴ ἄσκηση, ἀραίωσα ὅμως πολὺ τὶς ὁλοήμερες ἐκδρομὲς κι ἀφιέρωνα κάμποσα κυριακάτικα πρωινὰ σὲ μελέτη γιὰ φροντιστηριακὲς ἀσκήσεις καὶ γιὰ τμηματικὲς ἐξετάσεις.

Τὶς παραπέρα συστάσεις του δὲν τὶς προσδεχόμουνα ἀτόφιες. Μοῦ εἴχανε ἀρέσει οἱ ἰδέες του γιὰ πίστη σε προσωπικὰ ἰδανικὰ στὴ ζωὴ καὶ στὴ σταδιοδρομία, γι' αὐτοπεποίθηση, γιὰ ἐμμονὴ στὸν τελικὸ σκοπό, στὴν ἐπιτυχία, γιὰ κατευθυντήριες κεντρικὲς γραμμὲς στὴν «ἡρωϊκὴ πορεία ζωῆς ἑνὸς νέου ἀνθρώπου ποὺ νὰ διαθέτει πολὺ λίγα μέσα», γιὰ τὸ νόημα τοῦ ἠθικοῦ χρέους ἀπέναντι στὴν πατρικὴ οἰκογένεια καὶ στὸ κοινωνικὸ σύνολο, κι ἀκόμα μοῦ εἴχανε ἀρέσει οἱ γενικώτερες ἀξιολογικὲς του πεποιθήσεις κι ἡ πίστη του σὲ πνευματικὲς κι ἠθικὲς ἀξίες. Δὲ μποροῦσα ὅμως νὰ ἐπιδοκιμάσω πέρα γιὰ πέρα καὶ τὴν κάπως ἀπόλυτη διάκριση ποὺ συνήθιζε νὰ κάνει — «ἀξία» κι «ἀπαξία» στὰ πλαίσια τῆς φιλοσοφίας του γιὰ τὴ ζωὴ — ἀναμεταξὺ στὴν καθαρὴ πνευματικὴ δημιουργία ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη στὴν ἄσκηση λειτουργημάτων καὶ γενικώτερα βιοποριστικοῦ ἔργου. Ἂν καὶ δὲ μ' ἀφήσαν ὁλότελα δίχως ἐπίδραση κι αὐτὲς οἱ τελευταῖες του ἰδέες, ἔβρισκα ὅμως πὼς εἶνε ἐφαρμόσιμες στὶς ὡριμότερες μονάχα ἡλικίες καὶ πὼς δὲν πρέπει νὰ λέγουνται σὲ νέους ἀνθρώπους. Δὲν ξεχνοῦσα πὼς ὁ ἴδιος ὁ Ντίνος εἶχε μείνει ἄνεργος στὴ ζωή του καὶ πὼς ἡ κυριώτερη αἰτία γι' αὐτὸ ἤτανε αὐτές του οἱ πεποιθήσεις.

Ἀνάμεσα σ' ἄλλα καταφρονοῦσε κάθε προσδοκία ἀμοιβῆς γιὰ ἔργο πνευματικὸ καὶ πίστευε πὼς «οἱ μεγάλοι ἄνεργοι τῆς ἱστορίας, κεῖνοι εἶνε ποὺ εἴχανε χτίσει λίθο πρὸς λίθο στὸ διάβα τῶν χιλιόχρονων τὸ πνευματικὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ». Κι ἔφερνε καὶ χίλια - δυὸ παραδείγματα, κάνοντας ἀρχὴ ἀπ' τὴν κλασικὴ ἐποχὴ στὴν ἀττικὴ γῆ —τὸ Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα— κι ὕστερα μιλώντας γιὰ τοὺς ρωμαίους καὶ γιὰ τὴν Ἀναγέννηση καὶ γιὰ τὸ δυτικὸ πνεῦμα — ἀνάμεσα σ' ἄλλους ἀνάφερε, θυμοῦμαι τὸν Ρουσσὼ καὶ τὸν Τολστόη — καὶ μιὰ μέρα ἔφριξε μὲ τὴν ἰδέα πὼς ὁ Σοῦμπερτ λογουχάρη θὰ μποροῦσε νἄχε καταφέρει νὰ πάρει μιὰ πολὺ ἱκανοποιητικὰ ἀμειβόμενη θέση ἀρχιμουσικοῦ στὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ τῆς Βιέννης, ἀνταλάσσοντας ἕνα μέρος τοῦ ἐξαίσιου δημιουργικοῦ του ἔργου μ' ἐπαγγελματικὴ ὀργανωτικὴ ἐνασχόληση καὶ θυσιάζοντας ἔτσι τὴν προίκισή του μὲ τὸ θεϊκὸ δῶρο τῆς ἁρμονίας.

Ἰδίως τὸν τρόμαζε ἡ ἀγχώδης μορφὴ τῆς ἐπιθετικῆς βιοπάλης τῆς ἐποχῆς του — μήπως καὶ τώρα, ὕστερ' ἀπὸ μισὸ σχεδὸν αἰῶνα, εἶνε καλύτερη ἡ κατάσταση; — ὁ «πυρετὸς ζωῆς» τῶν «μπίζνεσμεν» οἱ «ὅροι τῆς νεώτερης ζωῆς» γενικώτερα, ποὺ

δὲν ἀφήνουνε, λέει, ποτὲ περισσευούμενο καιρὸ γιὰ τὴν πνευματικὴ αὐτοδιάθεση τοῦ ἐργαζόμενου ἀνθρώπου καὶ ποὺ ἀποκλείουνε κάθε δυνατότητα περισυλλογῆς κι αὐτοσυγκέντρωσης, «κάθε ἀνταπόκριση σὲ φωνὲς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ σὲ κλήσεις ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου ἑνὸς ἄξιου στοχαστῆ».

Σύμφωνα μὲ τὶς πεποιθήσεις τοῦ Ντίναχ, ἐπιτυχία ἀληθινὴ στὴ ζωὴ εἶνε ἡ ἀξιολογικὰ μεστὴ σὲ περιεχόμενο — «ὄχι σ' ἔκταση» μοῦ εἶχε πολλὲς φορὲς τονίσει — πνευματικὴ δημιουργία κι ἐν γένει κάθε ἄλλο παρὰ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐπίπλευση καὶ διάκριση. «Μὴν ἐπιδιώξεις ποτέ», θυμοῦμαι ποὺ μοῦ ἔλεγε, «ποτὲ μὴν ἐπιδιώξεις ἐσὺ θέσεις καὶ λειτουργήματα, ἀλλὰ ν' ἀφήνεις νὰ σοῦ τὰ προτείνουνε καὶ νάχεις τὴ δύναμη ν' ἀρνιέσαι κάποτε καὶ νὰ κάνεις ἐπιλογή. Μὴ γυρέψεις ποτὲ τίποτα ἀπὸ «ἐπιβραβεύσεις» ἢ ἀπὸ ἄλλης λογῆς ἐκδηλώσεις κοινωνικῆς ἀναγνώρισης. Ἄφησέ τες νἄρχουνται μόνες τους. Ἀφοσιώσου στὸ δημιουργικό σου ἔργο, χωρὶς ν' ἀνεχτεῖς ποτὲ νὰ βάζεις τὸν ἑαυτό σου κάτω ἀπ' τὴν κρίση τῶν ἄλλωνῶν. Τὸ ἀντίθετο, γίνου ἄξιος νὰ τοὺς κρινεις ἐσύ»

Τὴν ἀγάπη μου γιὰ τὰ νομικὰ κι ὑστερότερα γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐπιστῆμες τὴν χρωστῶ στὸν Ντίναχ καὶ στὴν ἐπανειλημμένα ἐκδηλωμένη σὲ μένα πεποίθησή του γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς μορφῆς σύνδεσης σχεδὸν συναισθηματικῆς τοῦ ἐπιστήμονα μὲ τὸν κλάδο ποὺ ἔχει διαλέξει. Τὸ ἴδιο, στὸν Ντίναχ χρωστῶ τὴν τόνωση τῆς ἔμφυτης κλίσης μου στὴν ἱστορία καὶ στὴ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄσχετο ἂν οἱ ἰδέες μας στὰ περισσότερα σημεῖα δὲν ταιριάζανε κι ἂν ἐγὼ προσπάθησα μάταια κάμποσες φορὲς νὰ τὸν πείσω λ.χ. — ὅσο μοῦ ἦτανε βολετὸ μὲ τὴ νεανική μου ἀδαημοσύνη κι ἀφέλεια καὶ μὲ τὴν πολὺ περιωρισμένη μου ἱκανότητα χρήσης τῆς μητρικῆς του γλώσσας, στὸν προφορικὸ ἰδίως λόγο —νὰ τὸν πείσω γιὰ τὴ βασιμότητα τῆς φιλοσοφικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς ούμανιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἰσότητας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἀνεξάρτητα φυλῆς ἢ χρώματος, καὶ γιὰ τὸ λανθασμένο τῆς προκατάληψης γιὰ διακρίσεις φυλετικὲς καὶ γιὰ κατώτερες ἀπὸ φυσικοῦ τους φυλές. Γιατὶ ὁ ἥμερος στὰ αἰσθήματα Ἑλβετός, ὅσο κι' ἂν τὸ παραμικρὸ στὶς ἰδέες του δὲν προοιωνιζότανε τὶς ρατσιστικὲς θεωρίες τῆς ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια ἀγριότητας, ἔτρεφε ὅμως γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς λευκῆς φυλῆς — σχεδὸν πέρα γιὰ πέρα γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς φυλῆς αὐτῆς, ὄχι γιὰ τοὺς «καθαρόαιμους ἄριους» μονάχα — φανερὸ θαυμασμὸ κι' ἕνα εἶδος «πρατίμηση» καὶ πίστη στὰ ἱστορικά τους πεπρωμένα. Μιλοῦσε γιὰ τὸ «ξεκίνημα τοῦ πολιτισμοῦ» ἀπ' τὴν ἀνατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου, ἀπ' τὴν Αἴγυπτο κι' ἀπ' τὴν Κρήτη κι' ἀπὸ τὴν ἰωνικὴ Μικρασία κι' ἀπ' τὶς αἰολικὲς ἀποικίες κι' ἀπ' τὴν κάτω Ἰταλία κι' ἀπ' τὴν κυρίως Ἑλλάδα κι' ἀπ' τὴν Γαλιλαία, γιὰ τὸ ἅπλωμά του στὴν Εὐρώπη, γιὰ τοὺς ρωμαίους, γιὰ τοὺς λαοὺς τοῦ βορρᾶ, γιὰ τὴν Ἀναγέννηση, γιὰ τὸ δυτικὸ πολιτισμὸ καὶ φαινότανε σὰν μέσα σὲ μιὰ ἔμπνευση κεῖνες τὶς ὧρες.

Ἀλλόκοτος ὅμως «προφήτης» ὁ δάσκαλος. Οἱ ἐνορατικές του ἱκανότητες περιοριζόντουσαν πάντα τους στὰ γενικὰ — εἴτε στὰ κοντινὰ μελλοντικὰ εἴτε στ' ἄλλα τῆς μεγάλης χρονικῆς ἀπόστασης, τῆς μακρινῆς κείνης ἐποχῆς ποὺ ἐξιστορεῖ πὼς τὴν «εἶδε» καὶ πὼς την «ἔζησε» — μὲ τόση μονομέρεια στὰ γενικά, ὥστε ἦτανε ἀδύνομος νὰ πεῖ τὸ παραμικρὸ γιὰ τὴν παραπέρα πορεία τῆς ζωῆς τῶν πιὸ κοντινῶν του προσώπων. Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο μιὰ ἁπλῆ νεοφώτιστη τσιγγάνα χαρτομάντισσα θὰ μποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ τὸν συναγωνιστεῖ καὶ νὰ τὸν παραβγεῖ. Ἔτσι καὶ γιὰ τὶς δεκαετηρίδες —ποὺ ἔρχουνταν— τῆς δικῆς μου προσωπικῆς μοίρας, γιὰ τὰ χρόνια ποὺ κοντοζυγώνανε τῆς δικῆς μου ἀτομικῆς ζωῆς, δὲν εἶχε μπορέσει τίποτα τὸ συγκεκριμένο νὰ μοῦ πεῖ. Στὶς ἀπευθυνόμενες προσωπικὰ σὲ μένα παραινέσεις του νἄχω ὑστερότερα τὴ δύναμη ν' ἀφήσω ἔγκαιρα κάθε ἄσκηση διοικητικῆς ἐξουσίας ἢ ἐπαγγελματικῆς δραστηριότητας καὶ ν' ἀφιερωθῶ ἀποκλειστικὰ σ' ἔργο καθαρῆς πνευματικῆς δημιουργίας, εἶχε ὑπ' ὄψη του —ἀκαθόριστα καὶ διαζευκτικὰ— στὴν ἀ-

ποφατική πλευρὰ τῆς σύστασής του εἴτε λειτούργημα πολιτικῆς δικαιοσύνης εἴτε ἄσκηση δικηγορίας καὶ στὴ θετική της ὄψη νοοῦσε τὴν ἐπιστημονικὴ στὰ νομικὰ ἔρευνα —χωρὶς κανένα καθορισμὸ εἰδικώτερου κλάδου— καὶ τὴ συγγραφικὴ ἐργασία. Στὶς ὁδηγίες του νὰ μὴ βάζω ποτὲ τὸν ἑαυτό μου κάτω ἀπ' τὴν κρίση τῶν ἄλλονῶν εἶχε τὴ σκέψη του σὲ συλλόγους ἐπαγγελματικοὺς ἢ σὲ κλαδικὲς ἑνώσεις καὶ στὶς συλλογικές τους διοικήσεις. Γιὰ κεῖνον δὲν ἤμουνα ὁ μελλοντικὸς λειτουργὸς τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης οὔτε ὁ καθηγητὴς Σχολῆς πολιτικῶν ἐπιστημῶν —δὲν ἤξερε τίποτα γι' αὐτὰ νὰ πεῖ — ἀλλὰ γενικὰ κι ἀκαθόριστα ὁ νομικός. Ὅλο κι ὅλο ὅ,τι ἤξερε ἀπ' τὶς σπουδές μου κείνου τοῦ καιροῦ, ποὺ μοὔδινε τὰ μαθήματα τῆς γλώσσας μὲ τὴν προφορὰ τοῦ βιεννέζου.

Κάθε πρόγνωση καὶ πρόρρηση μελλοντικῶν περιστατικῶν, κάθε πέρα ἀπ' τὶς αἰσθήσεις ἀντίληψη, ἤτανε ἀνέφικτες γι' αὐτὸν κι' ἔμειναν γιὰ πάντα του ἀνέφικτες, προκειμένου γι' ἀτομικὲς περιπτώσεις. Καὶ μ' ἐξαιρετικὴ ἄλλως τε δυσχέρεια ἐξωτερικεύουνταν κεῖνες στὸν προφορικό του λόγο κάθε φορὰ ποὺ τὸ ἀντικείμενο ἤτανε οἱ προσεχεῖς ἐξελίξεις ζωῆς κοινωνικῶν ὁμάδων ἢ λαῶν καὶ γενικώτερα ἡ ἐπικείμενη πολιτιστικὴ πορεία. Στὰ κατάλοιπά του ὅμως χειρόγραφα καταδείχνεται σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο θέμα ἕνας ἀληθινὸς χείμαρρος πιστῆς καὶ συγκεκριμένης κι ἐπαληθευμένης —ὡς τὰ τώρα τοὐλάχιστο, γιὰ μισὸ σχεδὸν αἰῶνα— ἀφήγησης. Μιᾶς ἀφήγησης τόσο συναρπαστικῆς καὶ τόσο λεπτόλογα περιγραφικῆς, ποὺ θἄλεγε κανένας πὼς τὰ κατάλοιπα τοῦ ἐλβετοῦ «μύστη» ἐπέχουνε θέση μιᾶς «συνεχιζόμενης γιὰ πολύμακρα χρονικὰ διαστήματα ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ στὴν εὐρωπαική μας ἤπειρο», καθὼς εἴχανε πεῖ γι' αὐτά, ὄχι ὁλότελα ἄδικα, δυὸ ἢ τρία ἄξια πρόσωπα ποὺ εἴχανε τύχει νὰ διαβάσουνε τὰ χειρόγραφα τὸν καιρὸ τοῦ δευτέρου παγκόσμιου πολέμου καὶ τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς τῆς χώρας μας, τότε ποὺ ὁ τρόπος ζωῆς μᾶς ἄφηνε ἀκόμα χρονικὰ περιθώρια διαθέσιμα γιὰ ἀνάγνωση. Στὰ χειρόγραφα κεῖνα ὁ **Πάουλ Ἀμαδέος Ντίναχ** καταδείχνεται ὁ «προγνώστης», ὁ «προφήτης», ὁ «μυημένος», ὁ «μνήμονας», ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ μοναδικὴ κι ἀδευτέρωτη μοῖρα προσωπικῆς ζωῆς, τὸ «φαινόμενο» στὴν παραψυχολογία, ποὺ ἀφοῦ «τοῦ ἔλαχε νὰ βρεθεῖ ξαφνου στὰ πολὺ μακρινὰ κεῖνα χρόνια καὶ νὰ τὰ δεῖ καὶ νὰ τὰ ζήσει», εἶναι σύγκαιρα σὲ θέση «νὰ κατέχει καὶ τὰ ἐνδιάμεσα», γιατὶ τοῦ ἔγινε μπορετὸ «νὰ τὰ διαβάσει αὐτὰ τὰ ἐνδιάμεσα σὲ βιβλία ἱστορίας».

Ἂν ὁ Ντίναχ ἀκολουθοῦσε καὶ στὴ διατύπωση τοῦ τίτλου τῶν χαρτιῶν του τὴ χαρακτηριστικὴ του κείνη λυρικὴ διάθεση, ποὺ μ' αὐτὴν εἶναι ἐμποτισμένα τὰ κείμενά του σὲ σημαντική τους ἔκταση, θἄπρεπε νὰ τιτλοφορήσει τὰ χειρόγραφα «ἡ ἀληθινὴ ἱστορία δυὸ πιστῶν μέσ' ἀπ' τοὺς αἰῶνες ἐραστῶν» ἢ «τὸ βιβλίο τῆς ζωῆς γιὰ νέους καὶ γιὰ νέες» ἢ «τὸ χρονικὸ τῆς αἰώνιας ζωῆς καὶ τῆς αἰώνιας νιότης» ἢ κάτι τέτοιο. Προτίμησε ὅμως ἕναν τίτλο πολὺ πιὸ πεζὸ — «Σελίδες ἡμερολογίου»— ποὺ ἐλάχιστα προδίνει τὴν κεντρικὴ του θέση, ὅτι «τὸ εἶδε» καὶ «τὸ ἔζησε», πὼς ἡ βιολογικὴ φθορὰ κι ὁ θάνατος εἶναι τὰ ἐπιφαινόμενα καὶ πὼς νικήτρια καταδείχνεται τελικὰ ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη κι ἡ αἰώνια πνευματικὴ ζωή. Ἕνας ἄλλος τρόπος θἄτανε νὰ βάλει κανένας γιὰ τίτλο τὸ τοπωνύμιο Ρόζενταλ, ποὺ εἶναι ἡ ὀνομασία τῆς πολιτείας - θρύλου κείνων τῶν καιρῶν ποὺ καταπιάνεται νὰ ἱστορήσει, ἡ γιγάντια πνευματικὴ πρωτεύουσα —σ' ὁλάκερη τὴν ὑδρόγειο— τῆς ἐποχῆς τῆς ἀφήγησης, «ὁ ὀμφαλὸς τῆς οἰκουμενικῆς κοινοπολιτείας», κείνη ποὺ θὰ εἶναι γιὰ τὶς φυλὲς ποὺ μπορέσανε νὰ ἐπιζήσουνε «ἡ πόλη ἡ ἱερή», ὅ,τι ἤτανε πάνω - κάτω ἡ Λάσσα γιὰ τοὺς θιβετανοὺς ἢ ἡ Μεδίνα γιὰ τοὺς πιστοὺς τοῦ ἰσλάμ. Μὰ ὁ Ντίναχ προτίμησε αὐτὸν τὸν ἁπλὸ τίτλο: «Σελίδες ἡμερολογίου».

Δὲν τοῦ στάθηκε δύσκολο νὰ μοῦ ἀποσπάσει τὴν ὑπόσχεση ν' ἀφοσιωθῶ στὴ μνήμη του καὶ στὰ χαρτιά του. Τοὔφτανε νὰ μοῦ διαβάσει κάμποσες σελίδες ἀπ' αὐτά. Ἤξερε ἀπὸ πρωτήτερα καλὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ θὰ ἔκαναν οἱ σελίδες αὐτὲς σ' ἕναν ἀναγνώστη νέο καὶ μὲ κάποια μόρ-

φωση καὶ ποὺ νἄχει ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν μελλοντικὴ πορεία τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ γιὰ τὰ ἱστορικά τους πεπρωμένα. Ἡ πνευματική μου δίψα κι ἡ λαχτάρα τῆς ψυχῆς μου ν' ἀποχτήσω τὸ μεγάλο κεῖνο δέμα μὲ τὰ χειρόγραφα, νὰ τἄχω δικά μου, νὰ τὰ κάνω χτῆμα μου, ἤτανε ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ἀνώτερες ἀπὸ κάθε περιγραφή. Θὰ μπορούσε κανένας, ποὺ λέει ὁ λόγος, νὰ πουλήσει ἀκόμα καὶ τὴν ψυχή του στὸ διάβολο γιὰ νἄχει ἀποκλειστικὰ δική του μιὰ τέτοιας λογῆς ἀφήγηση. Κι αὐτὸ ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ στὺλ ἢ τῆς ἀνύπαρχτης φιλολογικῆς της ἀξίας, ἀλλὰ μονάχα ἐξ αἰτίας τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία ξετυλίγεται τὸ ἱστόρημα.

Πόσες καὶ πόσες φορὲς δὲν ἔχει ἐρθεῖ ἡ ὄψη τοῦ μακρινοῦ φίλου καὶ δασκάλου νὰ μὲ βρεῖ στὸν ὕπνο μου... Στὶς ἀποφασιστικὲς ἰδίως «καμπὲς» τῆς δικῆς μου ἀναδικῆς σταδιοδρομίας, στὶς καλὲς ὧρες τῆς «τυχερῆς ζωῆς» τοῦ ἀλλοτινοῦ του «νέου συντρόφου», τοῦ μαθητῆ του τὸ θλιμμένο ἀνάβλεμμα ἐκείνου —τοῦ ἀδικημένου ἀπ' τὴ ζωή, τοῦ στερημένου, τοῦ «ἀποτυχημένου»— ἐρχότανε νὰ μὲ βρεῖ. Καὶ τὸν ἐνυπνιαζόμουνα ἔτσι καθὼς τὸν εἶχα ἰδεῖ κάμποσες φορὲς καὶ τὸν καιρὸ ποὺ ζοῦσε, μὲ τὴν κατήφεια στὴ χλωμὴ μορφή, μὲ τὴν ἀπόλυτη σιγὴ στὰ κλειστὰ χείλη, μὲ τὴ λυπημένη ματιά, σὰν ἕνα εἶδος βουβὴ κι ἐπίμονη ὑπόμνηση γιὰ «τὸ δικό του» ποὺ κατέχω... Ἕνας πνευματιστὴς θἄλεγε πὼς ἔρχεται ἡ ἄσαρκη ἀτομικότητα τοῦ παλιοῦ μου δασκάλου, ἡ ἴδια του ἡ προσωπικότητα, ποὺ ἔχει πάντα μιὰν «ἀληθινὴ» πνευματικὴ ὑπόσταση, πὼς ἔρχεται νὰ μὲ βρεῖ στὰ ὄνειρα, ποὺ εἶναι γιὰ κάθε ἄνθρωπο στιγμὲς ζωῆς πλουσιώτερης σὲ ψυχικὲς λειτουργίες. Ὅμως ἐμεῖς, τὸ ἀντίθετο, ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς «θετικῆς» ἐπιστήμης καὶ τῆς «γνωστικῆς» σκέψης, ἑρμηνεύουμε διαφορετικὰ αὐτὸ τὸ ὀνείρεμα: Πὼς εἶναι οἱ προσωποποιημένες τύψεις κείνου ποὺ ἤτανε γραφτὸ νὰ ἐπιζήσει πολλὲς δεκάδες χρόνια καὶ ποὺ εἶχε βαρὺ ἠθικὸ χρέος νὰ μὴ τὸν ἔχει ξεχάσει, νὰ μὴν ἔχει ξεχάσει πόσα τοῦ χρωστᾶ.

Ἡ προσωπικὴ μοῖρα τοῦ Ντίναχ κι ἡ ἀληθινή του ἱστορία καὶ τὸ σπάνιο φαινόμενο μεταψυχικῆς ποὺ εἶχε συνδεθεῖ μὲ μιὰ φάση τῆς ζωῆς του —ἕως τὰ μέσα Μαΐου τοῦ 1922— κάνει τὸν κάθε στοχαζόμενο ἄνθρωπο ν' ἀναρωτιέται, μαζὶ μὲ τόσα ἄλλα μας φλογερὰ ἀναρωτήματα γιὰ τὸν κόσμο καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ για τὸ βαθὺ μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ γιὰ τοὺς «τελικοὺς σκοποὺς» καὶ γιὰ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων — γιὰ τὸ μεγάλο μυστικὸ ποὺ μᾶς περιστοιχίζει — τὸν κάνει ν' ἀναρωτιέται μὴν εἶναι τάχα πλανεμένη — «ὑποκειμενικὴ» μονάχα — κι ἡ ἀνθρώπινη ἀντίληψη γιὰ τὴν ὑφὴ τοῦ χρόνου.

Τὸ τί εἶναι χρόνος γιὰ τὸν ἄνθρωπο — δέκτη μὲ τὶς περιωρισμένες πνευματικὲς ἱκανότητες — τὴ νόηση, τὶς αἰσθήσεις, τὴν «ὀρθολογικὴ» σύλληψη τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος — τὸ τί εἶναι χρόνος σὰν λογικὴ καὶ «ἀπριόρι» δοσμένη ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα ἔννοια, αὐτὸ τὸ ξέρουμε: Εἶναι ὁ εὐθυγραμμισμένος χρόνος, μὲ τὸ χτές, τὸ σήμερα καὶ τὸ αὔριο, ὁ χρόνος ἔτσι ὅπως τὸν γνωρίζουμε, μὲ τὴν ὀρθολογικὰ συλλαμβανόμενη γραμμικὴ ροή του, ποὺ τόσο ἀδιαμφισβήτητο φαίνεται σὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους τὸ κῦρος της. Αὐτὸς εἶναι ὁ χρόνος γιὰ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, γιὰ τὶς ἀνθρώπινες πνευματικὲς «δυνατότητες συλλήψεως».

Συμπίπτει ὅμως τὸ «ἀνθρώπινο» αὐτὸ νόημα τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν «ἐξ ἀντικειμένου» ὑφή του, τὴν ἀνεξάρτητη ἀπ' τὶς νοητικὲς ἱκανότητες —τὶς ἀδύναμες, τὶς πεπερασμένες— ἑνὸς συγκεκριμένου βιολογικοῦ εἴδους, ποὺ ἡ Μοῖρα τὸ ἔχει τάξει νὰ βλέπει νὰ κυλοῦνε τὰ χιλιόχρονα τῆς ζήσης του πάνω σὲ κάποιον ἀπόμερο μικρὸ πλανήτη, ἀσήμαντο ἀνάμεσα στὰ δισεκατομμύρια τὶς σφαῖρες τοὐρανοῦ. Ὁ χρόνος στὴν ἐξ ἀντικειμένου οὐσία του, στὴν «ἀληθινὴ» δομή του, μπορεῖ πολὺ καλὰ νἄναι κάτι διαφορετικὸ ἀπ' τὶς δικές μας «ἀνθρωπομορφικὲς» συλλήψεις γι' αὐτόν. Μπορεῖ π.χ. νἆναι κάτι τὸ «παντοτεινὰ παρόν», κάτι ἀπροσπέλαστο στὴν ἀνθρώπινη νόηση, κάτι ἀπρόσιτο κι ἀνέφικτο στὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὸ συλλάβει. Κι ἀλήθεια, ὑπάρχουνε σπανιώτατες περιπτώσεις, ὅπου τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώ-

που «διασκελίζει τοὺς ταγμένους σ' αὐτὸ ἀπ' τὴ βιολογικὴ του μοῖρα φραγμοὺς» κι ὑπερβαίνει «τ' ἀνθρώπινα μέτρα» τοῦ πνευματικοῦ του βίου κι ἔχει τρόπους ἀντίληψης ἔξω ἀπ' τὶς αἰσθήσεις, διαίσθηση τοῦ 'Υπερβατικοῦ, πρόρρηση μέλλοντος, χίλιες δυὸ ἱκανότητες «παραγνωστικές», πάνω ἀπ' τὸν ὀρθὸ λόγο, ἔξω ἀπ' τοὺς καθιερωμένους τύπους πνευματικῶν δυνατοτήτων.

Ὅμως ὁ Ντίναχ, ὅσο κι ἂν τοὔλαχε ἀπ' τὸ γραφτὸ τῆς ζωῆς του νὰ προτρέξει τὸ πνεῦμα του —ἔτσι σὲ μεγάλη ἀπόσταση— τὴ ροὴ τοῦ χρόνου, ὅσο κι ἂν τοῦ στάθηκε κάποτε στὰ 1921 καὶ στὰ 1922 δοσμένο ἀπ' τὴ μοῖρα νὰ γενεῖ ἱκανὸς νὰ «ἰδεῖ» καὶ νὰ «ζήσει» τὰ μελλοντικὰ σὰν ἱστορημένα, ἱστορικὸς ὅμως δὲν εἶναι. Ἡ ἐμπειρία του εἶναι «οἱ ἐξωτερικὲς ἐντυπώσεις ἑνὸς ἀνθρώπου ἁπλοῦ, ἑνὸς ταξιδιώτη - ἀφηγητὴ» καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴ «μέθοδο» τοῦ ὥριμου ἐπιστήμονα ἐρευνητῆ, μὲ τὸ κριτικὸ πνεῦμα τοῦ ἱστορικοῦ, μὲ τὴ βαθιὰ περίσκεψη τοῦ παλιοῦ «γνώστη τῶν πραγμάτων», μὲ τὴν παρατηρητικότητα τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, μὲ ὅλα ὅσα συγκροτοῦνε τὶς βασικὲς προυποθέσεις ἐρευνητικῆς ἐργασίας ἑνὸς ἄξιου ἱστοριογράφου.

Ὁ Πάουλ Ντίναχ εἶναι πιότερο ὁ περιηγητὴς Παυσανίας τῶν καιρῶν ποὺ ἀφηγεῖται, παρὰ ὁ Θουκυδίδης τῆς ἴδιας κείνης ἐποχῆς. Πνεῦμα ἀνήσυχο καὶ φιλαπόδημο — ἐξὸν ἂν «τὸν πηγαίνανε» παντοῦ τὸν ξένο κι ἀλλόκοσμο ταξιδιώτη, χωρὶς νὰ νιάζουνται γιὰ τὶς προτιμήσεις του — ταξιδεύει— μὲ ἀφετηρία τὴ βόρεια 'Ιταλία—σ' ὁλάκερη τὴ κεντρικὴ καὶ τὴ βόρεια καὶ τὴ δυτικὴ καὶ τὴ μεσογειακὴ Εὐρώπη τῶν χρόνων ποὺ ἱστορεῖ καὶ καταλήγει στὴν πατρίδα του τὴν 'Ελβετία. Διαθέτοντας μιὰν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ περιγραφικὴ γραφίδα, εἰκονίζει τὰ ὅσα βλέπει μονάχα καὶ τοὺς δίνει μιὰ μορφὴ «ταξιδιωτικῆς πεζογραφίας» —ὄχι βαθύτερης ἔρευνας— χωρὶς καὶ νὰ μπορεῖ νὰ τὰ συστηματοποιεῖ καὶ νὰ τὰ κρίνει, γιατὶ τοῦ λείπουνε οἱ προυποθέσεις γι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο: Ἡ βίωση τῶν καιρῶν ποὺ εἴχανε μεσολαβήσει. Τὰ περιστατικὰ αὐτὰ καθαυτά, τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, τὰ «φαινόμενα», τὰ ἀφηγεῖται καλὰ κι ἐντυπωσιάζεται ἀπ' ὅσα βλέπει κι εἶναι φανερὴ ἡ προσπάθειά του πιστότητας στὶς περιγραφές του. Μένει ὅμως πάντα «ὁ ἄνθρωπος τῶν δικῶν μας καιρῶν», ὁ σὰν ἀπὸ ἕνα θάμα μεταφερμένος ξαφνικὰ στὰ μακρινὰ κεῖνα χρόνια, κι ὁλάκερος ὁ ἐσωτερικός του κόσμος εἶναι κατ' ἀνάγκη ξένος πρὸς ὅλα κεῖνα τὰ ἐξαίσια πράγματα ποὺ βλέπει γύρω του. Τὸ περιβάλλον τοῦ εἶναι ξένο. Οἱ ἄνθρωποι τὸ ἴδιο. «Δὲν εἶναι δικός τους, δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ γενεῖ δικός τους». Δὲ μπορεῖ νὰ κάνει ἀλλιῶς, παρὰ νὰ μᾶς δίνει τὴν ἐξωτερικὴ μονάχα ὄψη τῶν πραγμάτων. Γιατὶ τὴν ἔλλειψη ἀγωγῆς καὶ παιδείας καὶ παράδοσης μέσα του, τὸ «κενὸ σὲ ἱστορικὴ συνέχεια καὶ σὲ συνεχὴ πορείας κοινωνικοῦ βίου καὶ σὲ βαθύτερη γνώση τῶν πραγμάτων καὶ τῶν αἰτίων τους ποὺ εἴχανε προηγηθεῖ» —τὴ βασικὴ αὐτὴ ἔλλειψη— κανενὸς εἴδους φαινόμενο παραψυχολογίας, μὲ ὁσηδήποτε ἁδροσύνη, δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ τὴν ἀναπληρώσει.

Δεκέμβριος 1964

Γ. Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ «ΙΛΙΣΟΥ»: Σὲ προσεχὲς τεῦχος θὰ δημοσιεύσωμε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ 'Ημερολόγιο τοῦ Πάουλ Ντίναχ περὶ τοῦ ὁποίου γράφει ὁ διακεκριμένος συνεργάτης μας Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν 'Επιστημῶν καὶ 'Αντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας κ. Γεώργ. Μ. Παπαχατζῆς.

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ἡ ἀθώωσις τῶν Ἑβραίων

Τοῦ κ. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ
(Στὴ «Βραδυνή»)

Εἴδησι κεραυνός. Ἀληθινὰ ἀναπάντεχο. Ἡ Βατικανὴ σύνοδος τοῦ συνόλου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀποφάνθηκε πὼς οἱ Ἑβραῖοι σὰν ἐθνότητα σὰν λαὸς δὲν ἔχουνε εὐθύνη γιὰ τὴ θανατικὴ καταδίκη τοῦ Ἰησοῦ. Ἀθώωσι μετὰ δύο περίπου χιλιάδες χρόνια. Ἡ πιὸ πολύχρονη δίκη. Ἀπόφασι ἀνατροπή. Καὶ τὸ δικαστήριο: Τὸ πιὸ συντηρητικὸ τοῦ κόσμου. Ἡ αἰωνόβια συντήρησι βγάζει τὴν πιὸ ἐπαναστατικὴ ἐτυμηγορία.

Καὶ ὅμως ἔγινε Δίκη τῆς ἱστορίας. Δίκη Θεοκτονίας. Κατηγορούμενοι σαράντα γενεὲς ἀπογόνων. Σαράντα γενεὲς ἐπίγονοι ἐξοφλητές, στὸ διηνεκὲς τοῦ προγονικοῦ χρέους. Ἀλλὰ τὸ εἶπαν οἱ ἴδιοι· «Τὸ αἷμα του ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν». Ἀλλὰ ποιοὶ ἴδιοι: Οἱ ἑκατό, οἱ διακόσιοι, οἱ τριακόσιοι, οἱ πεντακόσιοι, οἱ χίλιοι, ποὺ εἶχαν συνάξει οἱ διῶκται τοῦ Ἰησοῦ μπροστὰ στὸ πραιτώριο; Οἱ ἑκατό, ἢ χίλιοι βαλτοί. Βαλτοὶ ὅμως ὑπάρχουν σὲ ὅλες τὶς κρίσιμες ὧρες. Καὶ πόσοι ἦσαν αὐτοί, ποὺ φωνάζανε: «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν», μπροστὰ στοὺς κατὰ πολὺ πολλαπλασίους ποὺ λίγες μέρες πρὶν τὴν Κυριακή, ποὺ προηγήθηκε τῆς Παρασκευῆς, ἀλαλάζανε ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸν ὑποδεχόντουσαν μὲ βάγια στὴν Ἱερουσαλήμ, σὰν Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; Ποία σχέσιν ἔχουν αὐτοὶ μὲ τοὺς βαλτούς; Καὶ ὅσοι ἄλλοι κατοικούσανε στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἰουδαία, τί κοινὸ εἴχανε μὲ τοὺς βαλτοὺς τοῦ Ἄννα καὶ τοῦ Καϊάφα· Ὅ,τι κοινὸ μποροῦσε νάχαν οἱ ἕντεκα μαθητὲς πρὸς τὸν Ἰούδα. Οὔτε περισσότερο, οὔτε λιγώτερο. Ποιὸς ἔβαλε ὅμως τοὺς βαλτοὺς νὰ γυρεύουνε ἀπὸ τὸν Πιλάτο τὴν σταύρωσι τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀθώωσι τοῦ ληστῆ Βαραβᾶ; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους. Ἐδῶ περνᾶ στ' ἀπολεσθέντα ἡ κρίσι τῆς ἱστορίας. Γιατὶ τί κοινὸ εἶχε ἡ ἐθνότητα πρὸς τὴν ἡγεσία της. Μήπως αὐτὴ ἡ ἡγεσία εἶχε ἀναδειχτῆ μὲ ἐκλογές. Βέβαια ὄχι. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα ἐπινόησι. Ὁ λαὸς μάθαινε τὴν ἡγεσία του, ὅπως μάθαινε τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα, ἢ τοὺς πολέμους ποὺ ἀποφάσιζε ὁ αὐτοκράτορας. Κατόπιν ἑορτῆς. Ποιὰ λοιπὸν ἡ εὐθύνη του;

Ἡ ὀλιγοπρόσωπη ὀλιγαρχία καθώριζε τὴν ἱστορικὴ μοῖρα τοῦ περιουσίου λαοῦ καὶ δὲν τὴν καθορίζανε τόσοι καὶ τόσοι σπουδαῖοι πρόγονοι, ὅπως οἱ προφῆτες, ὅπως οἱ γενάρχες τύπου Ἀβραάμ, ὅπως ὁ Ἰώβ, ὅπως ὁ Δαυΐδ καὶ τὴν καθόριζαν εἴκοσι τιτλοῦχοι καὶ πεντακόσιοι ἢ χίλιοι βαλτοί. Καὶ γιατὶ δὲν τὴν καθόριζαν οἱ ἐγκάθειρκτοι στὶς φυλακὲς τοῦ Πιλάτου καὶ στὶς ρωμαϊκὲς γαλέρες καὶ οἱ χιλιάδες ἀνίδεοι καὶ «πτωχοὶ τῷ πνεύματι»; Καὶ γιατὶ εἶναι ἔνοχοι θεοκτονίας οἱ ἄνθρωποι τῆς ὀγδοηκοστῆς ἑβραϊκῆς γενεᾶς καὶ δὲν εἶναι ὁ καρδινάλιος μέγας ἱεροεξεταστής, στοὺς «Ἀδελφοὺς Καραμαζώφ» τοῦ Ντοστογιέφσκυ:

Ὑπάρχει κοινὴ λογική. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἱστορικὴ λογική. Ὅπως ἡ πρώτη δὲν ἀπαντιέται συχνά, ἔτσι καὶ ἡ δεύτερη ξυπνᾶ πολὺ καθυστερημένα. Ἀλλὰ μιὰ καὶ ξυπνάει εἶναι πάντοτε καλοδεχούμενη. Καλῶς ὥρισε λοιπόν.

ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ

Παῦλος καὶ 'Αθηναγόρας

Τοῦ κ. ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
(Στὸ «Βῆμα»)

Μεγάλοι ἄντρες, μεγάλα ἔργα. Μεγάλος ὁ 'Αθηναγόρας. Μὲ τὶς ἀδυναμίες του, φυσικά. Γνωρίσατε μεγάλον χωρὶς ἀδυναμίες καὶ γνωρίσατε μικροὺς καὶ κακοὺς ποὺ νὰ μὴ μεγεθύνουν τὶς ἀδυναμίες αὐτὲς γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσουν τὰ πλήθη; Φραστικὲς ὑπερβολές, σπατάλη θωπειῶν, προσήνεια ποὺ θεωρεῖται ὑπέρμετρη γιὰ Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη.

Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτά, ὑπάρχει τὸ φωτεινὸ μυαλό, ὁ ἀσάλευτος στὴ γραμμή του ἡγέτης, ὑψιπετὴς ἀετός, πού, ἀπὸ ὑψηλὰ παρατηρητήρια καὶ καθαροὺς ὁρίζοντες ξέρει νὰ βλέπη τὴν ἐκλησία ὅπως τὴ θεμελίωσε ὁ θεῖος ἱδρυτής της: θρησκεία ἀγάπης καὶ εἰρήνης.

'Η ἔξαρση τῆς Παναγιότητάς του δὲν θὰ ἦταν τόσο γόνιμη, ἂν δὲν εὕρισκε ἀνταπόκριση στὸ Βατικανό.

'Ο ἀσπασμὸς ποὺ οἱ δυὸ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ ἀντάλλαξαν στὰ 'Ιεροσόλυμα, ὑπῆρξε τὸ πρῶτο καὶ μέγιστο βῆμα. 'Εν τῷ μεταξύ, ὁ διάλογος 'Αθόρυβα μὲ σύνεση, μὲ ἀναμέτρηση τῶν δυσκολιῶν ἀλλὰ καὶ μὲ σταθερὴ τὴν ἀπόφαση, Πατριάρχης καὶ Πάπας προχωροῦν σὲ οὐσιαστικὰ ἐπιτεύγματα, ὅπως ἡ ἄρση τοῦ σχίσματος. 'Εννέα αἰώνων ἱστορία. 'Απὸ τὸ Βατικανὸ προῆλθε ὁ ἀφορισμὸς. 'Εκπρόσωπος τοῦ Βατικανοῦ ὁ Καρδινάλιος Μπέα, τὸν περασμένο 'Απρίλη, προσευχήθηκε στὸ ναὸ τῆς 'Αγίας Σοφίας τῆς Πόλης, ὅπου ἡ παπικὴ ἀντιπροσωπεία τὸ ἔτος 1054 εἶχε καταθέσει πάνω στὴν 'Αγία Τράπεζα ἀναθεματισμὸ κατὰ τοῦ Πατριαρχείου.

Πρὸς τὴν ἄρση τώρα τοῦ σχίσματος. «'Επὶ ἴσιος ὅραις» τὰ βήματα πρὸς αὐτήν 'Η ἄρση δὲν σημαίνει ἕνωση. Σημαίνει αὐτόματη ἐπιστροφὴ «εἰς τὴν πρὸ τοῦ Σχίσματος ἐποχὴν καθ' ἣν ὑπῆρχον διαφοραί, ἀλλὰ διετηρεῖτο ἡ δογματικὴ ἕνωσις καὶ ἡ μυστηριακὴ ἐπικοινωνία».

Ποιὰ τώρα πρόκειται νὰ εἶναι ἡ στάση τῆς 'Ελληνικῆς 'Εκκλησίας; Σᾶς μένει μήπως καμιὰ ἀμφιβολία γι' αὐτήν; Τί ἄλλο ἀπὸ ἀντίδραση, Δὲν ὑπάρχει ἐκδήλωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου στὴν ὁποία νὰ μὴ ἀντιδρᾶ μὲ ἐμπάθεια ἡ 'Αρχιεπισκοπὴ 'Αθηνῶν. Σαφῶς ἐχθρικὲς οἱ πρῶτες ἐκδηλώσεις τοῦ Μακαριωτάτου.

Δὲν πρόκειται ὅμως ὁ ρασοφόρος ἑλλαδισμὸς, ποὺ διανύει περίοδο καταπτώσεως ὅμοια μὲ τὴν ὁποία δὲν ἔχει γνωρίσει ἄλλοτε ἡ 'Εκκλησία μας, ν' ἀνακόψη τὴν πορεία ἑνὸς 'Αθηναγόρα καὶ ἑνὸς Παύλου.

«... Δὲν γνωρίζω ποίαν στάσιν θὰ κρατήση καὶ πάλιν ἡ θυγάτηρ 'Εκκλησία. 'Αλλὰ ἡμεῖς θὰ προχωρήσωμεν ἀπὸ τὴν συναίσθησιν, τὸ βάρος καὶ τὴν δύναμιν τῆς εὐθύνης».

Σταθερὴ ἡ ἀπόφαση τῶν δύο ἡγετῶν νὰ βαδίσουν σὲ δρόμους εἰρήνης Οἱ 'Εκκλησίες 'Ανατολῆς καὶ Δύσεως θὰ προλάβουν τοὺς πολιτικοὺς ἡγέτες ποὺ δρόμους εἰρήνης ἀναζητοῦν κι' αὐτοί. Φυσικὸ τὸ προβάδισμα. Προηγεῖται ἡ 'Εκκλησία, ἀκολουθεῖ ἡ Πολιτική.

Θ' ἀντιδράση ἡ καλόπιστη καθὼς καὶ ἡ κακόπιστη Συντήρηση. Θὰ δημοκοπήσουν οἱ φτηνοί, θ' ἀσχημονήσουν οἱ κακοί Μετ' ἐμποδίων ὁ δρόμος. 'Αλλὰ ὁ δρόμος θὰ συνεχισθῆ, ὥσπου νὰ συντελεσθῆ τὸ μέγα ἱστορικὸ γεγονὸς ποὺ ἀρχιτεκτονοῦν δυὸ ἡγετικὲς μορφές, ὁ Πατριάρχης 'Αθηναγόρας καὶ ὁ Πάπας Παῦλος.

Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ : Ἀναγωγὴ στὴ Μονάδα
ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΔΕ : Ἡ σκιά τῶν ὡρῶν
ΣΤ. ΣΚΙΑΔΑ : Βρέχει ἀδιάκοπα στὸν κάμπο
ΒΑΣΙΛΗ ΛΙΑΣΚΑ : Ἀτέλειωτη ἄσφαλτος
ΚΟΥΛΗ ΑΛΕΠΗ : Ἄνθη ἀπὸ ξένους κήπους

Κριτικὰ σημειώματα ὑπὸ ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ νέα συλλογὴ τοῦ Μακεδόνος ποιητοῦ κ. Παυλέα ἀφιερώνεται, κατὰ τὸ πλεῖστον, στὸ ἔ π ο ς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τῆς σπίθας ἀπὸ τὴ θεία φωτιά, ποὺ φέρεται μὲ τὸ ὄχημα τοῦ σαρκικοῦ σώματος στὴ γῆ καὶ τείνει νὰ ἐπανέλθη στὴν ἑστία της, νὰ ἑνωθῆ μὲ τὴν Μονάδα .Διέπεται ἀπὸ βαθὺν ἐσωτερισμὸ καὶ ἀποκρυφιστικὴ φιλοσοφία, ποὺ πηγαίνει πολὺ πιὸ μακρυὰ ἀπὸ τὶς δοξασίες τῶν «καλῶν χριστιανῶν».

Κατ᾽ ἀρχήν, δέχεται τὸν θάνατο σὰν φαινόμενο φυσικὸ καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἴδιας τῆς Ζωῆς». Δίνει ἀλληγορίες γιὰ τὴν ὑπέρβαση τοῦ φθαρτοῦ σώματος ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ψυχή. Σὲ μιὰ ἀπ᾽ αὐτὲς παρομοιάζει μὲ σπίθα τὴν ψυχή, ποὺ τὴν σκεπάζει στάχτη γιὰ νὰ διατηρηθῆ. Τὴν σκεπάζει ὁ Θεός, σκεπάζει τὴν ψυχὴ μὲ τὰ σώματα «γιὰ νὰ διατηρεῖ καὶ νὰ τὴν ξανανάβει πιὸ δυνατὴ σ᾽ ἄλλες δεξιότητες σωμάτων, μέσα στὴν ἀτέρμονη μουσική, τὴ χαρμόσυνη στὴ σκάλα τῆς ἀθανασίας». Σὲ μιὰ ἄλλη παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο σὰν «μετακομιζόμενο δεντράκι» καὶ «αἰώνια ἐκπατριζόμενο μετανάστη». Στὴν «Ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας» λέγει ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ αἰσιοδοξοῦν, διότι «δὲν πεθαίνουμε, ἁπλῶς ἀλλάζουμε μνῆμες». Στὸν «Πατέρα καὶ γιό», ὁ ἄνθρωπος εἶναι γιός τοῦ Ἥλιου, ἕνα λουλούδι ποὺ ὡριμάζει κάποτε. Ὁ Ἥλιος, ἀργὰ τὸ βράδυ κλείνει τὰ βλέφαρά του «γιὰ πάντα», μὰ τὸ ἄλλο πρωΐ τοῦ φυτρώνει ἄλλα μάτια, γιὰ νὰ πέσουν κι αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους ἀθόρυβα καὶ φυσικά, σὰ λουλούδια ἀπὸ τὸ μεγάλο στέλεχός τους». Μὲ τὸν θάνατο δὲν ἀφανίζεται παρὰ τὸ σῶμα, λέγει στὸ «Πρωΐ». Ὁ Νοῦς ὅμως περιβάλλεται μὲ ἄλλα ὄργανα καὶ «στὸ χῶμα τῆς Λήθης ἕνα νέο ἄνθος Μνήμης καλλιεργεῖται». Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ διαδικασία ὑπηρετεῖ ἕνα μεγάλο σκοπό. Δὲν τὸν ὀνομάζει

ὁ ποιητής, ἀλλὰ προκύπτει ἀπὸ τὸ ποίημα «Νέα σύνορα πάντα» μὲ ξεχωριστὴ ἐνάργεια, γιὰ ὅσους, ἰδιαίτερα, ἔχουν κάποια μύηση στὴ θεοσοφικὴ διδασκαλία περὶ ἄλλων κόσμων διαβαθμισμένης αἰθεριότητος, στοὺς ὁποίους ἀνταποκρίνεται ἡ πολλαπλὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου.:

Τὸ σῶμα μας εἶναι ἕνα φράγμα πολὺ στενὸ καὶ μᾶς
κλεινει τὴν ἁπλωμένη ὁραση. Σὰν γκρεμιστεῖ, κλαῖμε
καὶ τὸ ζητᾶμε Τὰν περιορισμὸ τῆς ὅρασής της, φέρτε, φέρτε
μας πάλι λέμε
Παλι ὅμως τὰ φράγματα ἐγείρονται, πάλι μᾶς φράζουν.
Δὲ μᾶς σφιγγουν ὅμως ὅπως πρὶν σφιχτά, μὰ πιὸ ἐλεύθερη θέα
μᾶς ἀφήνουν
Πισω παλι ἀπὸ τὰ νέα μας φράγματα συνηθίζουμε κι ἔρχοντα·
οἱ μέρες καὶ πάλι τὰ χαλοῦνε
καὶ μετακινοῦνται τὰ σύνορά μας, μεγαλώνουν
καὶ μεγαλώνουμε
σπιθαμή, σπιθαμὴ κερδίζοντας
πίσω ἀπὸ ἄπειρα νέα φράγματα
τὴν οὐρανια ἐλευθερία.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν φιλοσοφία τοῦ ποιητοῦ ἀπορρέει καὶ ἡ βιονομία του: Ἡ ἀπόλαυση τῆς ζωῆς στὶς μικρὲς χαρές. Τὸ μίλημα τῶν πουλιῶν καὶ τῶν λουλουδιῶν, τῶν θάμνων, τῶν δένδρων, τῶν φυσικῶν στοιχείων («Μὴ μοῦ ἀφαιρεῖτε», «Ὑποθετικὸς λόγος», «Μαθήτριες τοῦ ἡλίου», «Σύγχρονη δουλεία»). Ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ παντὸς εἴδους δεσμὰ τῶν προκαταλήψεων («Ἐλευθερωθεῖτε»), ἡ ἐπιείκεια πρὸς τὸν ἄνθρωπο («Λογική»), ἡ δικαιοσύνη πρὸς λαοὺς καὶ ἄτομα («Ἀναγωγὴ στὴ Μονάδα», εἰδικὰ σελ. 7, 13—14, 19) καὶ ἡ εἰρήνη («Παράκληση τῆς ἐποχῆς μου»).

Θὰ μποροῦσε νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ «Ἀναγωγὴ στὴ Μονάδα» εἶναι ἕνα σχέδιο συνθήκης γιὰ τὴ συνδιαλαγὴ τοῦ Ἀνθρώπου μὲ τὸ Πεπρωμένο του καὶ τοῦ Ἀνθρώπου μὲ τὸν Ἄνθρωπο, στὰ οὐράνια καὶ στὴ γῆ.. Ἡ μεταφυσική του, ὅμως, καὶ ἡ κοινωνιολογία του εἶναι ἀνάλαφρες, σὰν λεπτὲς ἀποχρώσεις ἑνὸς καθαροῦ λυρισμοῦ.

★

Ἡ «Σκιὰ τῶν ὡρῶν» τῆς Μαρίας Κ. Δέδε διαπνέεται ἀπὸ μιὰ εἰδυλλιακὴ τρυφερότητα. Ὑμνεῖται ἡ ζωὴ τῆς ὑπαίθρου στὴν ἐξωτερικὴ μορφή της καὶ ἡ ἁγνὴ ζωὴ τοῦ παιδικοῦ κόσμου μὲ ὁρόσημα τὶς γιορτές.

Συναντᾶ κανεὶς καὶ ἕναν κοινωνικὸ ρομαντισμό, καθὼς ἡ «ἀπολογία στὸν Χριστό, γιατὶ «αἰῶνες πέρασαν πικροὶ κι' ἀκόμα δὲν νιώσαμε τὴ μυστικὴ ὀμορφιὰ νὰ στάζει ὁ ἱδρὼς εἰρηνικὰ καὶ νὰ καρπίζει τὸ ξερὸ τὸ χῶμα».

Ἡ φιλοσοφία τῆς ποιητρίας γιὰ «εἰρήνη, δουλειὰ καὶ δημιουργία»

ὑψώνεται πάνω ἀπὸ φράγματα συνόρων, ἐπιδερμίδων, πίστεων. Θέλει τὴν ἑνότητα τοῦ Ἀνθρώπου. Καὶ μάλιστα μιὰ ἑνότητα, ποὺ ν' ἀγκαλιάζει ἀκόμη καὶ τ' ἄλλα βασίλεια τῆς γῆς. Νὰ πῶς τὴν τραγουδᾶ:

Ἀπέραντο καὶ φωτεινὸ
νιώθω τὸ Μέγα Ἕνα
τὴ σάρκα μου νὰ νιώσω ὅταν μπορῶ
οὐσία ἴδια μὲ τῆς γῆς τὸ χῶμα
τὸ αἷμα μου δροσοσταλίδα στὸν ἀγρό.

*

Ἡ ποίησις τοῦ Στεργίου Σκιαδᾶ εἶναι τραγικὰ ἐπίκαιρη καὶ ἐμπνευσμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὶς περιπέτειες τῶν Ἑλλήνων.

Στὴ συλλογὴ «Βρέχει ἀδιάκοπα στὸν κάμπο» ὑπάρχουν τραγούδια γιὰ τὶς «χαμένες πατρίδες» τῆς Ἰωνικῆς γῆς, γιὰ τὴν μαχομένη Κύπρο, γιὰ τὸ ἔπος τῶν Ἀλβανικῶν βουνῶν, γιὰ τὴν κατοχικὴ ἀντίσταση.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ προεκτάσεις σὲ προβλήματα ἀνθρώπινα τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς στιγμῆς, ὅπως γιὰ τὸν τρόμο τῶν θερμοπυρηνικῶν ὅπλων. Ὁ στίχος εἶναι ρωμαλέος.

Ἂν καὶ γυρίζει, ὅμως, σ' ἕνα κόσμο πλήρη αἵματος καὶ μίσους, θέλει νὰ δραματίζεται ἕνα οὐράνιο τόξο γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, γιὰ νὰ πάψη πιὰ ἡ συμβολικὴ «ὀργὴ» τοῦ κακοῦ. Ξεχωριστοὶ γιὰ τὸ μήνυμά τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐκφραστικὴ ποιότητα, οἱ στίχοι:

Ξέρω ἕναν τοῖχο
γλυμμένον ἀπ' τῶν σφαιρῶν τὴ γλῶσσα,
γδαρμένον ἀπ' τοῦ μίσους τὰ νύχια.
Ἐκεῖ,
μέσ' ἀπὸ κουβάρια κόκκαλα
στεῖρα καὶ ἀκατάληπτη,
μένει ἀκόμα
τῆς ἀνημπορᾶς ἡ φωνή:
«Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»..

*

Ὁ Βασ. Λιάσκας διαθέτει ἕνα πλούσιο ἐκφραστικὸ ὄργανο καὶ μιὰ ἐμβαθυντικὴ περιγραφικότητα. Δονεῖται κανεὶς μὲ φράσεις ὅπως: Δάκρυ στὰ τζάμια τῶν ἀνθρώπων βρέχει, βογγᾶνε τ' ἄρρωστα παραθυρόφυλλα, λυσίκομα τὰ σύννεφα, τὰ ζεστὰ βελοῦδα πιστῶν ζώων, κλαδιὰ φορτωμένα ἄνεμο κ. ἄ.

Ὅμως εἶναι δύσκολο νὰ τὸν παρακολουθήση κανεὶς στὰ περισσότερα ποιήματα τῆς συλλογῆς, ποὺ κλείνονται σὲ σκοτεινοὺς καὶ ἀνεξερεύνητους συλλογισμούς.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ποιήματα (ὅπως «Περίπατος», «Συνάντηση»,

«Ἄρτον καὶ θεάματα», «Ἐκδίκηση») ὅπου ἡ κοινωνία ποιητοῦ καὶ ἀνθρώπου συντελεῖται ἀνεμπόδιστα. Ὑπάρχει, γενικά, στὴν ποίηση τοῦ κ. Λιάσκα ὁ σκοῦρος τόνος γιὰ τὴ ζωή, ἡ σκληρότης, ἡ πικρία, ὁ θυμός. Νά ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Πειραιᾶ»:

Σκληρὸ τοπιο, ἀπάνθρωπο
τὰ ἀτσαλενια σου κλαδιὰ
τὰ σιδερένια σαρκοβόρα σου λουλούδια!
Ἡ κίτρινη γύρη τινάζεται παντοῦ...
Ὤ, δὲν τὴν μεταφέρουν βέβαια —μὴ φανταστεῖτε,
ἐράσμιες πεταλοῦδες,
μόνο κάτι πελώριοι μαῦροι κάνθαροι
μὲ κόκκινα τῆς κόλασης φτερά...
Κ' ἐκεῖ ψηλὰ στῆς συννεφιᾶς τὶς γειτονιὲς
σταμάτησε ὁ καιρὸς στῆς ἀγωνίας τὰ δόντια,
ξενυχτισμένα γέρικα σκυλιὰ
σέρνονται στῶν ἴσκιων τὰ κατώφλια,
πισω ἀπ' τὰ τζάμια ἑτοιμοθάνατα φεγγάρια τῶν παιδιῶν,
ἡ πεῖνα βόσκει σ' ἔρημα χαρτιά,
ἡ ζητιανιά, ἡ γύμνια...

*

Ὁ κ. Ἀλέπης δὲν συμμερίζεται τὴν ἄποψη ὅτι μετάφρασις πλήρης καὶ τελεία εἶναι ἀκατόρθωτη: ἄποψη ποὺ θεωρεῖ, σὲ προέκταση, κάθε μετάφραση σὰν προδοσία τοῦ πρωτοτύπου, ἄξια δεινῆς τιμωρίας, ὅπως ἐπίστευε ὁ Μικέλης Ἄβλιχος, ποὺ ἤθελε ἕναν εἰδικὸ κύκλο τῆς κολάσεως γιὰ τοὺς τ ρ α ν τ ο υ τ ό ρ ι (μεταφραστὰς) δίπλα στοὺς τ ρ α ν τ ι τ ό ρ ι (προδότας).

Πιστεύει, ἀντίθετα, ὅτι ὅποια καὶ νὰ εἶναι ἡ γνῶσις μιᾶς ξένης γλώσσης, ὥστε νὰ διαβάζη κανεὶς τὸ πρωτότυπο ἑνὸς ποιήματος, μόνον μὲ τὴν μετάφραση, μὲ τὴν μεταφορὰ στὴ μητρικὴ γλῶσσα, θὰ ἐπέλθη ἡ βαθύτερη, ἡ ὁλοκληρωτικὴ κατάκτησίς του.

Ἀλλὰ ποιὰ μετάφρασις; Ὄχι ἡ τυπική, ἡ συμβατική, ἡ ἀνεύθυνη, ἡ ὑποτιμητική. Ἡ μετάφρασις ἐ κ ε ί ν η, ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένη καὶ δημιουργικὴ ἐργασία, ἡ πλήρης ἀναγωγὴ στὴν ἄλλη γλῶσσα, μὲ σεβασμὸ τῆς μορφῆς, ἰδιοτυπίας, τοῦ παλμοῦ, ἀκόμη καὶ τῶν συνηχήσεων καὶ τῶν ἄλλων ἐκφραστικῶν μέσων. μὲ ἄλλα λόγια μιὰ ἐργασία μὲ ἀγάπη καὶ αἴσθηση εὐθύνης, μὲ δημιουργικὴ αὐτοθυσία τοῦ μεταφραστοῦ.

Ὁ κ. Ἀλέπης ἔτσι θέλει τὴν μετάφραση καὶ ἔτσι ἐργάζεται.

Ὅσο γιὰ τὰ θέματα τῆς νέας συλλογῆς «Ἄνθη ἀπὸ ξένους κήπους», δὲν ὑπόκεινται σὲ ἀνθολογικοὺς κανόνες, ἀλλὰ σὲ ἰδιαίτερες προτιμήσεις. Εἶναι ποιήματα διακρινόμενα γιὰ θρησκευτικὴ πνοή, γραφικότητα, λυρισμό, αἰσιοδοξία, αἰώνια αἰσθήματα.

ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η ΑΝΑΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ «ΑΝΑΘΕΜΑΤΟΣ»

Δημοσιογραφικὲς πληροφορίες ἀπὸ τὴν Ρώμη ἀναφέρουν ὅτι τὸ Βατικανὸν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως ἀκύρωσαν τὸ ἀμοιβαῖον ἀνάθεμα τοῦ ἔτους 1054, τὸ ὁποῖον ἀκολούθησε τὸ σχῖσμα μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας — μὲ εἰδικὴν τελετὴν στὰς δύο πόλεις.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦ ἀναθέματος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ τότε Πάπας Λέων 9ος ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντιπροσωπείαν ὑπὸ τὸν Καρδινάλιον Οὑμβέρτον, μὲ ἐντολὴν νὰ ἐπιδώσῃ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Μιχαὴλ Κηρουλάριον, ἐπιστολὴν διαμαρτυρίας διότι εἶχε κλείσει τοὺς λατινικοὺς ναούς. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν περιείχοντο καὶ διάφοροι ἄλλαι κατηγορίαι κατὰ τοῦ πατριάρχου Κηρουλαρίου, καὶ δή, ὅτι ἀντικανονικὰ κατεῖχε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ὅτι περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐξ αἰτίας οἰκογενειακοῦ πλήγματος καὶ ὄχι ἐκ κλίσεως καὶ ἀκόμη ὅτι ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Μιχαὴλ οὔτε καὶ ἐδέχθη τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ Πάπα, ἀπέδιδε δὲ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατηγὸν Ἀργυρὸν δεδηλωμένον ἐχθρόν του ὑπηρετοῦντα ἐν νοτίῳ Ἰταλίᾳ. Πρέπει, ἐπίσης, νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὅταν ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ πάπα ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1054, ὁ πάπας Λέων ὁ 9ος, εἶχεν ἤδη ἀποθάνει καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπιστολή του δὲν ἦτο πλέον ἔγκυρος, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ, δὲν εἶχεν ἐκλεγῆ νέος πάπας.

Ἡ παπικὴ ἀντιπροσωπεία ἀνέμενεν, εἰς μάτην, ἀκρόασιν ἀπὸ τὸν πατριάρχην Μιχαὴλ Κηρουλάριον τὴν ἑπομένην δὲ κατέθεσε, διὰ τῆς ἐναποθέσεως εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀναθεματισμὸν γραπτὸν κατὰ τοῦ πατριαρχείου διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ὁριστικοποιήθη τὸ σχῖσμα μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Μετὰ μίαν ἑβδομάδα, τὴν 24ην Ἰουλίου 1054, ἡ ἐνδημοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ πατριαρχείου ἀνεθεμάτισε τὸ παπικὸν ἔγγραφον καὶ τοὺς συντάξαντας αὐτό. Ὅταν ὁ Οὑμβέρτος καὶ ἡ συνοδεία του ἐπέστρεψαν εἰς Ρώμην, εἶχεν ἤδη ἐκλεγῆ πάπας ὁ Βίκτωρ ὁ Β΄, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξέδωκεν ἐπίσημον πλέον ἀναθεματισμόν.

Τὸ παρελθὸν ἔτος τὸν Ἀπρίλιον ὅταν ὁ καρδινάλιος Μπέα, ἐπεσκέφθη τὸν πατριάρχην Ἀθηναγόραν, μετέβη εἰς Ἁγίαν Σοφίαν καὶ προσηυχήθη διὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ κακοῦ τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἐκ τοῦ σχίσματος, ἦτο ὁ δεύτερος καρδινάλιος, τοῦ εἰσήρχετο εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἄρσεως τοῦ σχίσματος.

Ἡ τελετὴ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἀναθέματος ἔγινε, μὲ κάθε λαμπρότητα, στὴ Ρώμη καὶ τὴν Κων)πολι, τὴν Τρίτη 7 Δεκεμβρίου.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας κατὰ τὴν διάρκειαν κατανυκτικῆς εἰδικῆς τελετῆς εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀνέγνωσε πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐγκύκλιον αἴρουσαν τὸν ἀφορισμὸν τοῦ 1054, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐπισημοποιηθῆ τὸ σχῖσμα μεταξὺ Ὀρ-

θοδόξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν τελετὴν παρίσταντο ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν καρδινάλιον Σήαν τῆς Βαλτιμόρης.

Ταυτοχρόνως εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, κατὰ τὴν τελευταίαν δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, ὁ καρδινάλιος Μπέα ἀνέγνωσε παρουσίᾳ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ ΣΤ', τὸ κείμενον τῆς ἄρσεως τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ παριστάμενος μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Μελίτων ἐπευφημήθη ζωηρῶς ὑπὸ τῶν παρισταμένων ὅταν ὁ Πάπας ἠγέρθη τοῦ θρόνου του καὶ ἀντήλλαξεν ἀσπασμὸν μετ' αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου.

Στὸ ἑπόμενο τεῦχος τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ» θὰ δημοσιευθοῦν τὰ δύο ἱστορικὰ κείμενα, σχολιασμένα ἀπὸ προσωπικότητες τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς.

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ «ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ»

Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἐπεξεργάζεται σχέδιον διακηρύξεως ἐναντίον τοῦ πολέμου. Σχετικῶς, τὸ συνταχθὲν προσχέδιον ἀναφέρει :

Εἰς τὴν ἐποχήν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἀτομικὰ ὅπλα, εἶναι παράλογον νὰ λέγεται ὅτι ὁ πόλεμος ἀποτελεῖ κατάλληλον μέσον διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν καταστάσεων.

Οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ πεισθοῦν ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν ἐξοπλισμῶν δὲν ἀποτελεῖ ἱκανοποιητικὸν τρόπον προασπίσεως τῆς εἰρήνης διότι ἡ οὕτω ἀποκαλουμένη ἰσορροπία τοῦ ἐπολοχουθεῖ, ἀντὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου, ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς ἐπιδεινώνει.

Ἐὰν χρησιμοποιηθοῦν τὰ νέα (πυρηνικὰ) ὅπλα, που εὑρίσκονται εἰς τὸ ὁπλοστάσιον τῶν πλέον μεγάλων ἐθνῶν, τότε θὰ φθάσουν εἰς τὴν πλήρη ἀμοιβαίαν καταστροφήν των.

Εἰς προηγούμενον προσχέδιον ὑπῆρχεν ἡ ἀκόλουθος φράσις ἡ ὁποία ἔχει παραλειφθῆ τώρα:

«Ἐπὶ ὅσον χρονικὸν διάστημα αἱ διεθνεῖς ὀργανώσεις δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχουν τὰς ἀναγκαίας ἐγγυήσεις διὰ τὴν εἰρήνην, ἡ κατοχὴ παρομοίων (πυρηνικῶν) ὅπλων δὲν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ὡς ἄνομος».

Ἡ οὐσία τῆς γενομένης τροποποιήσεως ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ Βατικανὸν δὲν θέλει νὰ θεωρήσῃ νόμιμον οὔτε τὴν ἁπλῆν κατοχὴν ὅπλων καὶ καταδικάζει, πλὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ πολέμου, καὶ τὴν ἄποψιν ὅτι τὰ πυρηνικὰ ὅπλα, ὡς «ἐκφοβιστικὰ», ἀποτρέπουν τὸν πόλεμον.

ΜΟΝΑΣΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἐδημοσίευσε ἀπόφασιν περὶ τῆς μοναστικῆς ζωῆς, διὰ τῆς ὁποίας αὐτὸς ὁ θεσμὸς καλεῖται νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς παραδόσεις του καὶ νὰ προσαρμόσῃ αὐτὰς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς παρούσης ἐποχῆς.

Ὅσοι θέλουν νὰ παραμείνουν μ ο ν α χ ο ί, μὲ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως, θὰ εἶναι διαρκῶς ἔγκλειστοι στὰ μοναστήρια, ἐντελῶς παράμερα ἀπὸ τὸν κόσμον. Ὅσοι ὅμως προτιμοῦν τὴν κοινωνικὴν ἐργασίαν ἐκτὸς τῶν μοναστηρίων, θὰ ἐξαιρεθοῦν τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς. Καὶ θὰ ἀπολαύσουν ὡρισμένες διαρρυθμίσεις, ὅπως τῆς στολῆς, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ εἶναι «σεμνὴ καὶ πτωχή», ἀλλὰ καὶ ὑγιεινή.

Ὁ καρδινάλιος Χήναν τοῦ Οὐεστμίνστερ, εἰς ἕνα ζωηρῶς χειροκροτηθέντα λόγον του, ἐτόνισε: «Ἀσφαλῶς, εἶναι καλύτερα νὰ κηρύττῃ κανεὶς τὸ Εὐαγγέλιον, παρὰ νὰ μένῃ κατάκλειστος, συγγράφων βιβλία καὶ ἄρθρα περὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Θὰ ἔπρεπε, ὅσοι δὲν εἶναι ἀληθινοὶ ἀσκηταί, να ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ μοναστήρια καὶ νὰ φέρουν τὸν Ἄρτον τῆς ζωῆς εἰς τοὺς πεινῶντας. Τοὺς καλογήρους, οἱ περισσότεροι κληρικοὶ τοὺς ἀποκαλοῦν μ ο ν α χ ό λ υ κ ο υ ς καὶ δὲν πιστεύουν ὅτι ἐπιτελοῦν καλῶς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀπομόνωσίν των».

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΤΖΑΜΙ

Ἐπειδὴ ὁ τέως βασιλεὺς τῆς Ἀραβίας Ἴμπν Σαούντ, φιλοξενούμενος στὴν Ἑλλάδα, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ προσευχηθῆ σὲ τζαμί, διεσκευάσθη προχείρως τὸ ὡς ἀποθήκη τῆς Ἀκροπόλεως χρησιμοποιούμενον παλαιὸ τζαμὶ στὸ «Σταροπάζαρο», τὸ ὀνομαζόμενον ἄλλοτε «Φετιχὲ τζαμὶ» (ναὸς τῆς ἀνοίξεως).

Ὁ κληθεὶς διὰ νὰ ἱερουργήση ἰμάμης τῆς Κομοτινῆς Χατζῆ Χασούφ Χασάν, ἀφοῦ ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τζαμιοῦ, τὸ εὗρῆκε κατάλληλον. Εἶπε:

— Ὑπάρχει ὁ μιχράμπ (ἡ κόγχη, τὸ ἱερό). Ἂν μπορούσατε νὰ σκεπάσετε λίγο τὰ κιβώτια, ὁ Βασιλεὺς θὰ προσευχηθῆ ἐδῶ, στὴν μέση. Ἀλλιῶς θὰ προσευχηθῆ ἔξω, στὸν κῆπο. Ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ.

Τὰ κιβώτια πράγματι σκεπάστηκαν, ἐστρώθηκε καὶ ἕνας τάπης εἰς τὸ μέσον, ἔγινε ἕνας γενικὸς εὐπρεπισμὸς καὶ ἡ προσευχὴ ἐτελέσθη μὲ κάθε ἐπισημότητα, παρισταμένων καὶ μελῶν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Ἡ προθυμία πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ τέως βασιλέως ἐσχολιάσθη ποικιλοτρόπως: Ῥαγιαδισμός, ἱπποτισμός, τουριστικὴ ὑπερβολή, ἀνεξιθρησκεία...

«Ἔψαλα δυνατά», ἐδήλωσε ὁ ἰμάμης «γιὰ ν' ἀκούση ὁ Θεὸς πόσας ἐλευθερίας ἀπολαμβάνουν στὴν Ἑλλάδα οἱ ἑτερόδοξοι...». Τὸ βέβαιο ἦταν ὅτι χρειαζόταν νὰ ψάλλη δυνατὰ ὁ φιλόφρων ἰμάμης γιὰ νὰ ἀκουσθῆ ὁ ὕμνος πρὸς τὸν Ἀλλὰχ ἐν μέσῳ τοῦ πανδαιμονίου καὶ τοῦ πανηγυριοῦ. Διότι, ὁ μὲν Θεὸς δὲν θὰ ἐχρειάζετο νὰ τὸ ἀκούση αὐτὸ —καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ τὸ ἀκούση, θὰ τὸ ἄκουγε καὶ ἂν ἀκόμη ἡ προσευχὴ ἐγίνετο ψιθυριστή. Οἱ δὲ Τοῦρκοι— διότι περὶ αὐτῶν ἐπρόκειτο, μᾶλλον —ὑπάγονται στὴν κατηγορία ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ Γραφή: Ὑπάρχουν κωφοί, ποὺ δὲν θ' ἀκούσουν ποτέ.. (ὅταν δὲν θέλουν)

Ο ΚΟΜΗΤΗΣ

Ἡ προσέγγισις τοῦ κομήτου Ἰκέγια - Σέκι (ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν δύο Ἰαπώνων ἐρασιτεχνῶν ἀστρονόμων, οἱ ὁποῖοι, πρῶτοι, τὸν ἀνεκάλυψαν) στὸν Ἥλιο καὶ ἡ διάλυσις ἑνὸς μέρους τοῦ ὄγκου του, ὑπῆρξε μία εὐκαιρία νὰ τονισθοῦν αἱ ἄπειροι διαστάσεις τοῦ σύμπαντος, τοῦ ὁποίου, τὰ ὅρια — κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἄποψιν — διαρκῶς διαστέλλονται.

Ὁ κομήτης Ἰκέγια - Σέκι ἐμφανίζεται στὸ ἡλιακόν μας σύστημα κάθε 50—100 ἔτη. Ἡ τελευταία ἐμφάνισίς του ἔγινε τὸ ἔτος 1882. Ἡ διάμετρος τῆς κεφαλῆς του ὑπελογίσθη σὲ 128.000 χιλιόμετρα καὶ τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν ἀέρια σὲ 200.000 χιλιόμετρα. Τὸ μῆκος τῆς οὐρᾶς του ὑπελογίσθη σὲ 32 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα.

Οἱ κομῆται θεωροῦνται ὅτι ἐσχηματίσθηκαν ἀπὸ τὰ «περισσεύματα» ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος πρὸ 5.000 ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Οἱ οὐρές των εἶναι χείμαρροι ἀερίων καὶ σκόνης. Ἡ πλέον συμπυκνωμένη μᾶζα τοῦ πυρῆνος γενικῶς ἔχει διάμετρον ὀλίγων χιλιομέτρων. Ἔτσι μία σύγκρουσις ἑνὸς κομήτου μὲ τὴν Γῆν θὰ ἦτο ὅπως μία σύγκρουσις μιᾶς μυίγας μὲ ἕνα αὐτοκίνητον. Θὰ ἐβλέπαμε μόνον ἕνα ἀραιὸν φωσφορίζον νέφος καὶ τίποτε ἄλλο. Καὶ ἡ κίνησις τῆς Γῆς δὲν θὰ διεταράσσετο καθόλου.

Ἡ μακροτέρα οὐρὰ ποὺ παρετηρήθη ἕως τώρα, ἦτο ἡ τοῦ μεγάλου κομήτου τοῦ 1843 μήκους περίπου 320 ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων, δηλαδὴ ἐξετείνετο εἰς μῆκος μεγαλύτερον τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ Ἄρεως καὶ Ἡλίου.

Ὁ Ἰκέγια - Σέκι, τρέχοντας μὲ ταχύτητα 618 χιλιομέτρων τὸ δευτερόλεπτο, εἰσῆλθε, τὴν 21ην Ὀκτωβρίου, στὴν πυρακτωμένη δίνη τοῦ Ἡλίου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξαερωθῆ ἕνα μέρος τοῦ ὄγκου του ἀπὸ πέτρα καὶ μέταλλα.

«ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΣΕ ΜΥΘΟΥΣ»

Ὁ ἀστρονόμος Ἄλλεν Χάϋνεκ τοῦ Πανεπιστημίου Νόρθ Οὐέστερν τοῦ

Σικάγου, κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης τῶν στοιχείων περὶ «ἱπταμένων ἀντικειμένων», ἀπεφάνθη ὅτι τὸ ζήτημα ὑπάγεται, μᾶλλον στὴν δικαιοδοσία τῶν κοινωνιολόγων καὶ ψυχολόγων.

Ὁ δόκτωρ Χάϋνεκ ἐδήλωσεν ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ σημειωθέντα ἀντικείμενα δὲν προήρχετο ἀπὸ τὸ Διάστημα, οὔτε ἦτο διαστημόπλοιον ἢ μυστικὸν νέον ὅπλον ἢ ἀεροσκάφος. Καὶ προσέθεσεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐγγράφονται μέλη εἰς τοὺς ὁμίλους τῶν θεατῶν ἀνώστων ἱπταμένων ἀντικειμένων θέλουν ἁπλῶς νὰ πιστεύουν εἰς ἕνα μῦθον

Ἀλλὰ οἱ ὀπαδοὶ τῶν «ἱπταμένων ἀντικειμένων» ἀντεπεξέθησαν:

Σ' ἕνα ἀμερικανικὸ περιοδικὸ διαβάσαμε τὸ κείμενον .. ἀνακοινώσεων, ποὺ ἔκαμαν.. ἐπιβάται ἱπταμένων δίσκων, καθὼς περιεστρέφοντο στὴν ἀτμόσφαιρά μας. Αἱ ἀνακοινώσεις αὐταὶ (εἰς τὴν ἀγγλικήν, φυσικά')... ἐμαγνητοφωνήθησαν, ὥστε δὲν πρέπει νὰ μένη καμμία ἀμφιβολία... Λοιπόν, πρῶτος ὡμίλησε κάποιος ὀνόματι Κούρτανδ, ἁρμόδιος τοῦ Ἄρεως διὰ τὰς τηλεπικοινωνίας μὲ τὴν Γῆν. Παρουσίασε ἕναν ἄλλον, ὀνόματι Βόλτρα, ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη, ὁ ὁποῖος ἐξήγησεν ὅτι οἱ ἱπτάμενοι δίσκοι εἶναι (ἁπλούστατα!) διαστημόπλοια ἐλέγχου τῆς πυρηνικῆς τρέλλας μας Ἐνδιαφέρονται νὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὸν ἀφανισμό, διότι αὐτοὶ εἶναι τελείως ἐνήμεροι τῆς σημασίας τῶν βομβῶν κ.λ.π. ἀφοῦ, βέβαια, κατορθώνουν νὰ μᾶς ἐπισκέπτωνται Ἐπίσης μίλησε κάποιος Μέρκου, ἀποκαλύψας ὅτι ἂν καθήσουμε φρόνιμα καὶ πάψουμε τὸ ἐπικίνδυνο παιγνίδι τῶν βομβῶν, θὰ μᾶς δωρήση ἕνα ἠλεκτρονικὸν μηχάνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται «ἡ πολαροποίησις τῶν φυσικῶν κυττάρων τοῦ σώματος», μὲ ἀποτέλεσμα πλήρη ὑγείαν εὐημερίαν και ψυχαγωγίαν' Πλέον καταπληκτικὸς ὅλων ἦτο ὁ ὁμιλήσας τελευταῖος, ὁ Μόνκα ἀποκαλύψας ὅτι οἱ ἐπιβάται τῶν ἱπταμένων ἀντικειμένων σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἀπεβιβάσθηκαν καὶ ἐπεκοινώνησαν μὲ προσωπικότητες, ὅπως. . τὸν Πρόεδρο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἄλλους ἡγέτας καὶ ἐπιστήμονας, μετὰ τῶν ὁποίων συνεσκέφθησαν ἐπὶ τῆς καταστάσεως. Τοὺς ὑπεσχέθησαν, ἂν πάψουν τὰ ἀστεῖα μὲ τὴν πυρηνικὴν ἐνέργειαν, νὰ τοὺς (δηλαδὴ: νὰ μᾶς) προσφέρουν ἄλλο εἶδος ἐνεργείας, καταπληκτικὸν καὶ ἀκίνδυνον, μὲ τὴν ὁποίαν κινοῦνται καὶ τὰ ἱπτάμενα ἀντικείμενα. Προσέθεσεν ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ εὑρίσκονται ἤδη ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν κυβερνήσεων καὶ ἐξετάζονται καὶ ἂς λέγη ὅ,τι θέλει ὁ δύσπιστος δόκτωρ Χάυνεκ... Ἡ φαντασία οὐδέποτε ἐδαμάσθη ἀπὸ τὴν λογικήν.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΟΥ ΝΕΑΝΤΕΡΤΑΛ

Ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον προεκάλεσε στὴ Μόσχα ἔκθεσις τοῦ γλύπτου ἀνθρωπολόγου Μιχαὴλ Γερασίμωφ, ὁ ὁποῖος, βασιζόμενος στὰ δεδομένα τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐρευνῶν, ἔκαμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀναπαραστάσεις προγόνων τοῦ ἀνθρώπου. Μία ἀπὸ αὐτὲς εἶναι τὸ «παιδὶ τοῦ Νεάντερταλ», ποὺ ἐξετέθη σὲ διασταύρωσι τῆς ὁδοῦ Σαδοβόγιε. Ὁ Γερασίμωφ ἐβασίσθη στὰ εὑρήματα ἑνὸς τάφου τοῦ Οὐζμπεκιστάν, ποὺ ἔδειξαν ὅτι ὁ ἐνταφιασμένος ἄνθρωπος ἦταν τῆς ἴδιας ἐποχῆς μὲ τὸν «ἄνθρωπο τοῦ Νεάντερταλ». Καθὼς εἶναι γνωστόν, ἔτσι ἔχει ὀνομασθῆ ὁ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς «ἄνθρωπος ὁ πρωτογενής», τοῦ ὁποίου τὸ κρανίον καὶ ἄλλα λείψανα εὑρέθηκαν (τὸ 1856) στὸ Νεάντερταλ τῆς Ρηνανίας, κοντὰ στὸ Ντύσελντορφ.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, περὶ τὸ ὁποῖον πολλαὶ ἀμφισβητήσεις ἠγέρθησαν κατὰ καιροὺς ἀπὸ ἱστορικοὺς καὶ ἀστρονόμους, καθωρίσθη ὅτι εἶναι τὸ 6 π.Χ. εἰς ἕνα ἱστορικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἐπιστημονικοῦ καὶ Πολιτιστικοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡνωμ. Ἐθνῶν.

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ἀναγράφεται εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, φέροντα τὸν τίτλον

«Ὁ ἀρχαῖος κόσμος», ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας ὑπὸ τῶν ερ καὶ Ράου. Τὸ βιβλίον ἐγράφη ὑπὸ τριῶν Ἰταλῶν καθηγητῶν, τῶν Λουίτζι Παρέτι, Πάολο Μπρέτσι καὶ Λουτσιάνο Πέτεχ, καλύπτει δὲ τὴν μεταξὺ τοῦ 1.200 π.Χ. καὶ 500 .Χ. περίοδον.

Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἠμπορεῖ ὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ ρωμαϊκοῦ ἔτους 748 ἤτοι τὸ 6 π.Χ. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο χρονολογιῶν ὀφείλεται εἰς γνωστὸν ἀριθμητικὸν λάθος τοῦ Διονυσίου κατὰ τὴν γνώμην τῶν τριῶν Ἰταλῶν καθηγητῶν.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΑΝΕΥ ΘΕΟΥ

Ἀπὸ τὴν Νέα Ὑόρκη ἔρχονται πληροφορίες, ποὺ ἀποδεικνύουν ὅτι ἐξελίσσεται μία εὐρυτέρα κίνησις ἀ θ ε ι σ τ ι κ ο ῦ Χριστιανισμοῦ, ἤτοι ἀποδοχῆς τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀ ν θ ρ ώ π ο υ φορέως ἑνὸς νέου Εὐαγγελίου.

Ἡ κίνησις αὐτὴ περιλαμβάνει ἀριθμὸν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ δώσουν μιὰ νέα καὶ σύγχρονη ἔννοια στὸν Χριστιανισμό, ἀφαιρῶντας τὸ μεταφυσικὸν στοιχεῖον καὶ τονίζοντας τὴν ἠθικὴ διδασκαλία. Μεταξὺ ἄλλων, εἶναι οἱ Τόμας Ἄλτιζερ, καθηγητὴς θεολογίας στὸ πανεπιστήμιο Ἔμορυ τῆς Ἀτλάντας, Πὼλ Βὰν Μποῦρεν, καθηγητὴς θεολογίας στὸ πανεπιστήμιο Τέμπλ, Οὐΐλλιαμ Χάμιλτον, τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Ρότσεστερ καὶ ὁ Γκάμπριελ Βαχάνιαν, τοῦ πανεπιστημίου Συρακουσῶν.

Ὁ Ἄλτιζερ λέγει ὅτι «εἶναι ἀδύνατον πιὰ νὰ πιστεύουμε σ' ἕνα ὑπερκόσμιο Ὂν ποὺ ἐπεμβαίνει στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅτι, ἂν θέλῃ καὶ ἂν κατορθώσῃ τελικὰ ὁ χριστιανισμὸς νὰ ἐπιζήσῃ, πρέπει νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτόν»

Ὁ Πὼλ Βὰν Μποῦρεν λέγει ὅτι «κάθε συζήτησις περὶ Θεοῦ στερεῖται πιὰ οἱουδήποτε φιλοσοφικοῦ νοήματος».

Ὁ Οὐΐλλιαμ Χάμιλτον λέγει ὅτι οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι τὸ κήρυγμα περὶ ἀγάπης καὶ πρέπει ἡ Ἐκκλησία, ἀντὶ μεταφυσικῆς, νὰ ὠθῇ τὸν ἄνθρωπο στὴν πιστότερη μίμησι τοῦ Ἰησοῦ, μοναδικὸ ὑπόδειγμα διαγωγῆς. Κι' αὐτὸ σημαίνει παραδοχὴ ἄνευ ὅρων στὴν ἀγάπη, ἐξυπηρέτησι τῶν συνανθρώπων.

Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι πρόσωπο ἢ ἀντικείμενο, λέγει ὁ Χάμιλτον, ἀλλὰ «θέσις». Καὶ ἡ θέσις τοῦ Χριστοῦ σήμερα, διακηρύσσει, εἶναι μέσα στὸν ἀγῶνα τῶν νέγρων γιὰ ἰσότητα μέσα στὶς καινούργιες μορφὲς τῆς τεχνολογικῆς κοινωνίας, μέσα στὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμη τοῦ βέβηλου κόσμου.

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ τοῦ ΙΛΙΣΟΥ, Δραγατσανίου 6, Τ.Τ. 122 (Πλατ. Κλαυθμῶνος), εἶναι ἀνοικτὰ μόνον κάθε ΔΕΥΤΕΡΑ καὶ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ὥρας 11 — 1.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ. Οἱ συνδρομηταὶ ποὺ ἀλλάζουν διευθύνσεις ἢ βλέπουν τὴν διεύθυνσι τους νὰ αναγράφεται λανθασμένη, παρακαλοῦνται νὰ μᾶς εἰδοποιοῦν ἀμέσως.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ μὲ ταχ. ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν. «Κωστῆν Μελισσαρόπουλον, Δραγατσανίου 6, Ἀθήνας 122». Ἀποστολαὶ μὲ τραπεζιτικὰς ἐπιταγὰς ἢ ἐντολάς, μᾶς δυσκολεύουν. Νὰ ἀναγράφεται καθαρὰ τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀποστολέως. Πίσω ἀπὸ τὸ ἀπόκομμα τῆς ἐπιταγῆς νὰ γράφεται λακωνικὰ ὁ λόγος ἀποστολῆς τῶν χρημάτων.

ΕΙΣ ΟΣΟΥΣ ἐνδιαφέρονται νὰ συμπληρώσουν τὴν σειράν, ὑπενθυμίζουμε ὅτι ἡ τιμὴ τόμων παρελθόντων ἐτῶν εἶναι 50 δρχ. Ἀλλά, τόμοι ἔτους 1962 ὑπάρχουν μόνον χωρὶς τὸ τεῦχος Νο 25. Μεμονωμένα τεύχη ἐτῶν 1956 — 1959 (Νο 1 — 16) δὲν ὑπάρχουν. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένα τεύχη Νο 18, 19, 23, 25, 28 29, καὶ 33.

Διόρθωσις λάθους

Κατὰ τὴν ἐκτύπωσι τοῦ προηγουμένου τεύχους (41ον, Σεπτ - Ὀκτ.) μᾶς ξέφυγε στὸ ποίημα τοῦ κ. Σαράντου Παυλέα «Ἕνωση στὴ Μονάδα» (σελ. 286) ἕνα σοβαρὸ λάθος. Ὁ πρῶτος στίχος, ὁ ὀρθός, εἶναι αὐτός:

Το σῶμα μας εἶναι ἕνας κάκτος

Ζητοῦμε συγγνώμην ἀπὸ τὸν ποιητὴ καὶ τοὺς φίλους μας, τοὺς ὁποίους καὶ παρακαλοῦμε νὰ ἐπιφέρουν στὸ τεῦχος τὴν διόρθωσι, ὥστε ν' ἀποδίδεται τὸ βαθύτατο νόημα τοῦ ποιήματος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νίκου Μηλιώρη: Οἱ Κρυπτοχριστιανοὶ (Μελέτη).

Ἀντων. Γ. Ἀδριανοπούλου: Τί εἶναι ὁ Τεκτονισμός. Ἔκδοσις Β', Ἀθῆναι 1965.

Μ. FRANEL (μετ. Σ. Κανταρτζῆ): Τὸ βιβλίο τοῦ Παπποῦ, Κατερίνη 1964.

Σέβυλλα: Οἱ Δελφοὶ καὶ τὰ προβλήματά τους. 1965

Πεπραγμένα 1963 Στοᾶς «Χουλοῦς» INSTAMBUL. Ὁμοίως Πεπραγμένα 1964. Πολὺ καλαίσθητες ἐκδόσεις μὲ πολλὲς φωτογραφίες καὶ κείμενα στὴν τουρκικὴ καὶ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Διώξεις τεκτόνων

κατὰ τὴν κατοχὴν

Φίλε κ. Μελισσαρόπουλε,

Εἰς τὸ περισπούδαστον περιοδικὸν «ΙΛΙΣΟΣ» καὶ εἰς τὸ δημοσίευμα διὰ τὰς «Παρατεκτονικὰς» ἐργασίας κατὰ τὴν Κατοχήν, (τεῦχος Νο 40) παρετήρησα νὰ γίνεται δίκαιος μὲν λόγος διὰ τὴν δίωξιν τοῦ ἀειμνήστου Μεγάλου Διδασκάλου Φ. Παπαγεωργίου, οὐδεμία ὅμως νὰ γίνεται μνεία τῶν ταλαιπωριῶν καὶ δοκιμασιῶν, ἅς ὑπέστη κατὰ τὴν Κατοχήν, ὁ ἰσόβιος Ἐπίτιμος Μέγας Διδάσκαλος Μιλτιάδης Πουρῆς, μέλος τῆς Στοᾶς «Μιαούλης» Πειραιῶς.

Οὗτος, συλληφθεὶς νύκτωρ, ἤχθη δέσμιος διὰ βαρέων ἁλύσεων (οὐχὶ διὰ συνήθων χειροπεδῶν) εἰς τὰς Φυλακὰς Ἀβέρωφ, φυλακισθεὶς ἐπὶ ἡμέρας, κινδυνεύσας καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον. Καὶ θὰ ἐτυφεκίζετο ἂν μὴ ἡ δικαία ἐξέγερσις τῆς Κοινωνίας τῶν δύο πόλεων, δὲν συνετέλει, ὥστε ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνὸς νὰ ἡγηθῇ κινήσεως προσωπικοτήτων πρὸς διασωσίν του. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐπεκαλέσθη, σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν φιλάνθρωπον δρᾶσιν του κατὰ τὴν Κατοχὴν καὶ τὴν δωρεὰν διάθεσιν τῆς ἐν Πειραιεῖ πατρικῆς του οἰκίας διὰ τοὺς ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς (Συσσίτια, κλπ.).

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν τῆς τότε Ἰταλικῆς Κατοχῆς ἔδωσεν ἡ πρόσφατος ἐνέργειά του, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Ἰταλικοῦ Τεκτονισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, πρὸς διάσωσιν τοῦ καταδικασθέντος εἰς θάνατον Μεγάλου Διδασκάλου τῆς Ἰταλίας Παλέρμι, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη διὰ τῶν σθεναρῶν διαβημάτων του πρὸς τὰς Τεκτονικὰς Ἀρχὰς τῆς Δύσεως.

Καίτοι, ἀσφαλῶς, προσκρούω εἰς τὴν ἐγνωσμένην σεμνότητα τοῦ ἀνδρός, πιστεύω ὅτι ἐκπληρῶ ἐπιβεβλημένον καθῆκον, διὰ τὴν ἀγνοουμένην Ἱστορίαν τοῦ Τάγματος, ἀνακοινῶν τ' ἀνωτέρω.

Μετὰ πάσης τιμῆς

ΜΙΛΤ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

ΣΕ ΚΟΣΜΟΥΣ ΦΩΤΕΙΝΟΤΕΡΟΥΣ

Γεώργ. Γεωργούδης, Ἀθῆναι
Ἰω. Μενοῦνος, Ἀθῆναι
Θεόδ. Τσάκαλος, Ἀθῆναι
Γεώργ. Τσιπούρης, Ἀθῆναι
Γεώργ. Πρόγρης, Λάρισα
Ἐμ. Λυδάκης, Ἡράκλειον

Περὶ διαφημίσεων

Φίλε κ. Μελισσαρόπουλε,

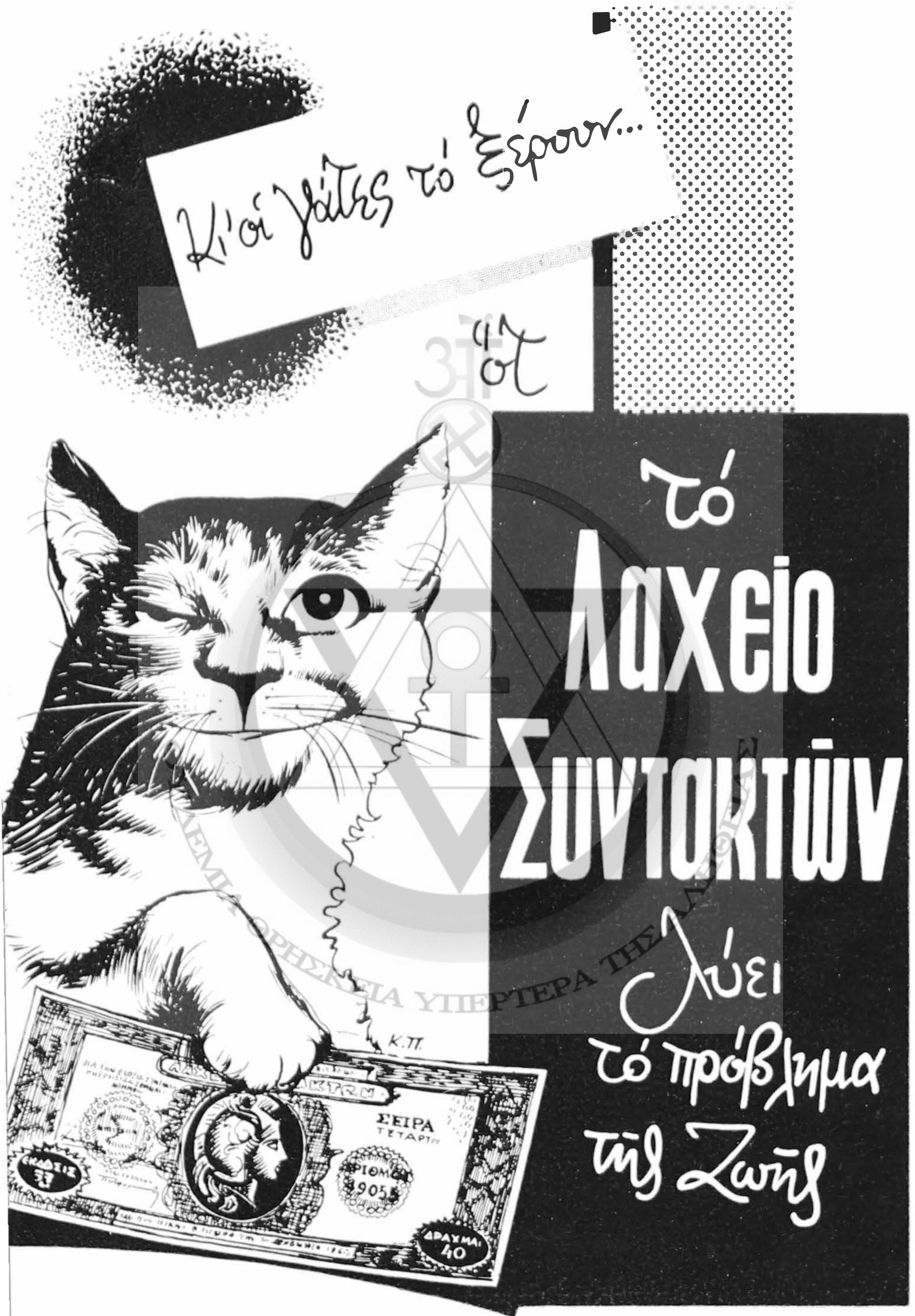
Εἴχαμε στὸν φιλικὸ κύκλο μας συζήτησι γιὰ τὸ περιοδικὸ καὶ συγκεκριμένως ἐτέθη τὸ ἐρώτημα κατὰ τόσον τοῦ ταιριάζει νὰ δημοσιεύη διαφημίσεις. Τὸ συμπέρασμά μας εἶναι ὅτι θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ μὴ δημοσιεύωνται διόλου διαφημίσεις, αὐτὸ ὅμως θὰ εἶχε οἰκονομικὲς συνέπειες εἰς βάρος τοῦ περιοδικοῦ. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὑπάρχει ἀνάγκη τῶν πόρων τῶν διαφημίσεων, πρέπει νὰ τὶς δέχεσθε, διότι, ἐξ ἄλλου, δὲν μειώνεται τὸ πνευματικὸν κῦρος του.

Πειραιεὺς 20.9.65

Μὲ ἀγάπην

ΓΕΡ. ΒΛΑΧΟΣ

Περιεχόμενα τόμου 1965

Κι' οἱ γάτες τό ξέρουν...
ὅτι
τό
Λαχεῖο
Συντακτῶν
λύει
τό πρόβλημα
τῆς Ζωῆς
Κ.Π.
ΣΕΙΡΑ
ΤΕΤΑΡΤΗ
ΔΡΑΧΜΑΙ
40

θελετε ενα πραγματικο brandy;
ἀπὸ τὸ 1882
ΚΑΜΠΑ
V.S.O.
OVER 30 YEARS OLD
CAMBAS
BRANDY
ΠΑΛΑΙΟΝ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ
"ΑΝΔΡΕΑΣ Π. ΚΑΜΠΑΣ"
ΑΘΗΝΑΙ